

У нумары:

У кніг няма канікулаў

Адрас вопыту — Гродзенская абласная навуковая бібліятэка імя Я. Карскага.

Стар. 2

Вучнёўская чытальня: бачнае і нябачнае

Што здарылася са школьнай бібліятэкай у XXI стагоддзі?

Стар. 4

Без ружовых акулараў

Агляд ліпеньскіх нумароў часопісаў «Польмя», «Нёман», «Маладосць».

Стар. 7

Міфічная і сапраўдная краіна Нікі Ракіцінай

Аўтар рамана «Ганітва» — лепшага на фестывалі-конкурсе «Еўракан-2008» — сціплая гамяльчанка.

Стар. 13

Купалінка і яе дзеці

Міфалогія нашых продкаў — сапраўдная крыніца фантазіі і мудрасці.

Стар. 15

ІДЗЕ ПАПІСКА НА II ПАЎГОДДЗЕ 2008 г.

Для індывідуальных падпісчыкаў:

1 месяц — 6720 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Ведамасная падпіска:

1 месяц — 8710 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў: другое паўгоддзе, на 1 месяц — 4500 руб. Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска: 1 месяц — 6820 руб. Падпісны індэкс — 63880

Каб год для вас быў неблагім — падпішыцеся на «ЛіМ»!

Жанр вялікай таямніцы

Яму, народнаму артысту Беларусі і Савецкага Саюза, лаўрэату рэспубліканскай і ўсесаюзнай камсамольскіх прэмій, Дзяржаўнай прэміі БССР, срэбнага медаля імя А. Аляксандрава (прысуджаецца за лепшыя музычныя творы на героіка-патрыятычную тэму), споўнілася 70. Зрэшты, ні колькасць пражытых гадоў, ні пералік ганаровых званняў ды ўзнагарод не маюць ніякага значэння ў свеце адвечных мастацкіх каштоўнасцяў, дзе прызнаецца і цэніцца толькі адно: творчы талент. А талент, як вядома, узросту не мае, і вартасць ды маштаб яго зусім не залежаць ад вонкавых акалічнасцяў...

І ўсё ж, калі хтосьці зацікавіўся менавіта вонкавымі, зямнымі акалічнасцямі жыцця Ігара Лучанка, наважыўся прасачыць яго радавод (і цікавы, і шляхетны, між іншым), рэкамендую зазірнуць у кніжку Уладзіміра Ліпскага «Басаноў па зорках». Письменнік, захоплены асобай свайго героя, літаральна па нотах, скарыстаўшы як метафару звычайную гаму, апявае яго жыццё: праз уласныя стасункі з кампазітарам, доўгія гутаркі, назіранні.

6 жніўня выдатнага кампазітара, знанага музычнага і грамадскага дзеяча Ігара Лучанка віншавалі з юбілеем родных і сябры, а таксама калегі ды прыхільнікі, якіх багата і за межамі нашай краіны.

Ды жыццё насамрэч адрозніваецца ад песні мноствам праявіўшых, а часам і горкіх эпізодаў. Бацька І. Лучанка, скрыпач-аматар, а потым прафесійны лекар Міхаіл Лукіч ніколі не забываўся пра трагічны лёс Уладзіслава Галубка, які калісьці за прасіў гэтага таленавітага маладога вясковага музыку ў свой тэатр. А Ігар Міхайлавіч зведваў вандрунае і ваеннае маленства: нарадзіўся ў Мінску, потым сям'я з'ехала ў Магілёў; першая гітлераўская бомбёжка і эвакуацыя пад Сталінград; першы школьны клас у вызваленым Сальску; вяртанне ў Беларусь: 1946 год, Мар'іна Горка. І зноў — Мінск. І музыка: цымбалы, фартэпіяна, кампазіцыя... І непасадлівае, няўрымслівае быццё...

Шанцавала на добрых настаўнікаў. Сярод іх былі прафесар фартэпіяна Рыгор Шаршэўскі, цымбаліст-віртуоз Аркадзь Астравецкі, кампазітары Яўген Цікоцкі, Віктар Бель. Беларускаму дзяржаўнаму кансерваторыю (цяпер Акадэмія музыкі) ён скончыў па класе кампазіцыі легендарнага Анатоля Багатырова, пад кіраўніцтвам знакамітага Ціхана Хрэнікава — аспірантуру; быў асістэнтам-стажорам прафесара Ленінградскай кансерваторыі Вадзіма Салманава.

Як і належыць прафесіяналу (у адрозненне ад мноства «самаабвешчаных» кампазітараў кам'ютэрнай эры), І. Лучанок папрацаваў у розных жанрах, пісаў вакальна-сімфанічныя, камерна-інструментальныя творы. Абраным жанрам сталася песня.

У песні (кожную з іх кампазітар называе вялікай таямніцай) можна ўбачыць часцінку жыцця, куточак душы, а то і цэ-

лы свет. Лепшае нараджалася ў суладдзі прыроджанага меладыста Лучанка і абраных ім паэтаў Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Паўлока Труса, Аркадзя Куляшова, Пятруся Броўкі, Пімена Панчанкі, Анатоля Грачанікава, Анатоля Вялогіна многіх вядомых сучаснікаў. А таксама ў сумоі з выканаўцамі: Уладзімірам Мулявіным, Віктарам Вуячычам, Анатолем Падагійскім, «Верасамі», «Сябрамі», Марыяй Пахоменкай, Эдуардам Хілем, Іосіфам Кабзонам, які, дарэчы, падчас канцэрта на «Славянскім базары ў Віцебску-2008» назваў Лучанка выдатным беларускім кампазітарам-патрыятам. І з гэтым вызначэннем, пэўна, пагодзіцца прыхільнікі ўжо класічных песень «Спадчына», «Мой родны кут», «Вераніка», «Алеся», «Жураўлі на Палессе ляцяць», «Бярозка», «Кася», «Добры вечар, дзяўчыначка»... А хтосьці дадасць: «Світанак», «Трэба дома бываць часцей», «Я хаджу закаханы», «Песня пра Мінск». Або — «Памяць сэрца», «Хатынь», «Ліст з 45-га», «Майскі вальс». Ці яшчэ: «Зачарованая мая», «Матылі», «Ганулька», «Дударыкі», «У бацькоўскім кутку», «Полька беларуская»...

Людзі, якія ведаюць цану Таленту і сімпатызуюць таварыскасці натуры Ігара Міхайлавіча, не-не дый паўшчуваюць яго за самаахвярную ўсюдыіснасць, залішняю для творцы грамадскую актыўнасць: маўляў, «жыцці мышля беготня» — марнасць, пабаражыце сябе, свой дар. Але ж і ў гэтым — Лучанок. І, дарэчы, без малага 30 гадоў узначальваў Беларускі саюз кампазітараў — таксама нешта значыць...

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

Святло і рух «Берагіні»

Ці можна існаваць без руху, пераадолення адлегласцяў? Чалавек павінен рухацца, каб жыць. І невыпадкова, што ў культурнай прасторы Беларусі сёння існуюць праекты, запраграмаваныя на спалучэнне пластычнай, харэаграфічнай разняволенасці дзяцей і моладзі са спадчынай нашай каранёвай культуры — традыцыйным танцам.

Як вядома, не так даўно ў мястэчку Акцябрскі на гомельскім Палесі паводле вынікаў чарговага двухгадовага вітка праекта «Танцавальны фальклор і дзеці» адбыўся V Рэспубліканскі фестываль фальклорнага мастацтва «Берагіня». Заснавальнікі фестывалю — Міністэрства культуры і Міністэрства адукацыі Беларусі, Гомельскі аблвыканкам, Акцябрскі райвыканкам, грамадскае аб'яднанне «Беларускі фонд культуры» пры падтрымцы Нацыянальнай камісіі Рэспублікі Беларусь па справах ЮНЕСКА.

Чаццеры фестывальныя дні былі пчыльна насычанымі па дзеямі: канцэртамі гасцей фе-

стывалю, выставамі фота- і выяўленчага мастацтва, святочнымі шэсцямі і працэсіямі аматараў фальклору, імгненнымі рэканструкцыямі старажытнага купальскага свята, спаборніцтвамі танцавальных дуэтаў, салістаў, фальклорных гуртоў.

У 2009 годзе «Берагіня» адзначыць сваё дзесяцігоддзе. Гэта ўзор канцэптуальнага праекта па этнакультурным выхаванні сродкамі традыцыйнай харэаграфіі. Сярод гасцей фестывалю сёлета былі як экзатычныя

для Беларусі калектывы — тэмпераментна-агністы «Рэзешый» з Малдовы, паважна-шляхетная польская «Жэмерва», містычна-баладны расійскі «Конікаў лес», лірычна-ўзнёслая літоўская «Арынушка», — так і гурты, паглыбленыя ў нашу каранёвую культуру — няўрымсліва мядоцкая «Берагіня», зухаватыя рудабельскія «Цярэшквы шчодрыкі» і «Рудабельскія зорачкі», мінскія галасістыя «Краса», «Этнафанічная суполка» і дударскі гурт «Раме».

Мастацкаму аздабленню фестывальнага імпрэзаў, пагружэнню ў традыцыю праз колер, фактуру матэрыялаў спрыялі выставы твораў студэнтаў кафедры народнага дэкаратыўна-пабытовага мастацтва БДУКіМ, і мастакоў грамадскага аб'яднання «Беларускі саюз майстроў народнай творчасці», а таксама дызайн фестывальных пляцовак, зробленыя В. Цімафеевым і А. Белікавым.

Увагу прываблівалі маляўнічыя дружныя ўдзельнікі і гасцей фестывалю, якія з гучнай музыкой, стракатымі штандарамі і з усмешкамі крочылі па цэнтральных вуліцах сталіцы былога партызанскага краю. А сапраўды «ўздрыгнула» Рудабелка пад раскаты старажытных гімнічных песень, барабаны і дуды карагоду ля вогнішчаў у сонцаваротную ноч купальскага свята. Карагоды спантанна перайшлі ў танцы з удзелам жыхароў і гледачоў, якіх «накрыла» апоўначы піратэхнічная вогненная феерія, расквэціўшы неба Палесся колерамі стракатага мясцовага ткацтва. І свята адбылося, і «пачылі людзі новае неба і новую зямлю» на месцы звыклых, дый, мабыць, і сябе пасля пабачылі ў нейкім новым свеце танцаў і танкоў.

(Працяг на стар. 11)

У кніг няма канікулаў

Тыдзень дзіцячай кнігі пад назваў "Няхай заўсёды будзе кніга" прайшоў у Гродзенскай абласной навуковай бібліятэцы імя Я. Карскага. Аdblіліся цікавыя імпрэзы, сустрэчы з дзіцячымі пісьменнікамі, знаёмства з беларускай перыёдыкай, адрасаванай падлеткам.

Увага бібліятэкі да праблем дзіцячай літаратуры і чытаньня — традыцыйная, тут маецца вялікі досвед працы з юнымі чытачамі. Дастаткова згадаць: тыдні дзіцячай кнігі (звычайна падчас вясновых школьных канікулаў) праводзіцца ў Гродзенскай абласной, пачынаючы з 40-х гадоў мінулага стагоддзя. З дзесятак гадоў налічвае акцыя "Лета і кніга", распрацаваная дзіцячым філіялам Гродзенскай абласной навуковай бібліятэкі. Напачатку гэта была конкурсная праграма, але з цягам часу мэты акцыі пашырыліся. Бібліятэкары імкнуцца стварыць умовы для актыўнага і змястоўнага выкарыстання вольнага часу дзецьмі і падлеткамі ў летні перыяд, развіць у іх цікавасць да кнігі, навучыць чытацкай самастойнасці. І праз усё гэта

— садзейнічаць раскрыццю творчых і літаратурных здольнасцей. Магчыма, таму і невыпадкова, што дзіцячы філіял абласной бібліятэкі быў адкрыты ў 1965 годзе менавіта ў доме, дзе жыла Э. Ажэшка.

Штогод, звычайна ў жніўні, задоўга да лета, сярод наведнікаў тут праводзіцца анкетаванне, якое дазваляе выявіць прыхільнасць хлопчыкаў і дзяўчынак да пэўных кніг і герояў. Вызначаецца і ўзровень чытацкай культуры.

Спрыяюць сталенню чытацкіх густаў і пісьменнікі Гродзеншчыны. Дастаткова сказаць, што адным з лаўрэатаў заснаванай аблвыканкам прэміі ў галіне культуры і мастацтва стаў дзіцячы пісьменнік Віктар Баранчык.

Ярына РЫТАМІНСКАЯ

Творчы семінар у Ляўках

У самым прыгожым куточку Аршаншчыны — купалаўскіх Ляўках, на берэзе Дняпра, нядаўна адбыўся творчы семінар-нарада бібліятэчных работнікаў Аршанскага раёна. Супрацоўнікі цэнтральнай раённай бібліятэкі арганізавалі паэтычную вечарыну "Слова Купалы да творчасці кліча..." Яе адкрыла загадчыца філіяла Літаратурнага музея Янкі Купалы Т. Крына. Былі бібліятэкар Ляўкоўскай сельскай бібліятэкі К. Баразнова расказала аб сабраных і захаваных ёю ўспамінах мясцовых жыхароў, якія ведалі Я. Купалу асабіста.

З вялікай цікавасцю ўдзельнікі вечарыны слухалі пісьменніка, земляка Паўла Саковіча, які падзяліўся ўспамінамі пра стварэнне музея ў Ляўках, прачытаў уласныя вершы, прысвечаныя Купалу, падарыў раённай і сельскай бібліятэкам, а таксама музею свае новыя кнігі.

На вечарыну былі запрошаны шматлікія самадзейныя паэты Аршаншчыны. Перад прысутнымі выступілі аматаркі паэзіі І. Ліцвінава з пасёлка Копысь, Н. Лялік з пасёлка Бабнічы і юныя таленты-пераможцы раённага паэтычнага конкурсу Г. Гальшова і В. Меранкова з вёскі Зубава. Кіраўнік літаб'яднання "Натхненне" з вёскі Высокае Л. Сынцарова прадставіла сваіх пачынаючых паэтаў: Ю. Мелакіну, Г. Брэд, Д. Лялік, М. Ліцвінкі, А. Забалот-

ніка, К. Труса, А. Фунікаву, М. Бурынскую. Яны з натхненнем чыталі ўласныя вершы, прысвечаныя Беларусі, родным мясцінам, Я. Купалу.

Добры, святочны настрой дапамагла стварыць спявачка Любоў Мядзвецкая — лаўрэат раённых, абласных і рэспубліканскага конкурсаў. Адрэмна, што ўдзельнікамі вечарыны сталі не толькі работнікі культуры Аршаншчыны, але і жыхары навакольных вёсак.

Наталля САЕНКА, дырэктар Аршанскай РЦБС

На здымку: зацікаўленае абмеркаванне твораў пачаткоўцаў — кіраўнік літаб'яднання "Натхненне" Л. Сынцарова і П. Саковіч.

«Адна зямля» — прэстыжна

Падведзены вынікі X рэгіянальнага фестывалю-конкурсу маладых выканаўцаў эстрадных песні "Адна зямля", які на гэты раз прайшоў у Мядзелі. Традыцыйна ў ім прымаюць удзел прадстаўнікі Мінскай і Гродзенскай абласцей. Асабліва "актыўныя" — Смаргонскі, Вілейскі, Валожынскі, Мінскі раёны.

З Маладзечаншчыны сёлета прыняло ўдзел ажно 6 прадстаўнікоў таленавітай моладзі, якія выступалі ў чатырох узроставых падгрупах. Сярод маладых выканаўцаў прызы "Творчая надзея" атрымала 13-гадовая Настасся Лушчык. У другой групе (14—17 год) на першае месца выйшла Кацярына Станкевіч. Прадстаўнікі старэйшых катэгорый Тацяяна Есмановіч (18—23 гады) і Аляксей Шамяцін (24—30) занялі кожны другое месца ў сваёй падгрупе.

Крыху пазней у Аляхновіцкім Доме культуры Маладзечанскага раёна прайшоў першы раённы конкурс вясковых эстрадных выканаўцаў "Краіна мая, радасць мая..." Яго пераможцай стала 16-гадовая Алена Калачык (вёска Пятроўшчына) з песняй "Маладзечанскі край".

Вольга ВЕЧАР

Якое містычнае спалучэнне лічбаў: 8.08; 8.08 — з гэтага часу 8 жывапісных работ Уладзіміра Пракапцова, створаных за апошнія 8 гадоў, будуць экспанавацца ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі 8 дзён, 8 гадзін ды 8 хвілін! І для гэтага ў іх аўтара ёсць асабліва нагода: сёння ён адзначае свае 55 і 10 гадоў з таго часу, як узначаліў галоўную скарбніцу выяўленчага мастацтва краіны.

Пад сузор'ем лідэраў

Містыка ці не, а сапраўды незвычайны збег знакаў, што вылучаюць у календары сённяшні дзень, справакаваў Уладзіміра Пракапцова на экстравагантны ўчынак: прадоўжыць "парад васьмёркаў" праз арганізацыю сваёй персанальнай выстаўкі. Амагары расшыфроўваць таемныя сімвалы ўбачылі ў гэтым асаблівы глыбокі сэнс: калі васьмёрку размясціць гарызантальна, яна ператворыцца ў сімвал бясконцасці! Але ж яно і лагічна, бо містычнасць ды бясконцасць — неадменныя складнікі творчага працэсу, якім сілкуецца мастацкі свет.

Дарэчы, належнасць Уладзіміра Пракапцова да свету мастацтва настолькі відавочная, што пра гэта, пэўна, здагадваюцца нават і далёкія ад мастацтва людзі. Бо ў даўно ўжо не шэрай і даволі адметнай людскай плыні на вуліцах Мінска вылучаецца сама яго арт-постаць. Што да ўласна дзейнасці... Народжаны пад сузор'ем лідэраў, ён даўно ўжо ўваходзіць у кагорту самых адметных суайчынні-

каў. Не трэба шмат слоў, каб распавесці пра відавочныя заслугі кампетэнтнага энергічнага дырэктара, кандыдата мастацтвазнаўства і жывапісца-практыка, у прапагандзе лепшых узораў сусветнага мастацтва, у спрыянні асветніцкай і навуковай дзейнасці Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі і ўкараненню найноўшых форм яго працы, у стварэнні найлепшых умоў для захавання і паказу музейных каштоўнасцяў і папаўнення яго фондаў. Пра ўсе адметныя, і не толькі выставачныя, праекты У. Пракапцова і яго высокапрафесійных супрацоўнікаў чытачы ведаюць з публікацый "ЛіМа". З лёгкай рукі дырэктара, паслядоўніка лепшых традыцый яго папярэднікаў Алены Аладавай ды Юрыя Карачуна, толькі апошнім часам у Мінск наведаліся палотны з фондаў Трацякоўскай галерэі ды Яраслаўскага музея, персанальныя выстаўкі Марцірона Сар'яна, Зураба Цэрэтэлі, калекцыі работ Мсціслава Дабужынскага, Ніко Пірасмані. Плённа выкарыстоўваецца дабудаваны залетась другі, новы корпус музея. Еўрапейскія штрыхі да партрэта Нацыянальнага мастацкага дадае правядзенне "Ночы музеяў" — штораз арыгінальны і дасціпны сцэнарый свята, неверагодныя чэргі ахвочых патрапіць на яго. Сёння дырэктар клопоціцца пра вяртанне ў Беларусь нацыянальнай каштоўнасці — слудкіх паясоў, якія прыбылі на доўгачасовую экспазіцыю з Масквы, і рыхтуе прыём унікальнай выстаўкі праваслаўных абразоў Беларусі, Расіі ды Украіны...

Тры з паловай гады таму, падчас персанальнай выстаўкі Уладзіміра Пракапцова "Повязь часоў", многія глядачы ўпершыню пабачылі жывапіс вельмі патрабавальнага да сябе, нацыянальна свядомага і адказнага мастака, чыю творчасць крытыкі ахарактарызавалі як "жывую, поўную эмоцый форму, дзе эпічнае гучанне вобразоў спалучаецца з класічнай завершанасцю". Сёння — працяг знаёмства...

Святлана БЕРАСЦЕНЬ
Фота Кастуся Дробава

На міжнародным фестывалі

На працягу чатырох дзён у камернай атмасферы Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры і Літаратурнага музея Максіма Багдановіча, а таксама ў неформальным асяродку фальфарка "Добрыя мыслі" можна было пачуць выступленні шматлікіх беларускіх паэтаў, а таксама літаратараў з Расіі, Украіны, Узбекістана. Трэці міжнародны фестываль паэзіі "Парадак слоў" меў свае адкрыцці, прэмеры, яркія сустрэчы, "кулуарныя" спрэчкі, несумненна, стаўся вірлівай падзеяй літаратурнага жыцця.

На адкрыцці ў перапоўненай зале музея Максіма Багдановіча свае вершы чыталі Вера Бурлак, Дзмітрый Строчаў, Віка Трэнас, Анд-

рэй Хадановіч, Віктар Жыбуль, Вольга Ермалаева (госпія з Расіі, рэдактар аддзела паэзіі часопіса "Знамя") ды іншыя. Прыемна было пабачыць і Вальжыну Морт, у якой нядаўна ў ЗША выйшла кніга "Фабрыка слёз", а тыдзень таму паэтка атрымала прэмію ад выдавецкага дома "Burda" у Мюнхене.

Другі дзень фестывалю распачаўся імпрэзай з удзелам Ігара Бабкова, Андрэя Адамовіча, Віталія Рыжкова, Леаніда Дранько-Майсюка, Марыікі Мартысевіч, Сяргея Прылуцкага, Анкі Упалы, Каці Зыкавай, Георгія Барташа. Былі прэзентаваны і новыя кнігі, што выйшлі нядаўна ў выдавецтве "Галіяфы": "Готыка тонкіх падмануў" Тацяяны Нілавай ды "Адаленасць і Ад-

данасць" Арцёма Кавалеўскага. Працягам стаўся Першы беларускі СЛЭМ — паэтычны турнір, саборніцтва ў эпа-тажнасці і артыстызме.

Наступныя два дні фестывалю таксама былі насычанымі: у суботу адбыліся прэзентацыя расійскага і беларускага праектаў "Літаратурнае радзіе", сустрэча з аўтарамі кіеўскага часопіса "ШО" (галоўны рэдактар Аляксандр Кабанаў), выступленні ўдзельнікаў літаратурнага фестывалю імя М. А. Валашына, які штогод праходзіць у Кактэбелі, сярод якіх былі расійскія паэты Вольга Ермалаева, Аляўціна Дарафеева, Дзмітрый Плахаў, Наталля Палякова, Алена Дарагаўцава.

Завяршыўся фестываль вечарынай з удзелам бардаў Алеся Камоцкага, Наталі Пушкарвай, Юрыя Несцяроўкі, а таксама маладых аўтараў выдавецтва "Галіяфы" і часопіса "Маладосць", дзе выступілі Юлія Новік, Ганна Федарук, Адам Шостак, Мікола Кандратаў, Аляксей Талстоў, Юрась Барысевіч, Ілья Сін ды іншыя.

Сапраўдным сюрпрызам быў прыезд вядомага расійскага паэта Бахыта Кенжэева. Ён прачытаў некалькі сваіх філасофскіх вершаў і адказаў на пытанні. Свой 69-ы дзень народзінаў ён адсвяткаваў, такім чынам, у Мінску.

Саша ДОРСКАЯ
На здымку: паэт Віталь Рыжкоў падчас СЛЭМу.
Фота аўтара

Не толькі песні...

Удзельнікі і госці "Славянскага базару ў Віцебску" ў якасці каштоўнага падарунка са свята прывезлі дадому і цудоўныя беларускія кнігі. Падчас працы песеннага фестывалю сёлета прададзена друкаваных выданняў удвая больш, чым летась: на суму звыш 11 млн. рублёў.

Кніжны гандаль ладзіцца на "Славянскім базары" штогод. Гэтым летам былі створаныя 4 асноўныя выязныя "міні-кірмашы". Асаблівай папулярнасцю карысталася выстава ў культурна-дзелавым цэнтры "Віцебск", дзе, акрамя звычайнага продажу, былі праведзены прэзентацыі навінак. Прыкладам, выдавецтва "Беларусь" прапанавала ўжыва прысутных фотаальбомы "Шагал і Віцебск", "Віцебск", выдатнейшы твор нашага знакавага класіка У.Караткевіча "Дзікае паляванне караля Стаха".

Для тых, хто наведаў у фестывальныя дні горад на Дзвіне, свае лепшыя фаліянтныя прадставілі ўсе нашы дзяржаўныя выдавецтвы: "Беларусь", "Выдавецкі дом «Беларуская навука»", "Беларуская энцыклапедыя імя П. Броўкі", "Вышэйшая школа", "Мастацкая літаратура", "Народная асвета", "Літаратура і Мастацтва". Яны ствараюць змястоўныя выданні, прапагандуюць мастацтва беларускай кнігі ў краіне і па-за яе межамі. Наведнікі выставы знаёміліся з кніжнымі навінкамі — падарункавымі экзэмплярамі, фотаальбомамі, вы-

даннямі і перавыданнямі найбольш вядомых літаратурных твораў нашых класікаў і сучасных аўтараў, з дзіцячай літаратурай Беларусі. Як засведчылі супрацоўнікі ААТ "Віцебсккніга", і на выставе, і ля кіёскаў па вуліцах Замкавай і Суворова, і ў павільёне па вуліцы Леніна было ў гэтыя дні шматлюдна, госці набывалі ўпадабаныя асобнікі для сябе і сяброў.

Заўважым: на Віцебшчыне — багатыя духоўныя традыцыі, якія спрыяюць духоўнай загартоўцы людзей. Дастаткова згадаць Куцеяна і, да прыкладу, выданне буквара Спірыдона Собаля ў друкарні Аршанскага Куцеянскага Свята-Багаяўленскага мужчынскага манастыра. Натуральна, што і першыя кнігадрукары, паслядоўнікі Францыска Скарыны, садзейнічалі распаўсюджванню срод насельніцкай культуры. Старажытныя і новыя цэнтры асветы і культуры і ў сённяшнім грамадстве, дзе на першы план выходзіць найчасцей пытанні эканамічныя, імкнучыся пачэсна неслі свой духоўны абавязак.

"Славянскі базар", які збірае людзей з розных краін, шмат што можа зрабіць і для знаёмства нашых блізкіх суседзяў з беларускай кнігай, айчыннымі творцамі, ды праз лепшыя літаратурныя творы далучыць да нашай культуры і спадушыны.

Ярына РЫТАМІНСКАЯ

На здымку: так выглядалі кніжныя паліцы ў фестывальным Віцебску.

Голас Беларусі

Музыка Ігара Лучанка — гэта сама беларуская лагода; гэта па-сапраўднаму чысты голас Бацькаўшчыны. Уладар нацыянальнага песеннага княства, Ігар Лучанок усё робіць дзеля таго, каб дзяржаўнасць беларускага меласу мацнела, прыгажэла і пашырлася.

Папулярны, любімы, вядомы простым людзям, наш першы кампазітар працуе на тое, каб родную Беларусь ведалі далека ў свеце.

І ведаюць, бо лучанкоўскія творы нязмушана гучаць у маскоўскім Крамлі і на Кубе, у польскім Белавежжы і чыйліскіх Андах; іх пяюць беларусы Латвіі і беларусы далёкай Сібіры.

Ігар Лучанок — вучань Шастаковіча! Ён далучаны да класікі і ведае, як засмучаную душу зрабіць высёлай і як у зняверанае сэрца вярнуць веру.

Ён умее лясчыць музыкой! Самае цяжкае мастацтва — уменне працаваць; наш мастра валодае гэтым мастацтвам дасканала.

Меладыйны дар Ігара Лучанка ўвабраў у сябе характэрнае Палесся і красу Прыдніпроўя, прыгажосць Нёмана і пекнагу Браслаўскіх азёр.

Кампазітар цудоўна разумее, што мы, нашчадкі Францішка Ска-

рыны, цікавыя свегу сваёй адметнасцю, непадобнасцю на іншых, таму прапаганда менавіта адметны — і ў прыродным, і ў творчым вымярэнні — беларускі свет.

Ён уважліва чытае нашу паэзію, у якой знаходзіць золата народнага духу; вершы беларускіх паэтаў і дапамаглі яму стварыць дзівосныя песенныя вобразы...

Слова Цёткі і Янкі Купалы, Якуба Коласа і М. Багдановіча, П. Труса і П. Броўкі, А. Русака і Максіма Танка, А. Куляшова і П. Панчанкі, А. Вялогіна і А. Грачанікава, узбагаціўшыся музыкой Лучанка, набыло якасць вакальнай паэзіі, слухаючы якую нашы суседзі кажуць: "Гэта й ёсць голас Беларусі!"

Леанід ДРАНЬКО-МАЙСЮК

На здымку: Ігар Лучанок часты госць на выстаўках, якія ладзіцца ў Міністэрстве інфармацыі краіны.

Фота Кастуся Дробава

Аднаго дрэва галіны

"Аднаго дрэва галіны" — гэтак варта назваць пецярных творцаў з аднаго фамільнага "клана" Піскуноў, а менавіта мастака-бацьку Юрыя ПІСКУНА, мастачку-маці Алену ЮР'ЕВУ і іх траіх дачок — Вольгу (у замужжы Бычко), Валянціну і Сафію, альбо Зосю, як ласкава і пяшчотна клічуць яе бацькі.

Мастацкая сям'я ўвогуле з'ява ўнікальная, але разам з тым і надзвычай складаная. Усе яны — выпускнікі (толькі Валянціна студэнтка) сучаснай БДАМ, як бы яна ні звалася ў іншыя часы. Нягледзячы на велізарны шэраг агульнасцяў, акрамя роднасці, усе яны — розныя, унікальныя, непадобныя адно да аднаго творцы. Ды сям'я Піскуноў цесна згуртавана ўсеагульнай любоўю, шчырымі адносінамі адно да аднаго. І як вынік гэтых цёлых узаемаадносін — шматлікія сумесныя мастацкія выставы, срод якіх і сённяшняя — "Пяць прамянёў".

Гісторыя агульных для сям'і выстаў пачалася восем гадоў таму, у 2000 годзе. З тых часоў экспазіцыі Піскуноў пабачылі не толькі нашыя Мінск, Брэст, Магілёў, але ж і эстонскія гарады Талін, Нарва, Арбітэла ў Італіі і Бад Брайзг у Германіі. "Пяць прамянёў" — гэта чарговая сумесная выстава клана Піскуноў. Да 17 жніўня прымае сталічны Палац мастацтва ўсіх, хто жадае пазнаёміцца бліжэй з творчасцю неардынарнай мастацкай сям'і.

Тут вы знойдзеце вабныя партрэты Юрыя ПІСКУНА (дарэчы, амаль ва ўсіх партрэтах згадваюцца рысы дачок). Мяккія, светлыя жаночыя вобразы людзей рэаль-

ных ці істот боскіх — адметная рыса мастака.

Жывапіс Алены ЮР'ЕВАЙ адметны сваёй адцягненасцю ў часе, размытасцю ўспрымання — нібы ў мроях бачыш выявы мастачкі.

Карціны Вольгі ПІСКУН — гэта вокны ў свет венецыянскіх карнавалаў, свет іншага жыцця, здаецца далёкага, здаецца блізкага...

Частка экспазіцыі складаецца з графічных аркушаў Зосі ПІСКУН. Падобныя тэмы творчы на невялічкія квіткі нябачнай чыгункі. Апошняя станцыя — уласны свет мастачкі, які цалкам пабудаваны ёй самой, ад кожнага брусочка каменнага ходніка да апошняга слабога подыху ветру...

Валянціна ПІСКУН — гэта сапраўдны вынік творчай працы і выхавання бацькоў разам з самастойнасцю і унікальнасцю творчай асобы самой мастачкі. Яна камбінуе рэчаіснасць і мрой, эрганамічна ўвасабляючы вынікі таго аб'яднання ў цікавыя эскізы касцюмаў і ўжо гатовыя касцюмы.

Захар ШЧАРБАКОЎ

«Дарогі і людзі» Маргарыты Трэнінай

29 ліпеня адбылося ўрачыстае адкрыццё персанальнай выстаўкі фотамастака Маргарыты Трэнінай, прымеркаванае да яе 70-гадовага юбілею.

Экспазіцыя мае назву "Дарогі і людзі" і створана па выніках падарожжаў мастачкі па Кіргізіі, Азербайджане і Кабардзіна-Балкарый, у далёкія 1970—1980 гады.

Як адзначае даўні сябра фатограф Альберт Цехановіч, "яе работы кампазіцыйна дасканальныя і лаканічныя, і ў гэтай сувязі творчасць Маргарыты Трэнінай наўрад ці мэтазгодна разглядаць храналагічна ці тэматычна, паколькі адразу, з канца 1970-х гадоў, яна выступае як мастак, які валодае непаўторным, яркім і індывідуальным почыркам".

Паралельнае ўжыванне двух розных па сэнсе тэрмінаў "фатограф" і "мастак" у дачыненні да Маргарыты Дзмітрыеўны тлумачыцца асабліва-сцю яе мастацкай тэхнікі, уменнем аўтара выказваць сваё захапленне прыродай, разважаць пра вечнае — час, жыццё, каханне. Фатограф дадае статычным, перахопленым з рэчаіснасці імгненнем сакавітасць, жыццёвасць, вобразнасць, нібыта расквечвае чорна-белую будзённасць каляровымі фарбамі.

непаўторную меладычнасць, шматзначную стрыманасць і маляўнічасць.

Асабліва ўражвае шматпланавасць выстаўленых работ, з якіх велічна шуміць "Бераг Карыбскага мора", высакародна ўзвышаецца "Цясніна Ак-Суу", палоніць водарам і прыгажосцю чырвоная "Ружа".

Важкае месца на вернісажы займаюць партрэтныя здымкі-нататкі — багатыя на самабытны нацыянальны каларыт прадстаўнікоў паўднёвых народаў з іх прыветнай гасцінасцю ("Чаканне гасцей", "Пачастунак", "На парозе дома") і насцярожанай таямнічасцю ("Старац, які адпачывае", "Бабуля і праўнук", "Траваднік").

Невыпадкова падаецца і вялікая колькасць здымкаў прыроды. На адкрыцці фотавыставы "Дарогі і людзі" Маргарыты Трэнінай уручылі дыплом за ўклад у развіццё фотамастацтва, цяпер яна — ганаровы член творчага саюза фотамастакоў.

Ксенія ШАРЖАНОВІЧ

Фота Кастуся Дробава

Памірай — а жыта сей!

На магіле Анатоля Сыса ў вёсцы Гарошкаў Рэчыцкага раёна ўсталяваны помнік. На фоне масіўнага крыжа — барэльеф паэта і надпіс: "Анатоль Сыс, 1959—2005".

Помнік выкананы з чырвона-чорнага граніту. На яго тыльным баку — радкі паэта:

*Як на зорах, па расе
Твой апошні шлях праляжа.
Памірай, а жыта сей —
Рунь пра сейбіта раскажа.*

Аўтар кампазіцыі — Генік Лойка. Ідэя сумясціць выявы крыжа і Сыса прыйшла паэтам вясёлым сёстрам. Толькі скульптар вырашыў выкарыстаць не праваслаўныя ці каталіцкія, а паганскі крыж. Бо на яго думку, кніга Анатоля Сыса "Пан Лес" прысвечана менавіта язычніцтву.

Адкрыццё помніка адбудзецца ў дзень нараджэння паэта 26 кастрычніка.

Сяргей МАКАРЭВІЧ

Каралева кветак

У Палацы мастацтва адбылося ўрачыстае адкрыццё выставы мастачкі Валянціны Свентахоўскай. Выпускніца Мінскага мастацкага вучылішча і Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута (сучасная БДАМ), яна квітнела, дужэла як мастак пад эгідай і пры дапамозе такіх творцаў-тытанаў, як Л. Шчамялёў, І. Ахрэмчык, Х. Ліўшыц, А. Шаўчэнка. Працуе мастачка ў станковым жывапісе пераважна ў жанрах пейзажа, нацюрморта.

"Ёсць такі афарызм, што мастак заўсёды піша свой аўтапартрэт, — распавёў народны мастак Гаўрыла Вашчанка. — І сёння Валянціна пацвярджае гэты афарызм: паглядзіце, якая прыгожая выстава, якая прыгожая жанчына. Якая прыгожая душа".

Сапраўды, простая чалавечая прыгажосць як першародная, чыстая з'ява, разлітая паўсюль у працах В. Свентахоўскай. Экспазіцыю складаюць працы розных гадоў, але ўсе яны аб'яднаныя сваёй прастотай успрымання, шчырасцю пацудзіў. Мастачка выступае ў ролі "песняра фарбаў", што ўсё жыццё сваё распявае чароўную гісторыю пра беларускую зямлю, яе душу.

Алег ЗАХАРАЎ

Наш гумар — суседзям

Творы пісьменніка-гумарыста Міхася Слівы неаднаразова друкаваліся і за межамі нашай краіны — у Расіі, Украіне, Польшчы. Вось і ўкраінскі сатырычны часопіс "Перець" пад рубрыкай "Гумар нашых сяброў" змясціў гумарскі Міхася Слівы "Ці многа трэба для шчасця?" і "Куртка". Пераклад на ўкраінскую мову зрабіў галоўны рэдактар выдання Міхаіл Пруднік.

Міраслаў КАМЕНСКІ

Святло і цені вучнёўскай чытальні

У кастрычніку — лістападзе адбудзецца пасяджэнне Праўлення ГА "Саюз пісьменнікаў Беларусі па тэме "Літаратура, чытанне і каштоўнасць арыентацыі моладзі". Штогдынёвік "ЛіМ" запрашае чытачоў да абмеркавання праблем, звязаных з сённяшнім станам дзіцячай літаратуры, літаратуры для моладзі...

Што здарылася? Чаму школьныя бібліятэкі — на сёння найбольш шматлікія — вучні часта не заўважаюць, абмінаючы іх у школьных калідорах? Што здарылася са школьнай бібліятэкай у XXI стагоддзі?

Каб адказаць на гэтыя ды іншыя пытанні, мы зладзілі круглы стол у Гродзенскай абласной навуковай бібліятэцы імя Я. Карскага. Тут сабралася шмат зацікаўленых людзей. Значна больш, чым прабачылі арганізатары і вымагаці варункі жанру. У пашыраным, так бы мовіць, творчым савеце ўдзельнічалі з аднаго боку бібліятэчныя работнікі школ горада, Цэнтральнай дзіцячай бібліятэкі Гродна, дзіцячага

філіяла Гродзенскай абласной бібліятэкі — усе, хто зацікаўлены ў набыцці і распаўсюджванні беларускай літаратуры (найперш арыентаванай на дзяцей і падлеткаў), з другога — творцы і выдаўцы, супрацоўнікі РВУ "Літаратура і Мастацтва": дырэктар Аляксей Карлюкевіч, першы намеснік дырэктара Аляксей Бадак, рэдактар аддзела часопіса "Всёмирная літаратура" Юрый Сапажкоў і карэспандэнт "ЛіМа" Ірына Тулушава.

Якая літаратура для дзяцей і падлеткаў існуе сёння? Як арыентуюцца выдавецтвы на школьныя бібліятэкі? З гэтых пытанняў распачалася гаворка.

РЭПЛІКА З ЗАЛЫ: А колькі такая кніга каштуе?

А. КАРЛЮКЕВІЧ: Кнігі — прыкладна па сем-адзінаццаць тысяч.

РЭПЛІКА З ЗАЛЫ: А мы купляем расійскія па 2—2,5 тысячы. Праўда, гэта не новая літаратура, а кнігі, выдадзеныя ў 2000—2007 гг.

А. КАРЛЮКЕВІЧ: Расійская кніга таннейшая, бо яна зазвычай выдаецца накладам ад 5 да 500 тысяч і болей. А калі ў нас наклад 3 тысячы — выдаткі і, адпаведна, цана экзэмпляра зусім іншыя. Ды і расійская кніжная палітыка вельмі агрэсіўная, і яны робяць усё неабходнае, каб толькі з'явіўся тут спажывец...

У пошуках "Афганскай шкатулкі"

А. КАРЛЮКЕВІЧ: Згадайма агромны масіў дзіцячай літаратуры, які мы самі чыталі, — ён быў прадстаўлены творами Янкі Маўра, Алеся Савіцкага, Эдуарда Сколебела і іншых пісьменнікаў. Нам хацелася б, каб у партфелі сучаснага школьніка была беларуская проза, адрасаваная дзецям ад 10 да 12 гадоў і болей. Яны ўжо лічаць сябе дарослымі, ім трэба фантастыка, інтрыга, трэба спрэчка і г.д. У нас у бліжэйшы час запланаваны выпуск кнігі Валерыя Гапеева (адносіны паміж дзецьмі, канфлікты ў асяроддзі выхавальнікаў і г.д.). У свой час добра ішлі кнігі Міхася Зарэмбы... Наша перакананне: калі не будзе сёння чытачом школьнік, то не будзе чытача і ў нас, і ў бібліятэках увогуле.

І. ТУЛУПАВА: З гэтага выснова: у школе не павінна быць нізкапробнай літаратуры. Бо менавіта школьныя бібліятэкі фарміруюць культуру чытання падлетка. Але што ёсць у фондах школьных бібліятэкаў сёння?

Г. ЛУКАШЫК, загадчыца бібліятэкі гімназіі № 7 г. Гродна: Мы выдатна разумеем ролю нашых бібліятэкаў і ведаем, што школьная бібліятэка — гэта аснова, калі пачынаецца фарміраванне асобы дзіцяці. Трэба сказаць, што ў апошнія гады мы таксама камплектуем янадрэнна. І ўдзячныя аб'яднанні "Глобус", якое пастаўляе выдатныя выданні — шасцітомнік "Рэспубліка Беларусь", энцыклапедыю "Гарады і вёскі Беларусі", інш. За гэты год мы атрымалі 64 новыя кнігі, агульны кніжны фонд — звыш 32 тысяч асобнікаў...

Між іншым, мы выпісваем 29 перыядычных выданняў (!) і хацелі б падлічвацца на выданні, пра якія мы гаворым.

Л. ГУРТАВАЯ, загадчыца бібліятэкі школы-ліцэя № 1: А я за год за кошт бюджэтных сродкаў атрымала толькі 16 кніг. І калі выдаткоўваюцца якія сродкі, то мне хацелася б купіць мастацкую літаратуру на беларускай

мове. Але ў першую чаргу, на жаль, многія з бібліятэкараў вымушаны набываць кнігі больш танныя, вельмі неабходныя для вучэбнага працэсу. Вучні, акрамя ўсяго, пішуць рэфераты — і запыты бываюць такія, што задаволіць іх часам вельмі складана. Трэба, каб пытанні функцыянавання школьных бібліятэкаў узнімаліся на дзяржаўным узроўні.

І. ТУЛУПАВА: Сапраўды, гэта ненатуральна, калі бібліятэкары бяжыць спісваць маральна састарэлыя кнігі, каб не застацца ні з чым...

Г. ЛУКАШЫК: Уся справа ў грошах. На жаль, мы часта збіраем грошы на падпіску з вучняў і педагогаў. Нам трэба разам падумаць, як пакапаціцца аб тым, каб з нейкіх фондаў знайсці сродкі.

Бясспрэчна і тое, што дзеці павінны чытаць на мове з тым, каб яе ведаць. І нам хацелася б мець такіх выданняў больш. З 32 тысяч, што ў нашых фондах мастацкай літаратуры — усёго 13 600, звыш 19 тысяч — падручнікаў.

Л. МАЛЫЦАВА, дырэктар Гродзенскай абласной навуковай бібліятэкі: Я прапаную выкарыстаць магчымасці абменна-рэзервовага фонду абласной бібліятэкі. Значная частка выданняў скарачаных бібліятэк у сельскай мясцовасці пападае ў абменна-рэзервовы фонд, у тым ліку і мастацкая літаратура на беларускай мове.

І. ТУЛУПАВА: Магчыма, выйсце — у больш цесным супрацоўніцтве з бібліятэкамі раёна, горада, якія таксама абслугоўваюць — і больш паспяхова — і вучняў, і педагогічных работнікаў школы? Можна, у гэтым і ёсць адказ на пытанне, чаму вучні лічаць за лепшае наведваць публічныя бібліятэкі, а не свае, школьныя?

Н. ЧАБАТАРЭВІЧ, загадчыца цэнтральнай дзіцячай бібліятэкі г. Гродна: Сапраўды, у нашых публічных бібліятэках становіцца лепшае. У апошнія тры гады нашыя бібліятэкі вельмі добра камплектуюцца. Дзе паступленне да таванай дзяржавай літаратуры. Мы за мінулы год атрымалі 798 кніг — цэнтральная дзіцячая бібліятэка, якая абслугоўвае 5 тысяч чытачоў горада. Але з гэтай колькасці беларускай літаратуры — усёго 222 асобнікі. Фонд мастацкай літаратуры ў нас складае 26,5 тысяч асобнікаў. З іх беларускай толькі адна шостая частка. Толькі што да нас прыйшоў "Шчарбаты талер", "Афганскай шкатулкі" дагэтуль няма. А ў спісах для чытання гэтыя кнігі ёсць.

І. ТУЛУПАВА: Як наладзіць сістэму інфармавання аб праектах, якія існуюць у выдаўцоў?

Л. ЛІСЕЦКАЯ, загадчыца бібліятэкі СШ № 3: Добра было б, каб выдаўцы нам дасылалі прайс-лісты.

РЭПЛІКА З ЗАЛЫ: Іх можна даслаць у аддзела адукацыі, нават па

электроннай пошце. А праз іх і мы будзем ведаць, што выходзіць у свет і ў якім выдавецтве...

А. ТУЛАЕВА, загадчыца бібліятэкі гімназіі № 5: Трэба прымаць да ўвагі: школьная бібліятэка лепш ведае запыты сваіх чытачоў. Як мы навучым чытаць кнігу маленькіх дзетак — так і далей яны будуць яе ўспрымаць. Раней, між іншым, добра дапамогаю была так званая цэнтралізаваная пастаўка літаратуры.

І. ТУЛУПАВА: Як жа выкарыстоўваюцца бюджэтныя сродкі для камплектавання фондаў?

В. ІЛЬЧАНКА, загадчыца бібліятэкі СШ № 27: Мы супрацоўнічаем з ААТ "Гроднакніга". Але з-за недастатковага фінансавання часам прыходзіцца адбіраць і ўцэнненую літаратуру.

І. ТУЛУПАВА: Праблема ёсць у тым таксама, якім чынам пастаўляецца літаратура. На паліцах школьнай бібліятэкі часам можна ўбачыць гісторыка-дакументальную хроніку "Памяць", колькасць розных тамоў якой не супадае: першага — два экзэмпляры, другога і трэцяга — здаецца, па тры... Як пазбавіцца такіх казусаў?

В. ІЛЬЧАНКА: Мы пакутуем ад таго, што набываць намі Беларуская энцыклапедыя пачынаецца толькі з 7 тома, не хапае нават кніг Купалы, Коласа, Караткевіча. Выйсце знаходзім у акцыі "Падары кнігу бібліятэцы", за кошт якой бібліятэка штогод папаўняецца кнігамі класікаў. Яшчэ адна крыніца камплектавання — згубленыя падручнікі, замест якіх у канцы навучальнага года дзеці прыносяць мастацкую літаратуру.

І. ТУЛУПАВА: Ведаючы бядотнае становішча школьных бібліятэкаў, сродкі прыносяць старыя кнігі самі вучні, перадаючы бацькі. Ад іх — вялікая дапамога?

РЭПЛІКА З ЗАЛЫ: Бацькі? Прыносяць. Ды прыносяць тое, што ўжо чытанае-перачытанае, а нам хацелася б, каб з навінкамі друку знаёмліліся найперш нашы вучні.

Ю. САПАЖКОЎ: А калі бібліятэкам праводзіць так бы мовіць, "бацькоўскія дні"? І бібліятэкар, які арыентуецца ў сучаснай літаратуры, раскажа, ды і пакажа, якія канкрэтна кнігі і мастацкія творы маглі б быць памочнікамі ў выхаванні дзяцей.

Л. ЛІСЕЦКАЯ: Мы ўзнімаем гэтыя пытанні. Бо даводзіцца з сумам канстатаваць: зараз у хатніх бібліятэках кнігі цікавейшыя, чым у нас.

І. ТУЛУПАВА: Школьныя бібліятэкар вельмі загружаны. Але ці ва ўсіх школах маюцца неабходныя стаўкі ў шпартным раскладзе?

РЭПЛІКА З ЗАЛЫ: У школьныя бібліятэкі пачынаюць браць настаўнікаў — вы пра гэта ведаеце? Настаўнікаў географіі, іншых дысцыплін. У многіх

бібліятэках працуюць пенсіянеры. Вакантныя месцы звычайна ж там, дзе прадугледжана стаўка другога бібліятэкара — а яго няма! Аклад прапануецца — 202 тысячы рублёў. Хто да нас пойдзе? Хто будзе працаваць? А прапрабаванняў, аб'ём працы — вялізны.

І. ТУЛУПАВА: Але ж гавораць пра стварэнне ў школьных бібліятэках інфармацыйных медыяцэнтраў, якія быццам бы павінны аб'яднаць магчымасці Інтэрнета, сучасную вучэбна-дапаможную медыяпрадукцыю на электронных носбітах і традыцыйную кнігу...

РЭПЛІКА З ЗАЛЫ: Пра медыяцэнтры ведаем, але падымце рукі, у каго ёсць хоць камп'ютэр? Ні ў каго няма. Хаця ўсе разумеюць: галоўнае — інфармацыя!

Школьныя бібліятэкі туляцца ў прыстасаваных памяшканнях, чытальныя залы — гэта тры-чатыры сталы. Асноўная функцыя школьнай бібліятэкі — забеспячэнне вучэбнага працэсу. Мы не павінны падмяняць функцыі публічнай бібліятэкі!

Застанемся ідэалістамі?

І. ТУЛУПАВА: Ці працуюць сёння школьныя бібліятэкі ў кантакце з творчымі саюзамі, грамадскімі аб'яднаннямі? (Гэтае пытанне карэспандэнта "ЛіМа" выклікала сустрэчную рэпліку старшыні Гродзенскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Людмілы Кебіч).

Л. КЕБІЧ: А ці ёсць у школьных бібліятэках кнігі нашых гродзенскіх пісьменнікаў?

ГОЛАС: Ёсць — "Літаратурная Гродзеншчына".

Л. КЕБІЧ: Яшчэ Данута Бічэль, Юрка Голуб, Віктар Кудлачоў. А астатнія? Тацяна Сучкова выпусціла новую кніжку толькі што...

А. БАДАК: Так, не хапае дзіцячых кніжак, але, на вялікі жаль і выдаўцы вельмі мала пільпер звяртаюцца да дзіцячай літаратуры.

Згадаю, як увосень у Цэнтральнай дзіцячай бібліятэцы Мінска праводзілася адно мерапрыемства з удзелам немцаў, французцаў. Я сам, слухаючы выступленні замежнікаў, дзівіўся, як у іх жанрава класіфікуецца літаратура для дзяцей. Ёсць раманы для дзяўчынак, ёсць літаратура для хлопчыкаў. І сур'ёзныя дарослыя разважаюць, як трэба пісаць для кожнага паасобку: як для дзяўчынак, як — для хлопчыкаў. І ёсць пласт інтэлектуальнай дзіцячай літаратуры.

Я вельмі паважаю серыю "Я пазнаю свет", але там вы не знойдзеце звестак, хто самы вядомы футбаліст Беларусі, дзе расце самае старое беларускае дрэва. У нас сёлета выходзіць першая кніжка серыі "Усім пра ўсё": першая — пра расліны, другая — пра жывёл і г.д. Гэта — для малодшых і сярэдніх школьнікаў.

РЭПЛІКА З ЗАЛЫ: Не так даўно ў нашай абласной прэсе былі надрукаваныя цікавыя звесткі пра барона Мюнхгаўзена. Быццам гэта чалавек, які служыў у Гродзенскім палку... Чаму б не збіраць такія паданні? Між іншым, для дзяцей часам пішуць на такой мове, слоў якой дзіця не разумее...

А. КАРЛЮКЕВІЧ: Падсумоўваючы вынікі нашага пасяджэння, можна сказаць: так, сапраўды, ёсць праблемы распаўсюджвання той кнігі, якую б мы хацелі данесці да чытача. І мы вельмі сур'ёзна паставімся да ўсіх заўваг. Бо бачым у вашых асобах калег, якія здольны нават карэкціраваць нашы выдавецкія планы. Мы, паколькі працуем са словам, у нейкім сэнсе ідэалісты, і застанемся такімі...

Яшчэ раз пра вывучэнне фальклору

Сёння наіўна гаварыць і спадзявацца, што прэстыж роднай мовы залежыць ад фэнтэзі, а, маўляў, фальклор гэтаму замінае, перашкаджае. Што гэта за надуманая дылема? Вопыт дзейнасці этнашкол, вучнёўскіх этнагурткоў пераконвае ў адваротным, а менавіта красамоўна пераконвае, што дзяцей убагачаюць традыцыі, святы, песні, казкі, легенды роднага краю. І беларускае слова яны лепш і глыбей пачынаюць адчуваць, разумець, у іх сэрцах нараджаецца любоў і павага да мовы дзядоў і прашчураў.

б павышэнню запатрабаванасці і прэстыжу беларускай мовы» (Дубоўская, В. За разумную спрошчанасць і апаведнасць сучаснай навуцы // Настаўніцкая газета — 2007. — 18 снежня).

Думаецца, спрачацца наконт уключэння ў школьную праграму па беларускай літаратуры твораў, дзе «адлюстравана найбольш актуальныя праблемы жыцця сучаснага грамадства, гарадская тэматыка», не даводзіцца, гэта правільна і слушна. Зрэшты, калі ўважліва пагартыць праграмы 2006 і 2007 гг. выданняў і паглядзець хаця б спісы твораў для пазакласнага чытання, то такіх кніг і твораў на сучасную тэматыку можна налічыць некалькі дзесяткаў, недзе за паўсотню (іх аўтары Іван Шамякін, Пімен Панчанка, Максім Танк, Віктар Карамазяў, Васіль Зуёнак, Рыгор Барадулін, Барыс Сачанка, Янка Сіпакоў, Леанід Левановіч, Анатоль Кудравец, Віктар Гардзей, Мікола Малаўка, Георгій Марчук, Аляксей Дударэў, Міхась Зарэмба, Мікола Мятліцкі, Алесь Жук, Анатоль Бутэвіч, Алесь Камароўскі, Алесь Наварыч, Адам Глобус, Андрэй Федарэнка і шмат інш.). Няўжо шануюныя спецыялісты не заўважылі гэтых кніг і твораў?

Цяпер пра фантастыку і фэнтэзі. Пагартаем праграму па беларускай літаратуры для V—X класаў 2006 года выдання (магчыма, праграма за 2007 г. не патрапіла на вочы рэцэнзентаў у НАН Беларусі) і пачынам, нават падзівімся, як шмат твораў гэтых жанраў прапанавана юным чытачам. Упершыню ў праграме для VI класа вылучаны раздзел «Фантастыка» (між іншым, ён быў ужо ў школьнай праграме 2002 года). Вучням розных класаў для абавязковага вывучэння прапанавана міфалагічная і казачная фантастыка: творы з кнігі «Шляхіціц Завальня, або Беларусь у фантастычных апавяданнях» Яна Баршчэўскага, «Прывід» Вацлава Ластоўскага, «Страцім-лебедзь» Максіма Багдановіча, а таксама для самастойнага чытання: «Брама неўміручасці» Кандрата Крапівы, «Ладыця Роспачы» Уладзіміра Караткевіча і інш. Вось толькі некаторыя беларускія фантастычныя творы і фэнтэзі, якія рэкамендуецца школьнікам для чытання праграмай 2006 г.: «Рыжая ластаўка», «Дзень магнітнай буры» Міхась Зарэмбы, «Прыгоды бульбабаў», «Эрпіды на планеце Зямля» Паўла Місько, «Зорны камень», «Настаўнік», «Кіб загарыў апоўначы», «Парсекі за кармой» Уладзіміра Шыцкі, «Карчоўнік» Барыса Сачанкі, «Эльдарада просіць дапамогі» Аляксея Якімовіча, «Чалавек з брыльянтавым сэрцам» Леаніда Дайнекі, «З казак старога астранаўта», «Лён-Лянок, альбо Кампакт-дыск ад зялёнага Дрэйка» Раісы Баравіковай, «Космас Драздовіча» Галіны Багданавай, «Век Вадаліва» Алеся Аляшкевіча і інш. Варта сюды дадаць і бела-

рускамоўныя пераклады фантастыкі (у тым ліку казачнай фантастыкі) Мэры Сцюарт, Эрыха Распэ, Джанатана Свіфта, Дзінтры Шульцэ, Оскара Уайльда, Антуана дэ Сент-Экзюперы і інш. А колькі яшчэ займальных прыгодніцкіх і дэтэктыўных твораў прапануе праграма (толькі не лянуйся дычытаць!); аповесці Янкі Маўра, Міхась Лынькова, Уладзіміра Караткевіча, Андрэя Федарэнка, Людмілы Рублеўскай і інш. Дык, скажыце калі ласка, якія праграмы аналізавалі шануюныя спецыялісты з Нацыянальнай акадэміі навук? Словам, пытанні, пытанні... І да рэцэнзентаў, і да тых, што «ў абмеркаванні праграм па беларускай літаратуры і мове прымалі ўдзел».

Вялікае маё здзіўленне і засмучэнне з тае прычыны, што безразважна (а, магчыма, і свядома) супрацьпастаўлены фальклор і фэнтэзі. Асобных маіх калег, асабліва этнолагаў, фалькларыстаў і педагогаў, гэтае паведамленне пра высновы экспертаў і камісіі пры Акадэміі навук проста шакіравала. Можна меркаваць, што рэцэнзентам даецца, быццам фальклор — гэта штосьці архаічнае, сумнае і нецікавае сучасным падлеткам. Агульнавядома, фантастычнае ўваходзіць у народныя казкі, легенды, міфы, якія шырока вывучаюцца ў сярэдніх класах і вабяць дзяцей сваёй незвычайнасцю, займаючы іх увагу. Між іншым, той, хто браў удзел у пасяджэнні экспертнага савета па школьнай праграме, мог бы даўным-даўно выказаць асобнае меркаванне ці сваю нязгоду адносна скарачэння фальклору ў школе на старонках той жа «Настаўніцкай газеты» ці газеты творчай інтэлігенцыі «Літаратура і мастацтва». Ці яны і сапраўды лічаць, што «немэтазгодна празмерна акцэнтаваць увагу на фальклорнай тэматыцы, якая пры ўсім яе станоўчых якасцях наўрад ці зможа зацікавіць сённяшняга, пераважна гарадскога, школьніка»? Дык што застаецца думаць педагогічнай грамадскасці? Думаць, мусіць, пэўна і канкрэтна: фальклор — дапоўні са школы! Ці не так?! Аўтараў праграм зразумела што чакае: у чарговы раз прымусяць выкасоўваць фальклорныя творы. Ужо не першы раз патрабавалі скарачаць фальклор апантантыя, заўзятыя рэцэнзенты з той жа Акадэміі навук! Спыніцеся, калі ласка, шануюныя, бо ўсяму, урэшце, ёсць нейкая разумная мяжа. Зрэшты, а як гэта эксперты вызначылі, што фальклор не можа зацікавіць сучаснага школьніка? Мусіць, на падставе ўласных меркаванняў. А можа, варта было б даведацца думку вядомых фалькларыстаў, культуролагаў, метадыстаў і, нарэшце, настаўнікаў-практыкаў?

Возьмем праграму (2002) і вучэбны дапаможнік па беларускай літаратуры для VI класа (2002, 2003). Дзецім па сутнасці

прапануецца міні-сцэнар Каляда паводле народных песень «Вы, калядачкі, бліны-ладачкі...», «Прыехала Каляда на белым кані...», «Добры вечар таму, хто ў гэтым даму...» (для чытання і вывучэння) і «Паварочвайся, каза...» (для чытання і абмеркавання). Як гэта цудоўна, калі дзеці не толькі прачытаюць, але і праспяваюць калядкі, зладзяць разам свята. Колькі станоўчых эмоцый можа выклікаць урачыста-святочная калядная дзея! І яна гэтай радаснай, высялай настраёнасцю запомніцца назаўсёды. А далей дзеці знаёмяцца з вясянкамі, купальскімі песнямі... Іх можна паслухаць і ў аўтэнтычным выкананні, і ў сучаснай інтэрпрэтацыі этнагуртоў ды ансамбляў (на сувязь з музычным мастацтвам арыентаую праграма). Пачуюць яны спевы нашых «Ліцьвінаў», «Троіцы» або «Палаца», «Песняроў» (усе гэтыя калектывы пазначаны ў праграмах 2002, 2006, 2007 гг.) і пераканаюцца, што фальклор — гэта не штосьці забытае, далёкае ў часе, нецікавае, а самае што ні на ёсць сучаснае песеннае мастацтва, цэлы кірунак у музыцы, прычым адметная і унікальная з'ява нацыянальнай культуры. А калі дадаць, наколькі фольк-музыка і фольк-выканаўцы папулярныя ў свеце (выступленні нашых этнагуртоў таксама карыстаюцца вялікім поспехам), то стаўленне школьнікаў да беларускай народнай творчасці будзе інакшым (улічаны: выкліча жывую і непадробную цікавасць, чым гэта думаецца спецыялістам, якія трымаюцца прынтэпту «менш фальклору» ў школе.

«Перш за ўсё трэба ведаць свой народ, яго гісторыю, яго багатую вусную народную творчасць» — бадай, гэтым прынцыпам, сфармуляваным Якубам Коласам, кіраваў акадэмік М. Лазарук, паднапярэдным навуковым кіраўніцтвам якога стваралася школьная праграма па беларускай літаратуры. Сёння пад націскам быццам бы спецыялістаў і чыноўнікаў народная духоўная спадчына выпяняецца і выштрыхуваецца з яе. Няўжо памыляліся класік літаратуры і педагогікі Якуб Колас, выдатны тэарэтык адукацыі Міхась Лазарук?

Сёння наіўна гаварыць і спадзявацца, што прэстыж роднай мовы залежыць ад фэнтэзі, а, маўляў, фальклор гэтаму замінае, перашкаджае. Што гэта за надуманая дылема? Вопыт дзейнасці этнашкол, вучнёўскіх этнагурткоў пераконвае ў адваротным, а менавіта красамоўна пераконвае, што дзяцей убагачаюць традыцыі, святы, песні, казкі, легенды роднага краю. І беларускае слова яны лепш і глыбей пачынаюць адчуваць, разумець, у іх сэрцах нараджаецца любоў і павага да мовы дзядоў і прашчураў.

«Неабходны падбор... фальклорных твораў, па сваёй тэматыцы і складанасці адэкватных узросту вучняў», — канстатуецца ў нататцы (трэба думаць, што гэта высно-

ва з экспертнага заключэння). Але ёсць шмат іншых меркаванняў пра падбор твораў беларускага фальклору ў нашых падручніках. Вось адна з іх, якая належыць фалькларысту, кандыдату філалагічных навук А. Літвіноўчу (ён піша пра вучэбны дапаможнік для VI класа): «Падбор матэрыялаў па фальклору ў цэлым зроблены ўдала і адпавядае ўзроставаму развіццю дзяцей» (Фалькларыстычныя даследаванні. Кантэкст. Тэпалогія. Сувязі. — Мінск: Бестпрінт, 2007). Падобныя станоўчыя экспертныя ацэнкі і навукоўцаў-спецыялістаў, і настаўнікаў-практыкаў можна прывесці па кожным падручніку беларускай літаратуры дзесяткі (маем на ўвазе тыя, дзе прэзентуецца фальклор). Між іншым, А. Літвіноўч робіць параду пашырыць змест вучэбнага дапаможніка і ўключыць у яго яшчэ колькі валачобных, восеньскіх, хрэсьцінных песень. Але ж у святле высноў экспертнай камісіі НАН Беларусі гэта зробіць немагчыма, бо з фальклорам у школе ў нас нібыта перабор? Ды і не ведае шануюны А. Літвіноўч, як і многія іншыя фалькларысты, што пасля падобных рэцэнзаў і скарачэнняў праграм вусная народная паэзія паўстала ў адрозным выглядзе ў параўнанні з тым, што планавалася першапачаткова. Да таго ж не трэба забываць, што на беларускую літаратуру ў школе замест 102 гадзін у 2000 годзе засталася ўсяго 51 гадзіна (у праграмах 2007 года гэтая лічба выразна пазначана тлустым шрыфтам). Вось бы тут свяцілам навукі з акадэміі выказацца, падаць свой важкі, аўтарытэты галас, каб іх пачулі і беларускія настаўнікі, і чыноўнікі: і наконт мізэрнай колькасці гадзін на літаратурную адукацыю, і наконт падтрымкі дзіцячага чытання... А то «менш фальклору, больш фэнтэзі». Дык, можа, усё прасцей: камусці прыйшла прагматычная думка: маўляў, скароці гадзіны на вывучэнне фальклору, а ўвадзем замест яго як мага больш літаратуры забаўляльнай? Зрэшты, пажадана было б улічваць, што навуковую фантастыку і фэнтэзі любяць чытаць далёка не ўсе падлеткі.

Адрэагаваць на «разумную спрошчанасць», а па сутнасці на спрощэнства і дэструкцыю, якая падаецца нібыта як пазіцыя кампетэнтных спецыялістаў, я мусіў па некалькіх прычынах: аспрэчыць вышэй агучаныя меркаванні як абсалютна матываваныя і абгрунтаваныя, абараніць нацыянальна-культурны прыярытэт у літаратурнай адукацыі, замацаваны ў шэрагу праграмна-нарматыўных дакументаў; паказаць, што жыватворныя ідэі класіка педагогікі Якуба Коласа і кіраўніка творчага калектыву па стварэнні школьных праграм акадэміка М. Лазарука адносна вывучэння фальклору ў школе не могуць быць прадметам рэвізіі і недацэнкі, а вылучанае патрабаванне «менш фальклору» па сваёй сутнасці і накіраванасці з'яўляецца контрпрадуктыўным, паколькі вядзе да збыднення ўяўленняў пра матэрыяльную і духоўную культуру нашага народа; падкрэсліць думку пра неацэннасць народнай спадчыны для сучаснай педагогікі ў справе выхавання новых пакаленняў юных грамадзян Беларусі.

І яшчэ. У мадэрнізаваных праграмах па беларускай літаратуры 2006 года выдання значыцца маё імя як адказнага рэдактара (базавы і павышаны ўзровень) і аднаго з аўтараў (паглыблены ўзровень). Значыць, «каменьчыкі» ляцяць і ў «мой агарод». Да сучаснай навукі, імем якой скарачаецца фальклор у школе, належыць іншыя мае калегі, аўтары праграмы, хто не адзін год працаваў у сферы літаратурнай адукацыі на карысць нашай нацыянальнай школы. Паверце, яны таксама маюць дастатковую прафесійную кампетэнтнасць, годнасць, і адэкватна ацэньваюць тое, што падаецца пад соусам «меркаванні спецыялістаў».

Алесь БЕЛЬСКИ,
доктар філалагічных навук,
прафесар, лаўрэат Літаратурнай
прэміі імя Івана Мележа

Сцежкай да шляху

Пачытаць і адгукнуцца на гэтую кніжку прапанаваў мне А. Крэйдзіч, які меў непасрэднае дачыненне да яе выдання. Як кажуць, курыраваў маладую цікавую пэтку з Ганцавіч. Мне ж ад пачатку кінулася ў вока сваёй эстэтычнай замілаванасцю вокладка зборніка: фота вясковай насценнай вышыванкі ў настальгічным нацыянальным духу...

У рэшце рэшт, як аказалася, нездарма час выдаткаваў. Больш за тое — назапасіўся станючай энергіяй, нібыта пабыў на бацькаўшчыне ў адведках (ну колькі там ад Святланынага Люсіна да майго Вароніна — лесам наўпрост 25—30 кіламетраў, не больш)...

Агулам, трэба прызнаць, што беларуская літаратурная правінцыя апошнім часам зноў, нібыта "абудзіўшыся ад сну", падала свой голас. А Ганцаўскі край заўсёды вылучаўся сваёй някідкай, але заўважнай індывідуальнасцю. Тут вылучыліся са сваіх утравельных балотных гнёздаў шмат якія "пеўчыя птушкі" — і Міхась Рудкоўскі, і Іван Кірэйчык, і Віктар Гардзей, і Алесь Каско, і Уладзімір Марук, і Іван Лагвіновіч, і Ірына Дарафеева, і Анатоль Графімчык (а да ўсяго яшчэ і такія майстры свайго жанру, як Васіль Праскураў, Алесь Кажадуб ды Анатоль Сідарэвіч). Гэта толькі тыя, што ярка зазвянілі ў ўліліся ў агульны праэц нацыянальнай літаратуры. Мясцовая раённая газета "Савецкае Палессе" шчыльна трымала ў нача-ланьскіх берагах сваю таленавітую плыню, не спрамляючы і не высушваючы яе нават падчас сумна вядомай ударнай меліярацыі.

Святлана Локтыш вельмі цэльны чалавек з ужо вывераным характарам, унутрана напрацаванымі маральнымі пастулатамі і шырокім спектрам духоўных каштоўнасцяў... Заслугоўвае ўвагі і яе неардынарная біяграфія. Нарадзіўшыся ў гістарычнай вёсцы Люсіна, дзе на пачатку мінулага стагоддзя жыў і працаваў Якуб Колас, яна, пажыўшы ў Ганцавічах, апынулася ажно ў Сібіры. Там скончыла сярэднюю школу і паступаць паехала... у Гродзенскае вучылішча мастацтваў, на харавое аддзяленне... Пасля скончыла факультэт рэжысуры Мінскага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры (2001). Карані і гены так і не адпусцілі яе ад роднай зямлі. Апошнія гады Святлана працуе адказным сакратаром Ганцавіцкай раённай газеты. Паэзіяй захапілася толькі дзесяць гадоў таму. І цяпер яна ёй, кажучы высокім "слогам", "і строіць, і жыць дапамагае". Анатоль Крэйдзіч, які напісаў кароткую прадмову да зборніка Святланы Локтыш, паказваючы мне яго сігнальны асобнік, распавядаў, як доўга ўпарцілася і вагалася аўтарка, перш чым даць згоду на выданне кніжкі. Я, шчыра кажучы, адразу не паверыў яму, бо гэта ж, па нашым прагматычна-хамаватым часе для большасці цяперашніх вершаскладальнікаў, — адмовіцца ад такой халявы?! — выглядае, прабачаюся, проста непаразуменнем, пакуль не прачытаў першыя радкі загалюнага верша:

*Вы паднялі завысока планку —
Ці ўзяць мне гэтую вышыню?*

*Ну як жа — "талент",
як ёсць пэтка,*

Стань з літаратарамі ў строй!

Выглядае, што наша пэтка звычайны зямны чалавек і не прэтэндуе на лаўры вялікага творцы, а найперш, згодна Бібліі і маралі, хоча ствараць тое магчымае, што ёй наканавана вышш: нараджаць і гадаваць дзяцей, любіць блізкіх людзей, захоўваць цяпло ў родным доме, аддаваць сваю энергію — фізічную і духоўную — дзеля працягу зямнога чалавечага жыцця... Усё вельмі проста.

*Паэты — з роду людзей ад Бога,
Жывуць у вобразях, з рыфмай спяць.
Мая ж — зямная найшчэнт дарога,
Трывала б гзетак на ногі ўзняць...*

Ну ці ж гэтак адкрые вам сваю душу наростаўліст які-небудзь графаман ("імя ім легіён") альбо нават прыстойны, "добра ўпакаваны ў гэтым жыцці" творца? Ды нізашто і ніколі.

У С. Локтыш усё іначай. Яна піша сябе, асабліва не задумваючыся, напаткае

яе творчая ўдача ці не. Гэта ўжо няхай чытачы вырашаюць, калі такія з'явіцца. Але, бывае вядома, што душа ўздываецца вышэй зямных клопатаў і турбот, напайняецца высокай "лебядзінай песняй" — і прагне ўзаемапаразумення з усім жывым і існым. І менавіта ў такія моманты для С. Локтыш першасным з'яўляецца не наўзбочны пошук прызнання ўласнай паэтычнай значнасці, а глыбокае разуменне сутнасці дадзенага ёй таленту і адказнасці за сваё зямное прызнанне перад людзьмі. Як, скажам, гэта выявілася ў вершы, прысвечаным Я. Янішчыц:

*А лепшыя з найлепшых часта гінулі,
Не ўсё наканаванае пражыўшы.
І Вы зарана гэты свет пакінулі,
З Палесся летуценніца Янішчыц.
Так, прыручалі, толькі непрыручаным
Гучыць з радкоў пэтка шыры голас.
Вы з памяццю народнаю заручаны,
Зямліцы роднай выпелены колас.*

Па вялікім рахунку, кніжка шчыра, цёпла, немігусліва, з прафесійнай версіфікацыяй, напісаная ў звыклым традыцыйна-класічным стылі, хоць і не без перападаў паэтычнага лёту... Часта прыземленасць і надзённасць *завершанага*, але па-мастацку *незавершанага* зместу не дае словам той самай лёгкай эфірнасці і таямнічасці, пра якую пэтка піша рацыянальна, не маючы яе за пастаянную загадку душы і сэрца... Святлане не хапае разнавыявенасці пачуццў і думак. Яе скоўвае страх творчай няўпэўненасці. Усё *занадта і заведана* правільна ў яе вершах... Праўда жыцця пераважае над праўдай мастацкай. Мала адступленняў ад агульных правіл, спатыканняў дзеля новага руху (і зруху душэўнага), а не працягу інерцыйнай хады, высокіх і дзівосных метафарычных здарэнняў... Кожнае слова важна класіфікацыя ёй на душу, вярэдзіць яе, але ў ім яшчэ няма лёгкасці хлеба, рухомасці і запатрабаванасці Звыш... Заўважна, што паэты нестае шырыні інтэлектуальнага погляду, а найперш, кола стасункаў з рэальнаснымі творчымі людзьмі... Усё гэта прыйдзе з вопытам пры ўмове пастаяннай працы над удасканаленнем уласнай "літаратурнай кухні". Аднак не буду цытаваць няўдалае хоць бы з той прычыны, што нават слабейшыя яе вершы не выклікаюць раздражнення і антыпаты да аўтара, а пакідаюць чалавечую прыязнасць і глыбокую павагу да яе грамадзянскай пазіцыі, да ўсё таго ж, вышэй згаданага, паўсядзённага бескарыснага зямнога клопатаў...

А вось адметнае хацелася б засведчыць, каб прыцягнуць увагу да пакуль малавядомага аўтара з правінцыі. Вось, да прыкладу, які своеасабліва і нечакана падае яна свой *неваяўнічы*, але *слухны* голас у абарону роднай мацярынскай мовы:

*Усе жанчыны, вядома,
кахаюць вушамі".*

*Смею я запытацца з такое прычыны:
Вось валодае мова*

Дык чаму ж не гавораць

іх нашы мужчыны?

.....

*Не шкадуе нам слоў беларуская мова,
Параўнанняў,*

зваротаў прыгожых нямае.

*Каб іх "моцная" часам дарыла палова,
То "слабая" яшчэ б прыгажэйша стала.*

Агулам праблема сучаснага грамадскага жыцця Святланы не абыходзіць. А іх сёння, як мы ведаем, хапае. У тым ліку — і "чаўнакі" і гастарбайтэры. Яна і пра гэты балючы аспект нашага жыцця (пра грамадзян-выкідышаў) выказалася наўпрост і безапеляцыйна:

*Не з сытасці шалееш, не з дабра:
Нястача гоніць з хаты на чужыну.*

Каб не ў раскошы жыць,

*а — выжываць,
працуеш на суседнюю краіну...*

Трапляюцца і філасофскія паэтычныя спробы. Удалыя і па-свойму цікавыя. Я сказаў бы, нават не па-жаночы мудрыя. З чаго вынікае, што пэтка адназначна расце, па-мастацку сталее, "рэзервуе" за сабой будучае пэўнае месца на паэтычным Парнасе...

Я разумею, так павінна быць:

Прайсці прамежак шляху ў агзіноце,

Адчуць, як паглынае мозг самота,

Як сум пячэ, як цішыня баліць.

Я разумею, так павінна быць:

Каб патаемны сэнс жыцця знайсці,

Свайго зямнога прызначэння сутнасць

І навучыцца без тугі, без смутку,

Без нараканняў Божы крыж нясіці —

Каб патаемны сэнс жыцця знайсці...

Развярэдзіў мае старыя душэўныя раны і верш "Пасля размовы з манкуртам". Спрадвечна нязменная і данельная актуальная па сёння беларуская тэма. Навізна пастаноўкі пытаньня ў вершы, на жаль, няма, як і новых метадаў вырашэння генетычна *застарэлай*, а бадай, і невылечнай духоўнай нацыянальнай хваробы — таксама. Але сам *аптымістычны* погляд на праблему заслугоўвае павагі.

Што ж, гісторыя крочыць

шалёным пункцірам:

Зніч культуры і мовы ўзнімуць гругія.

Прыйдзе час —

і пустэча напоўніцца зместам,

Загамоніць народ наш

не змешаным тэкстам —

Натуральнай, бы ў продкаў,

то ціхмянай, то звонкай,

Калыханкава-мяккай

самабытнай гаворкай.

Узнікае, праўда, пытанне: чаму народ загамоніць "самабытнай гаворкай", а не беларускай мовай?! Сама пэтка, вядома, ад пачатку ўкладвала ў гэты тэкст глыбокі сэнс, але рыфма аблудліва прывяла яе ледзь не ў стан таго манкурта, з якім яна змагалася на працягу ўсяго верша...

Мне здаецца, нашы паэты, як маладзейшыя так і сталыя, мала чытаюць літаратурнай крытыкі, у тым ліку і класічнай, — адстой іх правалы ў "паветраныя ямы" пры рэдкіх натхнёных узлётах, аднастайнасць і выверанасць творчых маршрутаў... Займаючыся ў маладосці самаадукацыяй, заўжды чытаў, як *паэзію* так і *крытыку* ў роўных долях. Апошнюю заўсёды прымерваў да ўласнай творчасці, яна сама па сабе адкладвалася ў маёй падсвядомасці — ішло накапленне банка *крытычных* даных, і менавіта гэкім чынам, незалежна ад маёй літаратурнай прыхамаці, выпрацоўвалася самая галоўная творчая якасць — *самакрытычнасць*. Васьмідзесяці працэнтам сучасных літаратураў якраз яе і не хапае. А мы здзіўляемся, адкуль нізкапробнасць, пошласць, малатыражнасць (на траянцы кажучы, "накладнасць") і нечытальнасць большасці друкаваных тэкстаў... Усё адтуль — зпад коркі (а ў некаторых і зпад *корка*), хоць шмат хто думае наадварот...

Мне падаецца, што Святлана Локтыш, калі, вядома, задацца высокай мэтай, і пакладзе ўсю сябе на алтар творчасці, мае ўсе задаткі, каб здзейсніцца ў паэзіі той самай "непрыручанай птушкай" са сваім голасам, пра якую пісала Я. Янішчыц. Выбар невялікі: хочаш пісаць вершы — пішы, хочаш застацца паэтам — выпакутуй іх (як пісаў У. Сакалоў: "домучыся до стихотворенья")...

Але ўжо і гэтая кніжка Святланы годна вылучаецца з тых, што апошнім часам выдаваліся ў правінцыі як дэбютныя. Напусціўшы строгасці, скажам так: ёсць зборнік вершаў, будзем чакаць кніжкі паэзіі... Бо, як піша аўтарка: "Для разважанняў тэм нямала: // паперы гумкі гаваряюць. //

— Ты пра сябе радкі пісала? — // Мясце цікавыя запытае. // Не адкажу даціпным словам, // Адно загадкава ўсмехнуся: // Перад раскрытым і вядомым // Пасуюць пошукаў спакусы". Ці не з гэтага пасылу і такія радкі:

Мне сніліся вершы:

такія сапраўдныя! —

Іх рыфмы сугучныя, метафары ладныя,

Іх гумкі, сатканьня з болю і веры,

Прыручана сціхлі на ўлонні паперы.

Аловак хапаю, расплюшчыўшы вочы,

Ды вершы — у сне засталіся, у ночы.

Мне сніліся вершы...

Будзем, аднак, верыць, што менавіта яны і з'явіцца ў наступнай кніжцы С. Локтыш.

Леанід ГАЛУБОВІЧ

Кніжная паліца

У РВУ "Літаратура і Мастацтва" выйшаў асобнай кніжкай дапаможнік для настаўнікаў *Урокі літаратуры: Пошук і творчасць*. Аўтар — **Марыя ВЕРЦІХОЎСКАЯ**, якая на аналізе творчасці В. Быкава, Р. Баравіковай і А. Федарэнкі прапануе настаўнікам распрацоўкі ўрокаў розных жанраў. Ім папярэднічаюць артыкулы, прысвечаныя творчасці гэтых пісьменнікаў і аналіз канкрэтных твораў, паводле якіх і прапануюцца распрацоўкі ўрокаў. Прадмову да кніжкі напісаў доктар філалагічных навук, прафесар А. Бельскі.

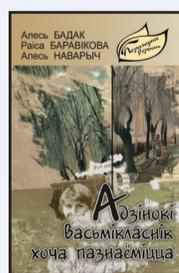
У выдавецтве "Мастацкая літаратура" выйшла кніжка пародыі, эпіграм і прысвячэнняў **Міколы ШАБОВІЧА** "Хор болей не спявае" (аўтар шаржаў мастак **Алег КАРПОВІЧ**). Зборнік склаў самыя яркія літаратурныя пародыі на вершы сучасных паэтаў, а таксама эпіграмы і прысвячэнні. Смех, як кажуць у народзе, лечыць, а тут ён адназначна ёсць.

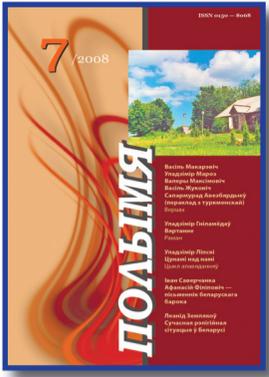
У Мінску ў выдавецтве "Кросны" выйшла кніжка **Васіля КУПРЭНкі** "Цвілі ў жыцце валожкі". Яе змест складаюць аднайменныя аповесці і чатыры аповяданні, напісаныя ў традыцыйным ключы на мясцовым матэрыяле Мазырска-Прыпяцкага Палесся.

У Мінску выйшла з друку адмысловае выданне пад назовам "**Класіка**" з творами **Вінецнта ДУННА-МАРЦІНКЕВІЧА** "Пінская шляхта" (на мовах аўтэнтыка, беларускай, англійскай, нямецкай, польскай і рускай) і **Кастуся ВЕРАНЦЫНА** "Тарас на Парнасе" (на беларускай, англійскай, балгарскай, іспанскай, нямецкай, польскай, рускай і ўкраінскай мовах). Выданне прыўрочана да 200-годдзя з дня нараджэння В. Дуніна-Марцінкевіча. Укладальнік Язэп Янушкевіч.

У РВУ "Літаратура і Мастацтва" выйшла кніжка для дзяцей сярэдняга і старэйшага школьнага ўзросту "Азінкі басмікласнік хоча пазнаёміцца". Гэта калектыўны зборнік трох вядомых пісьменнікаў: **Алесь БАДАКА**, **Раіса БАРАВІКОВА** і **Алесь НАВАРЫЧА**. Апроч аднайменнай аповесці А. Бадака, у зборнік увайшлі аповесці Р. Баравіковай "Казімір — сын Ягайлы + Насця з 8 "б" = каханне" і А. Наварыча "Памалюся Перуну, пакланюся Вялесу..."

ПОЛЫМЯ № 7

Проза ў ліпеньскім нумары часопіса прадстаўлена працам сямейнай хронікі Уладзіміра Гніламёдава і цыклам апавяданняў Уладзіміра Ліпскага "Цунамі над намі".

Апавядальную манеру У. Гніламёдава можна назваць "рэканструкцый" стылю прозы 1920-х гг. Інакш кажучы, тое, што ў пісьменніка першай траціны XX стагоддзя было натуральным ладам мыслення, у пісьменніка пачатку XXI стагоддзя пераўтварылася ў элемент паэтыкі. Найбольш яркарава гэта выяўляецца ў канструяванні дыялогаў, індывідуалізацыі маўлення персанажаў. Нягледзячы на тое, што своеасабліва "літаратурная штучнасць" падчас чытання хронікі адчуваецца, твор пакаідае тым не менш прыемнае ўражанне — паводле законаў кантрасту — спакойным, ураўнаважаным пісьменніцкім стылем насуперак хаатычнасці і стракаціцы сучаснага жыцця.

Цыкл апавяданняў У. Ліпскага "Цунамі над намі" мае падзаглавак "Казкі жыцця". Зразумела, адразу ж прыгадваецца знакамты твор Якуба Коласа і ўзнікае жаданне правесці паралелі — аўтар сам на гэта правак... А вось тут і пачынаюцца супярэчнасці. Тое, што "Казкі жыцця" — гэта не проста назва цыкла апавяданняў алегарычнага зместу, але менавіта адметны літаратурны жанр, створаны нашым класікам, для беларускага літаратуразнаўства ўжо не навіна. Таму У. Ліпскі мае права даваць такое жанравае азначэнне сваім творам — калі, вядома, яны сапраўды з'яўляюцца "казкамі жыцця" паводле жанру. І вось тут ужо чыгач мае права не пагадзіцца з пісьменнікам, больш за тое, — будзе адчуваць сябе падманутым. У. Ліпскі распавядае пяць драматычных жыццёвых гісторый, у якіх закранаюцца вельмі актуальныя праблемы жыцця сучаснай моладзі — страта духоўных арыенціраў, адсутнасць трываллага каштоўнаснага гарту. Праўда, часам пісьменнік занадта захапляецца серыяльным забываннем сюжэта, як, напрыклад, у апавяданні "Як муж у жонкі краў сына", часам некаторыя характарыстыкі герояў і іх учынкаў выглядаюць спрошчана і схематычна, а некаторыя жыццёвыя сітуацыі падаюцца штучнымі. Аднак у цэлым у прадстаўленых творах аўтар прапаноўвае паглядзець на пэўную частку сучаснага маладога пакалення без ружовых акулераў, без патэтычных слоў аб яго смеласці і настойлівым уманні дасягаць пастаўленай мэты. Назва ж таксама невыпадкова — "Цунамі над намі" — небаяска не толькі побач, але і на, над кожным з нас. Маленькая Алёнка пазбаўлена мацярынскага цяпла і клопату, таму што яе маці занятая толькі спажываннем алкаголю; дзяўчына пакідае ў радзімні сваё дзіця-немаўлятка, таму што яго бацька, малады хлопец, "не гатовы да сустрэчы з ім"; навучэнка педкаледжа Лена, нарадзіўшы сына ад выпадковага залётніка, у прыступе злосці да смерці збівае сваё дзіця, таму што "ў юнай маці цярдзення на сына хапіла толькі на два месяцы"... Мабыць, і ў гэтым выпадку аўтар перабольшыў меру магчымай жорсткасці маладой дзяўчыны, прынамсі, хочацца верыць, што перабольшыў, бо надта ж непамысна робіцца на душы ад такіх гісторый. (Хіба толькі У. Ліпскі выкарыстоўваў прыкметы шокавай тэрапіі). Інакш кажучы, гэта нізка сацыяльна-по-

Няма руху, сонца, няма жыцця, і няма, агнаведна, і самага галоўнага, як бы па-майстэрску ні былі падабраныя словы адно да аднаго. Таму і мацнее ўражанне, што ўсё гэта зроблена, а не ідзе знутры.

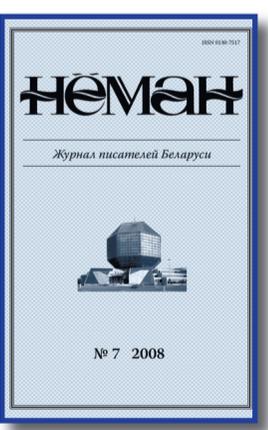
Аляксей ВАРОНСКИ

Без ружовых акулераў

бытавых апавяданняў, якія з *казкамі жыцця* як жанрам не маюць нічога агульнага.

Паэтычная дэяліка прадстаўлена творами Васіля Макарэвіча, Уладзіміра Мароза, Валерыя Максімовіча, Васіля Жуковіча, а таксама перакладамі вершаў туркменскага паэта Сапармурада Авезьярдыева. Дзяніс Марціновіч паспрабаваў "сумясціць несумяшчальнае" ў разглядзе літаратурна-крытычнай дзейнасці Вільгельма Кнорына, Іван Саверчанка прапаноўвае пераклад "Дыярыша" Афанасія Філіповіча, Ірына Казакова звяртае ўвагу зацікаўленага чыгача на энцыклапедыю "Беларускі фальклор", краязнаўчы нарыс Алеся Карлюкевіча "За Цітаўкаю — Слабада" знаёміць з гісторыяй адной з самых самабытных вёсчак Беларусі.

Асаблівай увагі заслугоўвае літаратуразнаўчы артыкул Таццяны Студзенкі "Паэтычная спадчына Янкі Купалы ў святле біблейнай традыцыі прафэтызму", у якім аўтар падкрэслівае неабходнасць удакладнення некаторых істотных характарыстык Купалавай паэзіі. Так, Т. Студзенка лічыць патрэбным "зварнуцца да гістарычна замацаванага сэнсу" азначэнняў "прарок", "прароцтва", "прароцкі", бо, "спрашаючы яго ў метафарыцы, якая ні да чаго не абавязвае, мы нічога і не набываем у авалоданні сутнасным зместам і каштоўнасным патэнцыялам феномена". Думаецца, вяртанне да дакладных сэнсаў і зместаў розных літаратуразнаўчых, філасофскіх, сацыяльных катэгорый замест іх абагулення-метафарычнага ўжывання павінна стаць плённай ідэяй для пераасэнсавання некаторых момантаў у творчасці не толькі Янкі Купалы, але і іншых пісьменнікаў першай траціны XX стагоддзя.

НЁМАН № 7

Распачалося друкаванне раманна Ганада Чарказяна "Багровый закат" — твора, які чыгачаецца з цікаваасцю, які інтрыгуе і захапляе, аднак у шэрагу выпадкаў і выклікае жаданне паспрачацца з аўтарам.

Малая проза прадстаўлена дэбютным апавяданнем Сяргея Рэмзіва "Верность Моряка", апавяданнямі Анатоля Андрэева "У кожнаго своя война" і Генадзя Паццёнкі "Билет на Марсель", якія працягваюць асвятленне тэмы

Другой сусветнай вайны ці, больш дакладна, — яе псіхалагічнай і маральнай спадчыны. У гэтым жа рэчышчы варта разглядаць артыкул Алеся Карлюкевіча "Горькая память Скобровки", у якім раскрываецца гісторыя так звананага "дзіцячага с'яла", створанага немцамі ў вёсцы Скобраўка, што пад Мінскам, вясной 1944 г. Літаратурная крытыка прысвечана разгляду творчасці Анатоля Аўруціна (У. Гніламёдаў "Три времени Анатолия Аврутина"), Змітрака Мароза ў перакладах Андрэя Цяўлоўскага (В. Рагойша "Автор перевода и автор оригинала") і Наталлі Капы (Ю. Сапажкоў "Совершенство тишины"). Аматараў гісторыі зацікавіць публікацыя дзённіка П. Панарэнікі з прадмовай і каментарамі В. Нявежына, В. Селяменева і В. Скалабана. Амаль дэтэктывную гісторыю вакол другой часткі "Мёртвых душ" асвятляе А. Марціновіч у артыкуле "Писал «Мертвые души»... белорус".

Паэтычны раздзел знаёміць з нізкамі вершаў Валянціны Паліканінай, Валерыя Грышкаўца, Алега Салтука, Алы Чорнай, а таксама дэбютантаў Ніны Федаровіч і Уладзіміра Васіленкі. Асабліва ўравае мінорная настраёнасць вершаў Алы Чорнай, у якіх — стомленая мудрасць і ўраўнаважаны спакой ведання таямніцы жыцця:

*Победила эту страсть
нелепую
Все предвидеть,
все предусмотреть.
Небу отдаю заботу хлебную
И не опечалюсь ею впредь.*

*И как знак и тайна неведомая
Недоступных бытия начал,
Вот прошла старушка
незнакомая,
Вот ребенок чей-то закричал.*

Нават традыцыйнай тэме апавядання родных краявідаў, у якой, здаецца, рожо амаль немагчыма вынайсці нешта па-за штампам, А. Чорная надае адметнае гучанне, сягаючы далей за фізічную дадзенасць:

*И красотой,
продуманною за ночь,
Где приталась летняя гроза,
Язычески сверкнула
в небо Нарочь
И притушила синие глаза.*

Нібыта выклік такім распаўсюджаным у сучаснай паэзіі одам адзіноце, прычым, вельмі часта, адзіноце абстрактнай — не перажытай, не адчуванай па-сапраўдному, але адзіноце эстэтычнай, паэтычна выпешчанага метафарамі, успрымаецца верш А. Чорнай ".... Быть одной в одиноких дорогах":

*...Взмах испуганный
Детских ресниц —
Осуждают меня...*

*И наменность,
Одиночества,
Пагает ниц,*

Змяняючы ракурс (адзінота — не наканаванне, але асабісты эгаістычны выбар), А. Чорная адначасна прапаноўвае і выратаванне ад гэтага распачнага стану — далучэнне да праяў быцця, на першы погляд, дробных і непрыкметных:

"На ладошке помятые крошки, / Запах хлебный / И смех за спиной, / Снегирей и синиц / Откровенность, / Взмах испуганный / Детских ресниц". У паэтычным свеце А. Чорнай менавіта гэтыя нязначныя імгненні — каардынацыі спасціжэння сябе ў свеце.

МАЛАДОСЦЬ № 7

Нізка апавяданняў Алесі Лапіцкай, якая складаецца з трох твораў, прымушае задаваць не раз паўтораныя пытанні: адкуль у маладых людзей, якія толькі-толькі ўваходзяць у жыццё і, па вялікім рахунку, пра гэтае жыццё не так ужо і шмаг ведаюць, столькі песімізму і суіцыдальных настройаў? Сапраўды, вельмі часта атрымліваецца так, што творы пачынаючых аўтараў даюць падставы больш для разваг адносна духоўнага аблічча сучаснай моладзі, чым адносна мастацкай літаратуры. Геранія апавядання "Ноч на святога Уласа" збіраецца скончыць жыццё самагубствам праз тое, што яна месяц не бачылася з каханым хлопцам і за гэты час ён ні разу не патэлефанаваў: "Усё нявартае і бессэнсоўнае. Ён больш мяне не кахае. Сустрэў іншую і знік. Чаму..." Крытык не мае права абмяркоўваць душэўны стан аўтара, а вось структуру мастацкага тэксту — мае. Праўда, у дадзеным выпадку зрабіць гэта даволі складана, таму што задумана твора была настолькі відэавочная для самой аўтаркі, што яна не палічыла вартым патлумачыць нешта свайму чыгачу. З'яўляюцца нейкія паралельныя светлы, нейкія ірэальныя героі, адбываюцца нейкія немагчымыя падзеі... Само па сабе такое, канечне, не дзіва для літаратуры — калі толькі гэта эстэтычна апраўдана і зместам вымагаецца. А калі апавяданне нагадвае толькі напам'яць пераказ напам'яць забывага сну, то яно замест якога-небудзь уражання пакідае адно толькі неўразауменне. Другое апавяданне "Разуме... альбо Казка пра сцены" (можа быць, нейкія літаратурныя ісціны ўсё-ткі варта засвоіць, каб не даваць творам такія нечытальныя назвы) крыху лепшае за папярэдняе ў сэнсе прадуманасці сюжэта. А. Лапіцкая закранае ў ім вельмі сур'езную праблему — страта людзьмі здольнасці бачыць і чуць адно аднаго, у выніку чаго нават паміж блізкімі людзьмі

вырастаюць *сцены* непаразумення. Геранія апавядання апынаецца не толькі ў тагальнай адзіноце, пакінуўшы за *сценамі* бацькоў, каханага і сяброўку, але і сам-насам са светам і з сусветам, паколькі і неба як увасабленне найвышэйшай сілы адмаўляецца ад дзялога з ёй: "Сцены... Усё, паўсюль — адны сцены... Гэта быў канец. Я бездапаможна паглядзела некуды ўверх... З неба паволі насоўвалася на дворык вялікая жалезабетонная пліта". Такія апошнія радкі твора. Задума маладога празаіка насампраўдзе ўравае, аднак расчароўвае тое, што яе мастацкае ўвасабленне атрымалася бездапаможна слабым. А. Лапіцкая паспяшалася ўзводзіць у ранг глабальных экзістэнцыйных праблем часовыя канфлікты паміж блізкімі людзьмі. Калі адзінота як трагічная напоўненасць чалавечага быцця пачынае асэнсоўвацца на ўзроўні падлеткавых перажыванняў (бацькі не разумеюць, сяброўка не знаходзіць часу сустрэцца, хлопец нагрубіў), то гаворку можна весці пра дзённікі старшакласніцы, а не сур'езную мастацкую творчасць з адпаведным — сур'езным і адказным — да яе стаўленнем. Калі чалавек не хоча выходзіць за межы сваіх штодзённых эмоцый — гэта яго справа, калі чалавек хоча ісці ў літаратуру, ён абавязаны гэтыя межы хаця б раз-пораз пераадоўваць.

Гэта датычыць і вершаў Аляксея Багушэвіча (уладальнік такога прозвішча, мабыць, адчувае падвойную адказнасць перад чыгачом за свае творы). Пакуль яны даюць магчымасць адчуваць асалоду ад меладычнасці і пластычнасці паэтычнай мовы, што, вядома ж, таксама вельмі значна, аднак, думаецца, аўтар здольны і на большае.

Самы малады аўтар нумара — Іна Калядка, а маладзейшаму, як і меншаму дзіцяці ў сям'і, сёе-тое можна дараваць: і павярхоўнасць, і непрадуманасць, і недапрацаванасць... Хочацца толькі ў асобе І. Калядкі данесці да стыльвага слыху маладых аўтараў (бо памылка гэтая становіцца ўсё больш і больш распаўсюджанай), што моднае цяпер пабочнае слова *зрэшты* мае зусім іншае значэнне, чым прыслоні *наршыце, урэшце*, і таму радок "Божа, дай мне, зрэшты, адзіноцтва!" гучыць камічна.

Акрамя твораў маладых аўтараў, у раздзеле паэзіі змешчаны вершы Казіміра Камейшы, Мар'яна Дуксы, Уладзіміра Мархеля. Душэўнай цеплынёй усцешыць чыгача апавяданне Паўла Савоські "Мой сябар Венька". Вера Гудзей-Кашпальян распавядае пра творчую дзейнасць маладога пастаноўшчыка харзапастычных спектакляў Яўгена Карнягу. Нечаканым падаўся крытычны досціп Ірыны Галузы "Леташнія здабыткі Мельпамены (Спроба люстранага агляду драматургіі на старонках "Малодосці" ў 2007 г.)". Нечаканым, аднак і заканамерным на сучасным этапе развіцця беларускай літаратурнай крытыкі: І. Галуза адначасна-паралельна аналізуе адны і тыя ж творы як творчыя здабыткі і як творчыя няўдачы. І пісьменнік, і чыгач могуць выбраць той варыянт, які ім болей даспадобы, а крытык, з аднаго боку — пісьменніцкага, пазбаўляе сябе абвінавачванняў у недаацэнцы таленту драматурга, з другога — чыгачкага, абвінавачванняў у адсутнасці эстэтычнага густу.

Напрыканцы хацелася б працягваць радкі з верша А. Чорнай, якія могуць быць адным з галоўных пісьменніцкіх запаветаў:

*Пуškai в душе созреть песня.
Не вовремя — не заводи.*

На жаль, вельмі часта паэты і празаікі, асабліва маладыя, занадта спышаюцца і "забудзіць" сваё песню не ў час — калі яшчэ не ўвабраліся ў голас, яшчэ не выслелі думку, яшчэ не навучыліся бачыць далей за адлегласць выцягнутай рукі і казаць праўду найперш пра саміх сябе. Песню, распачатую не ў час, цяжка праспяваць да канца. Ды і голас можна сарваць на першым куплеце.

Жана КАПУСТА

Людка
СІЛЬНОВА

Вяртанне у Рым

Я веру, што туды прыеду —
У шумны Рым, як на бяседу!..

Там сабярэцца ў гулкай залі,
Як на хаўтурах ці вакзале, —

Ды што я? як на тым вяселлі,
Дзе рады ўсім, дзе ўсе паселі! —

Народы, роды, сем'і, людзі.
І будзе ўсё!.. І тое будзе,

Пра што я трызню два стагоддзі:
Прыпасці — і пры ўсім народзе! —

Да матчыных каленяў: “Madre!..”
І цітры пасля гэтых кадраў

Хай паплывуць уверх, як спісы
Усіх, хто выклітым лічыўся...

І тыя, хто адгаравалі,
Сябе хай знойдуць у бакале

Віна — з адной драўлянай бочкі:
Сыны, нявесткі, жонкі, дачкі...

Шосты вагон

Бывай, мой пяты вагон
Такога кароткага цягніка жыцця!
Яшчэ адзін перагон —
І ў шосты вагон перайду я, уся

Ў нейкіх свісцёлках,
гармоніках, з бубнам,

Здаецца, дзіцячым, у левай рука...
Пасажыры спаць беспрабудна,
Хаця, напэўна, не ўсе.

Ат! Сяду на першую лаву,
Ціхенька пасяджу.
Грошы? Увагу? Славу
Шукаю? Я не скажу...

Мой прычаканы шосты,
Сонны ты мой вагон!
Хачу не артысткай — проста
Жанчынай прыпасці ілбом

Да шкла, і направіць хустку,
І на другім баку,
У мужа, знайсці лусту
Салодкага кекса. Руку

Яго, абхапіўшы, ехаць —
І грэцца, і на грудзях
Заснуць, нібы нейчым рэхам,
Малітвай усіх бадзях...

Паэтэсы

Надарылася
Шчасная хвіліна.
Вы дзесьці побач,
Ганна і Марына.

Вы не далёка,
Цётка, Дуся, Жэня,
А тут, са мной,
Нібы ад нараджэння.

Мне бачыцца,
Нібыта мы на лузе,
Адна адной нашэптваем
Па крузе

Радкоў прыгожых нізкі:
Мы гуляем,
Як кветкі, гукі
Ў вяночкі звіаем...

Шчаслівая,
Смяюцца паэтэсы!
Далёка недзе
Дзецішчы прагрэсу.

У тоненькіх сукенках
І вяночках,
Нікога жонкі
І нікому дачкі.

Байкер на праспекце Незалежнасці

Па дарозе,
распісанай знакамі
(куды ехаць —
куды жыць далей),
блізка да хрыбта
з бяспекі чакрамі
з хуткасцю святла
ляціць “Харлей”!..

Тэлевізар

Тэлевізара чорная скрыня
Мяне ў гэтую ноч не пакіне.

Яна — гасць і даволі важны,
І паводзіць сябе паважна.

Кава, сочыва (у разетках)
Ёй не трэба —
адно разетка:

Ціха цягне, нібыта тонік,
Электрычны ток праз саломінку...

Мне здаецца, што з цэлым светам
Размаіляю я ноччу гэтай.

Знаю я, што засну пад ранне,
Як змарнелая ад каханья.

Шахматы

Жыццё — гульня.
У шахматы ці нешта
Падобнае, калі гуляюць — два.

Ці правільна, наўрад ці разбярэш ты,
Пакуль не дабярэцца караван

Тваіх вярблюдаў,
стомленых дарэшты,
У вечны рай, дзе мір і асалям.

Камень

Ты — камень, Богу дарагі.
Кідок! — і па вадзе кругі.
А што за сімвалы ці знакі,
Не ўведае камар ніякі.

Родныя сёстры

“Як радасна ведаць,
Што хутка пара,
Калі прыязджае
Здалёку сястра!”

З пайночнай краіны,
Дзе чайкі і лёд,
Яе прынясе да мяне
Самалёт.

Бывае, набліжу
Любові ліхтар:
Блакітныя вочы,
Падоўжаны твар,

Над рыскай брыва
Тонкі локан руды...
Аднак жа мы, кажучы, —
Дзве кроплі вады!”

Так, люстра — у люстра,
Абрыс — у абрыс,
Дзве пані смяюцца
Ў кавярні “Капрыз”.

Кнігіня

Не ў хаце каханкаю, гаспадыняй —
У княстве Кнігі жыву княгіняй.

І ўсе майго жыцця авантуры —
Старонкі прыгожай літаратуры.

Дамой!

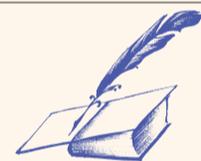
У газету можна загарнуць горад —
І пакласці яго на дно сакважы
Разам з адзеннем-абуткам для пляжы.
А побач — кінуць бутэльку мора!

Для сувеніраў пакінуць месцы...

Мілы, цябе забяру — у сэрцы.

Адам
ШОСТАК

Фільмы Дзігі Вертава

мне прыснілася
што на слухах
мой фотаробат
і жыццё ўсё
ў негатывах
жыццё цэлай эпохі
а я — на экране
я — у эфіры

мне прыснілася
што я трапіў
у самае сэрца
пачуццяў дзяцінства
і мой фотаробат
ты пазнаеш
і бачыш мяне
на прыпынку

і мы на экране!
і фільм — фотаробат
і доўгія шыі

у краану!
магутныя рукі!
кавалды
станкоў!

і цыстэрнаў цяжкіх
грукат
сіпенне
і подых!

гэта прыснілася нам —
дзецям з
сіндромам Стэндаля —
мы плакалі ад таго
што магутныя рукі
стагналі

Стоп! Знята! Чырвоны ліхтар!
усім дзякуй —
мы уцякаем
з лабірынтаў архіва

на стужцы
шэрыя плямы
ты рэтуеш
а я праяўляю
жыцця негатывы

Лісце ў падарунак

Не дапамагай злятаць
жоўтаму лісцю —
яно ападзе

само па сабе.
Ты памятаеш, як
білася сэрца,
бы кроплі аб ліст?
Бы дождж аб падлогу —
цяпер толькі фундамент,
а раней быў дом...

А зараз жоўтая сцежка.
І мы ідем,
узгадваем Шванкмаера
і проста сустрачу
на нейкім паверсе
будынку, якога няма цяпер...

А дождж кранае і кранае
на нашых ціхіх слядах,
па маўклівых дотыках.

Мне лягчэй дыхаецца.
Неверагоднае
стане магчымым,
Магчымае стане
мажлівым...

І жоўты ліст у падарунак
ад цябе...

Горад колору індыга

Неба быццам колеру індыга.
Ламае вецер парасон.
І горад твой —
закінуты вандроўнік,
Вяртаюся якому
я зрэшты наўздагон...

А вочы горада —
бы колеру індыга.
І вечная дарога
праз танелі і масты.
І мне даносяцца
паўз гэту навальніцу
Знаёмыя чыгункі
галасы.

І электрычнасць —
быццам колеру індыга
Статычна разраджаецца
ў палёце кажаноў...
Шкада, што ў сутарэннях
горада вялізных
Даводзіцца шукаць прытулак
мне ізноў...

Фота Кастуся Дробава

* * *

рэканструкцыя пахаў
па жыцці
і цытрына бывае салодкай
ты далёка
ты надзвычай далёка

* * *

Пабачыць Пізанскую вежу...
Дажджу б'юць струмені па твары;
і поруч з табою пакрочыць,
і сіверам-холадам дыхаць
у гэтым мястэчку між ночы...

Забыцца на ўсе шкадаванні
і вырвацца шпарка з палону —

пабачыць Пізанскую вежу
сярод Смалевічаў уночы...

* * *

голос маўклівы
як “чэсць” швейцара
ля ўваходу
як шампанскага звон
у пластыкавых шклянках...

ты даруй —
калі раптам было што не так
не па сцэнары
не па сюжэце — гульнёю...

ты даруй...

калі голас маўклівы
выцісне “cześć”...
...“guten Tag”...
...“labas dienas”...
.....

калі межы між намі ў жыцці
я, вядома, найболей — з табою...

Інваліду Вялікай Айчыннай вайны групоў групы, бацьку (айчыму) Мікалаю Мікітавічу Скуцэню (1920—1997)

Артылерыйская падрыхтоўка закончылася. Выбухі снарадаў і авіябомб па лініі нямецкіх акупаў і траншэй пасунуліся назад, заціхлі. Чырвонаармейцы ў атаку не падымаліся.

— Слухай маю каманду! На-пе-э-эраад! Ура!! — паўторная каманда.

Гучныя і рэзкія, глухія і пісклявыя каманды гучалі вакол, поклічна пішчалі свісткі, а салдаты ляжалі.

Чарговы раз за гэтыя два дні мусілі чырвонаармейцы падымаліся ва ўвесь рост, бегчы наперад пад варажым агнём. Вярталіся не ўсе.

Ніхто, ніводзін баец з усіх трох узводаў роты старшага лейтэнанта Валянціна Іванова не падымаліся пад кулі ворага, здавалася, поўнасьцю ашаломеннага артпадрыхтоўкай і штурмоўкай авіяцыі. У цішыні прайшло дзесьці, пятнаццаць, трыццаць доўгіх, невыказна цяжэрных секунд, а байцы не рушылі з месца. Нібы прыклеіліся да зямлі.

Узводны Карп Перабінос не вытрымаў гнёткай цішыні, выскачыў пад агонь ачунялых нямецкіх траншэй, узмахнуў наганам. Крыкнуў украінец нічога не паспеў. Упаў.

Напружаны старшы лейтэнант Валянцін Іванов не крычыць на ардынарца, не адказвае на зумер сувязі.

Высокая святая хвіліна перад атакай, калі чалавек ні пра што не думае, не хоча думаць, і думае пра ўсё. Узгадае самае дарагое, зробленае і нязробленае, моціца Богу і просіць лёс.

Салдат і афіцэр напярэдадні хвіліны літасці роўныя, малады — пажылому, вопытны — навічку. Кожны хацеў аднаго: ацалець, не атрымаць цяжкую рану.

Высокае святое маўчанне слабых людзей, знітаных агульнаю, адною на ўсіх небяспекаю. Маўчанне перад атакаю. Людзі ў траншэях абпал нічыйнай паласы не былі забойцамі. Перад Астралам і Космасам яны не былі вінаватыя. Забойцамі іх зрабілі іншыя. Кату руку не падаюць, бо ён забівае без рызык, а воіну, байцу — падавалі і будуць падаваць. Яны рызкуюць, яны выконваюць загады, яны — вінцікі вялікай машыны.

— Ребята! За Ро-о-о-дину! — закрычаў раптам рускі рады Глеб Марозаў, двойчы паранены, за тры гады перадавой заслужыў адзін медаль — "За абарону Адэсы". Глеб Марозаў не умеў ладзіць з начальствам, заўжды атрымліваў наганні ад старшыні. Быў і ў штрафбаце. Ва ўзводзе яшчэ двое прайшлі штрафбат.

Марозаў выскачыў з траншэй і, не азіраючыся, укосікі, як бы знявераны, што жывы, пабег наперад. Марозаў не зваў за сабою, проста пабег салдаці і ўсё.

Не адбег і пяці метраў, як хлынула чалавечая маса. Уросы, укосікі, падаючы і ўзімаючыся, з крыкам і без крыку.

Ад канца артпадрыхтоўкі да гэтага моманту прайшло секунд дзевяноста.

— Усім — наперад! — Валянцін Іванов выскачыў да салдат і пабег. Ён дзьмуў у свісток, крычаў "ура", страляў, зазыўна махаў заградатрадаўцам.

Беглі рускія і ўкраінцы, беларусы і літоўцы, татары і грузіны, комі і ненцы, знаёмыя адзін аднаму і незнаёмыя. Беглі, спатыкаліся, усхопліваліся, стралялі. Тупат, грукат, страляніна. Лавіна чалавечых целаў, згусткаў энергіі і злосці.

Наперад! Ур-а-а-а!!!

Валер САНЬКО

Апавяданне

лі апынуўся далёка ад Айчыны. Радзіма не бывае вялікай ці малой, яна адна, як маці.

Пачуццё ачышчальнай любаці пры ўспаміне пра Случчыну пашырала да ўсведамлення асабістай еднаці з усёю мілаю Беларуссю, яе песнямі, казкамі, прымхамі.

— За Радзіму, салдаты!!! — выкрыквае карэл Арві Ціманен.

Яму ўторыць беларус Мікалай Макарэня.

Сваю дзяржаву, справядлівую і несправядлівую, заўжды дарагую для іх абодвух, трэба бараніць. Варажасць да прыблудных прыхадняў расквечвалася ўнутры поўным букетам. Чужога Мікалаю Макарэню не трэба, а сваё не аддасць. Ва ўсіх войнах Еўропы ягоная Беларусь у цэнтры змагання, апрыкралі яны, вогненныя, пякельныя, час жыць спакойна. За гэта варта змагацца. Фашысты да нас прыйшлі, а не мы да іх, яны нас забіваюць і нявечаць — дык ніякай літасці. Запомніце гэта ўсе.

— Наперад!
— Ур-ра! — перакочваецца ў полі здушана-глухі мужчынскі рык.

Дзсяткі, сотні шырока разяўленых ратоў. Зубы ды бяклі вачэй, сціснутыя рукі. Штыкі вінтовак наўскідку.

За тры з паловай гады вайны неаднойчы ішоў на ворага Мікалай Макарэня. Так, грудзі на грудзі, у атацы, прамой і бескампраміснай, трэці раз. Кожны з гэтых разоў сядзіць у сэрцы, разлэгся зверам, распластаўся на векі вечныя.

З Мікалаямі і Васілямі, Іванамі і Алесямі, Сяргеемі і Пятрамі крычаў яфрэйтар Макарэня — і бег; і не было сілы, здольнай супыніць іх. Небаязлівасцю адчайных былі яны страшныя.

Ніхто не супыняўся. Атака! Ясныя злыя людзі набягалі на нямецкія траншэй. Кожны мінаў сябра і прыяцеля, мёртвага ці жывога, наліваўся лютасцю.

Наперад! За сябе і паплечніка, наперад!
Гэта ўжо не проста байцы. Кожны гатовы ўпасці (хоць марыў пра жыццё), але не супыніцца. Гладыятары выконвалі абавязак.

Хто дабяжыць, не ведалі, але беглі ўсё імклівей... Біжэй праклятыя траншэй, меней прыгінаюцца воіны. Рэдкі паўзе.

Пяляцелі гранаты. Адзін рывок — і мы ўжо там! Памажы, вінтоўка, і будзь вернай, рука! Не падвядзі, вока! Памажы, Божухна!
У наступе пяхота — царыца палёў, каралева бітваў. У наступе адкрытыя кожнай кулі і асколку людзі, нічым, апрача вопраткі, не прыкрытыя і ад усведамлення магчымасці быць параненымі, яшчэ болей жажотныя. Атака!

Каму пашчасціла прабегчы, прахістацца, прапаўзіці трыста з лішнім метраў нічыйнай зямлі, выразна бачыў ворагаў. Стралялі ў гітлераўцаў на хаду, прыцэльна. Кожны выбіраў мішэнню імгненна, аўтаматычна, біў у галаву і ў грудзі. Каб напавал, дашчэнту.

Зусім парадзеля хваля бязлітасных, азвэрэлых людзей укацілася ў траншэй зялёнашынельнікаў. Літасці чакаць нельга было, працяжыць літасць не было як. Або ты — або цябе. Гэта ведалі людзі над траншэямі і людзі ў траншэях.

Немцы і венгры не вытрывалі. Пабеглі. Выскоквалі, прыцэльна білі па праклятых рускіх. Кідалі гранаты. Беглі назад. Хутчэй, барджэй назад. Уцякалі.

Не падвядзі, рука. Вось так. Так будзе з кожным. З кожным.

Стралялі, білі, душылі. І выйсце было адно перад жахлівым валам ярасці і лютасці воінаў савецкіх — сысці з дарогі, упасці, замерці, або сходу ўзняць рукі.

Не сыходзілі, не падалі, не ўзімалі малітоўна рукі. З усіх відаў зброі білі немцы ў віхурны чалавечы вал.

Для людзей па абодва бакі траншэй не хісталіся травы, не спявалі птушкі, не дзьмулі вятры і не святліла сонца. Не стала родных і блізкіх. Адно таварышы па зброі і ворагі. Дзейнічалі дзе паўзком, дзе падбегам. Змагаліся не падлеткі, не хлопцы — здаровыя мужчыны.

За сённяшні парыв страшэннай вынішчальнай узаемнай нянавісці абсалютна незнаёмых людзей астраальныя сілы ўжо значылі вінаватых, неслі ім і продкам кару.

За чырвонаармейцамі пачалі нарашце паўзці танкі. Металам хоць трохі патрэбна было прыкрыць аголеныя чалавечыя сэрцы.

На тым жа высокім парыве ўзнёслай рашучай адвагі савецкія салдаты выскоквалі з першай нямецкай траншэй, сігалі да другой. Адразу за немцамі. Ужо не крадком ці ўпадбегі, усе ляцелі адкрыта, пераможна. За батальёнам другі батальён.

Атака, такая ж імклівая, жорсткая, працягвалася. Або ты — або я; мяне ці цябе.

Страляніны паменела, ясных, акрываўленых людзей паболела.

Падбіла другі танк, супыніўся трэці, а пехацінцы беглі, гэтак жа імпэтна, шпарка. Перад імі адпаўзалі людзі, падала ніц зброя. Пяхота заслужана даказвала сваю перавагу і моц; безразважныя святкавалі перамогу.

Дарогу пяхоце, дарогу царыцы палёў!

І не было сярод пехацінцаў лепшых і горшых, слабых і моцных. Усе — асілка, волаты, вярнідубы. Беглі і паўзлі, падалі і ўскоквалі. Кожны, незалежна ад таго, усведамляў ён кошт цяперашняй уласнай дарогі ці не, незалежна, як каго потым адзначаць. Ацэнкі тут не было як ставіць — кожны быў варты сябе. Было прыкметным толькі выключнае — геройства ці подласць. Астатняе — проста праца, гераічная праца.

Усе роўныя. Як перад смерцю.

Супраціўляліся атакоўнікам забойцы. Людзі ў акапах і траншэях лічылі сябе правымі. Яны выконвалі волю вышэйшых, загады мудрэйшых.

Яны біліся кожны за сваю Айчыну, за сваіх родных. Хаця, па вялікім, рахунку, былі з аднаго кораня і зямлі — славынскіх. Лаба (Эльба) і Одра (Одэр) для продкаў атакоўнікаў былі радзімаю, як цяпер радзіма для абаронцаў.

Шкрабучыся ў вымянах, ратуючыся ад куль і асколкаў, Макарэня не заўважаў — мокрая ці сухая зямля. Усе думкі пра варажыя траншэй. Палахліваасці не было.

Як і не было другой зямлі на свеце, апрача гэтай, дагледжанай венгерскай.

Мікалай Макарэня быў параненым вясёлы і рэзкі, ягоныя рухі нічым не скоўваліся. Былі моманты, калі салдату здавалася, што ён не ўздымецца, не выберацца з ямы, не перакоціцца на другі бок калдобіны, але паказваліся людзі ў сакавіта-зялёнай ці светла-карычневай форме, у незнаёмых касках, і яфрэйтар узнімаўся, бег — і рабіў патрэбнае. Рукі і ногі ўсё выконвалі інстынктыўна.

Аўтаматызм рухаў, спрыт і знаходлівасць радавалі Макарэню. Хвілінамі яму было невыказна лёгка і шчасна.

З ім (ты праўду наваражыла, цыганка) нічога дрэннага не будзе, нічо-га. Адно будзь пільным, Міколка. Не ты, дык цябе.

"Чакаюць цябе два сыны". Напаяла ў Бесарабіі нежанаціку цыганка кашалі з лапцямі. Смяяліся пасябрукі. А яфрэйтар аддаў вядуныч буханку хлеба, дзве бляшанкі кансерваў. Дарэмна, мусіць, паверыў выдумшчыцы. Але ж і хацелася верыць.

У гэтым пекле нікога з сваіх ужо не бачна.

...Позна ўвечары збярэцца ўзвод, нядаўна пераўкамлектаваны з разлікам на выбыццё байцоў. Папаўненне — дзевятнаццаць вясковых украінскіх хлопцаў. Сённяшняя атака — і з трыццаці сямі чалавек на зборны пункт узвода прыкльпалі, прыпляліся восем. У тым ліку два былія штрафнікі. Звычайна пасля зацяжнай атакі, наступлення праз цэлы дзень, застаецца палова ўзвода. Хто забіты, хто паранены... А тут выбыла дваццаць дзевяць! Пад Балатоном у чарговы раз немцы паказалі, як выдатна могуць ваяваць, нават у абароне.

Старшыня скажа "Хлопцы, гарэлкі ўдастоілі", і толькі трое стануць піць, узгадваць, эхаць. Рэшта, як Мікалай Макарэня, сухама ўкінуўшы чаго ў рот, звалюцца на бакавую: спаць, трызніць, плакаць, узгадваць Бога.

...Смерці не будзе, калі ты застанешся сам сабою, ты праўду казала, чарадзейка. Нашай будзе перамога.

Нічога не баяўся не адзін Мікалай Макарэня. Смерць — вызваленне, пераход у лепшы свет, і ніхто ў шарэнгах атакоўнікаў не думаў пра яе. Не меў часу. Кашчавую, з касою на плячах, проста адмаўлялі, яе не было. Зачараванасць боем поўніла ўсіх, і хто гінучы — быў шчаслівым. Як і кожны, хто ідзе ў лепшы свет за блізкіх, Айчыну.

...Атака працягвалася ўвесь дзень. Чацвёртай лініі абароны ў немцаў не было. Савецкія танкі пайшлі ў прарывы. Пяхота за імі.

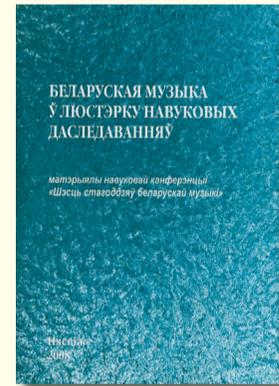
Яшчэ ўчора Мікалаю Макарэню і паплечнікаў турбавала ежа, зямлянка, вінтоўка, былі лепшыя і горшыя камандзіры — асабістае пераважала, а ўжо сёння ўсё навокал было добрым, людзі — залатыя. Сёння на першым плане ў воінаў стаялі вечныя паняці — Бог, выпадак, жыццё. Сёння байцы самі сталі анёламі, вырашалі чужыя лёсы.

Арт-пацеркі

Рэспубліканскі тэатр беларускай драматургіі атрымаў Гран-пры X Міжнароднага тэатральнага фестывалю "Мельпамена Таўрыі". Гэтай высокай узнагароды адзначаны спектакль "Жанчыны Бергмана" паводле п'есы Мікалая Рудкоўскага, які наш калектыў на чале з вядомым артыстам і рэжысёрам Валерыем Анісенкам паказаў на сцэне Херсонскага абласнога акадэмічнага музычна-драматычнага тэатра імя М. Куліша. Незалежнае журналісцкае журы ганаравала тэатр з Беларусі дыпломам за лепшую пастаноўку. Крыху раней РТБД пабываў на Міжнародным фестывалі новай драматургіі "Сучасная еўрапейская п'еса" ў нямецкім горадзе Вісбадэн. Нашы артысты паказалі там пастаноўку "Сталіца Эраўнд" (п'еса Сяргея Гіргеля). У выніку Рэспубліканскі тэатр беларускай драматургіі запрасілі ў Лейпцыг — на фестываль, што мае адбыцца ў наступным годзе.

У Маладзечне ўстаноўлены помнік Яну Паўлу II. Мітрапаліт Мінска-Магілёўскі арцыбіскуп Тадэвуш Кандрусевіч, які правёў асвячэнне манумента ў прысутнасці шматлікіх святароў, вернікаў, прадстаўнікоў дзяржаўнай улады, выказаў упэўненасць у тым, што помнік Слуге Божаму Яну Паўлу II будзе нагадваць людзям не толькі пра гэтага вялікага грамадзяніна сучаснага свету, але таксама пра яго заклік адчыніць дзверы свайго сэрца Хрысту, бо толькі тады чалавек зможа да канца пазнаць сябе і ісці шляхам збаўлення.

Матэрыялы навуковай канферэнцыі "Шэсць стагоддзяў беларускай музыкі", што адбылася ў межах сёлеташняга фестывалю "Музы Нясвіжа", склалі ладны зборнічак, які выйшаў у МАУП "Нясвіжская ўзбудыненая друкарня імя С. Буднага" яшчэ напярэдадні самога фестывалю. Даклады вядомых у Беларусі і за мяжой даследчыкаў і маладых айчынных навукоўцаў сабрала пад адной вокладкай доктар мастацтвазнаўства Вольга Дадзімава. Як зазначае ўкладальніца зборні-

ка ва ўступным слове да яго, у прадстаўленых матэрыялах "уздымаецца шырокае кола праблем, прэзентуюцца розныя падыходы і канцэпцыі, адкрываюцца новыя старонкі і аспекты музычнага беларусказнаўства, якія спрыяюць далейшаму развіццю гэтай галіны, а разам з ёю — айчынай навукай, найважнейшага кампанента і фактара развіцця духоўнай культуры Беларусі". На старонках зборніка прадстаўлены таксама навуковыя тэксты, аўтары якіх з-за паважлівых прычын не змаглі прыехаць у Нясвіж і выступіць на канферэнцыі. У дадатковым раздзеле змяшчаюцца звесткі пра аўтараў дакладаў. Зборнік атрымаў назву "Беларуская музыка ў лютэрку навуковых даследаванняў" і выдадзены пад грыфам Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь ды заслужанага калектыву краіны Нацыянальнага аркестра сімфанічнай і эстраднай музыкі Беларусі.

С. ВЕТКА

Заслужанаму артысту Беларусі, лаўрэату Дзяржаўных прэмій СССР і нашай краіны Віктару Манаеву — 50

І свой боль тады адступіць

Моманты шчасця

Першы раз ён выйшаў на сцэну ў трэцім класе ў ролі кухара Пельмеля. Зала смяялася. "Які я шчаслівы, што ім цяпер добра!" — падумаў Пельмел. Прайшло шмат год, але і сёння Віктар Манаев думае амаль тое ж, калі выходзіць да глядача.

— Сапраўды, мне вельмі падабаецца, калі людзям добра, калі ў людзей добры настрой, калі людзі ўсімхаюцца па-добраму. Вы заўважылі, што я ўжо не кажу слова "шчаслівы", бо да яго ў мяне цяпер іншае стаўленне...

А шчасце ў жыцці чалавека — рэч зусім не простая...

— Чалавек бывае шчаслівы, калі супадае тры... тры пункты, скажам так. Першы, калі ён адчувае, што сапраўды жыве ў згодзе, у ладзе з усімі. Другое, калі ён цалкам задаволены тым, што мае на сённяшні дзень. Гэта ўсё: і праца, і жыццё асабістае, і свет, і нават стан свайго здароўя. І трэцяе, самае цяжкае, — гэта адчуванне чысціні сумлення.

І калі ўсё гэта супадае, адчуваеш сябе ў гэты момант шчаслівым чалавекам. Гэта рэдкія моманты, але яны існуюць, і да гэтага трэба імкнуцца.

Не шэры тэатр

"Беларускі Чарлз Чаплін" — часта называюць журналісты Віктара Манаева: ён хоча, каб людзі не развучыліся спачуваць і вельмі любіць жанр трагікамедыі.

— Калі паглядзець на мяне, я сам ёсць трагікамедыя. Я не маю голасу, не маю фізічных, вонкавых дагэтых для герояў, ну, і ўнутраных, напэўна, таксама. Трагікамедыя мне бліжэй псіхафізічна. Я сам такі нязграбны, я сутулы. І вонкава мае героі нагадваюць трагікамічных.

Трагікамедыя... Я люблю гэты жанр, гэта жанр Гогаля, раніага Чэхава. Глыбокія людзі, якія жывуць трагічнымі перажываннямі, але іншыя за негарчэннасцю вонкавай, за можа, такой фізічнай недасканаласцю не заўважаюць гэтага. Такія людзі мне вельмі-вельмі блізкія. Бо ў кожным, як кажу мой герой, касцюмер, у кожным жыве свой боль. І гэты боль мы павінны заўважаць у першую чаргу. Не са сваім насіцця

і крычаць, а заўважаць боль іншых. Для чаго? Каб забыцца на свой, пастарацца дапамагчы іншаму. І тады — гэта закон духоўны — свой боль стане меншы, і тады ён пройдзе.

Для акцёра вельмі важна знайсці свайго рэжысёра. І тут Віктару Сяргеевічу, безумоўна, пашанцавала.

— Я вельмі ўдзячны Богу, што ён злучыў нас з Мікалаем Пінігіным. Я лічу, што людзей Бог злучае: і любімых, і сяброў, і вось так — у тэатры. Я лічу, што ў творчым сэнсе мы працяг адзін аднаго. Мне здаецца, што мы аднолькава адчуваем тэатр. І гэта выказваем у нашых чатырнаціці, пэўна, сумесных спектаклях на працягу дваццаці трох гадоў. І ўспрымаем тэатр як свята, як радасць. Калі нават там трагічныя моманты, гэта заўсёды

яскрава, гэта заўсёды...не шэра.

Акцёрская прафесія вымагае шмат ахвяраў толькі дзеля аднаго — валодання правам выходзіць на сцэну. Гэтае права і гэта выслоўе — "выхад на сцэну" — кожны акцёр успрымае па-свойму.

— Трэба не забывацца, што гэта найперш вялікая адказнасць перад тымі, хто сядзіць і глядзіць на цябе, слухае цябе. Адказнасць — што ты, артыст, у першую чаргу павінен быць і цэнзарам, і рэдактарам самому сабе, павінен мець дакладную шкалу маральнасці, каб не дазволіць пошласці, каб не дазволіць разбэшчанасці. Бо за кожнае слова, як напісана ў Евангелі, давядзецца даць адказ, і тут, напэўна, не будзе ўжо такога "праўдана": "А гэта мая праца", "Мне даручылі — я выконваю" — кожны будзе адказваць за самога сябе. Для артыста, напэўна, ёсць яшчэ адна важная фраза ў Евангелі: самае галоўнае — не пашкодзіць душы сваёй. Бо няма такога выкупу, няма такой цаны, за якую можна пасля будзе выкупіць душу, калі яна будзе пашкоджана няпраўдай, усялякай няпраўдай.

Самая лепшая публіка

На працягу ўсяго акцёрскага жыцця Віктар Манаев нешта робіць для дзяцей: то спектакль, то Доктар Зялёнкін у "Калыханцы", то аўдыёкніга беларускіх казак. Дарэчы, аўдыёкніга казак для яго адзін з самых улюбёных пазатэатральных праектаў.

— Ну, як жа не любіць дзяцей? Самыя шчырыя людзі — гэта дзеці, самыя праўдзівыя людзі — гэта дзеці, самыя сапраўдныя людзі — гэта дзеці. З цягам часу яны вырастаюць, пачынаюць ужо вучыцца хлусіць. Кры-ва-душ-ні-чаць.

Як не любіць дзяцей? Самая лепшая публіка — гэта, вядома, дзеці, таму што яны так шчыра ўсё ўспрымаюць, так адкрыта. І мае акцёрскае жыццё пачалося таксама з дзіцячай аўдыторыі, я ж год працаваў у мялечным тэатры. І гэта мае першыя гледачы. Мая першая, без слоў, роля — Мышкі. Мясца 3-га шырмы не было бачна. І я кіраваў той прастай лямпай, як хацеў, не абмежаваны ніякімі тэатральнымі тэорыямі і практыкамі...

Любімы казачны персанаж Віктара Манаева — хітры і добры, якіх у беларускіх казках многа. І мне здаецца, што Віктар Сяргеевіч да гэтага героя вельмі падобны — добры, шчыры чалавек з хітрынкай ў вачах.

Алена МАЛЬЧЭЎСКАЯ
На здымках: Віктар Манаев і яго сцэнічныя вобразы.

Фота Аляксандра Дзмітрыева і з асабістага архіва артыста

Не Кустурьца, аднак...

Новая беларуская камедыя «На спіне ў чорнага ката»

Яшчэ да афіцыйнай прэмеры, якая адбылася ў аграгарадку Ляскавічы Петрыкаўскага раёна, новая стужка Нацыянальнай кінастудыі "Беларусьфільм" атрымала свае першыя ўзнагароды. "ЛіМ" пісаў пра гэта, распавядаў і пра самі здымкі, таму застаецца толькі нагадаць, што на XI Міжнародным фестывалі "Залотой Бриг", які праходзіў ва Украіне, фільм адзначаны ў дзвюх намінацыях: дыпломам журы "За захаванне нацыянальных традыцый у кіно" ды прызам і дыпломам журы "Лепшая музыка да фільма" (атрымаў кампазітар Уладзімір Кандрусевіч).

Стваральнікі лірычнай камедыі "На спіне ў чорнага ката", як вызначыў жанр сваёй новай работы рэжысёр Іван Паўлаў, адышлі ад тэмы вайны, выдучай для айчыннага кінематографа, і зрабілі вясялы фільм пра сучасную Беларусь. Гэта выклікала павышаную цікавасць глядачоў, і за першы дзень паказу стужкі ў сталічным кінагэатры "Кастрычнік" яе папулярнасць прыблізна трыста чалавек. Прыягнутаў увагу публікі і склад акцёраў: у галоўных ролях зняліся папулярныя расійскія артысты Міхаіл Жыгалаў і Валерыя Прохараў (на жаль, для яго гэтай роля стала апошняй у жыцці), нашы Вольга Клебановіч, Вера Палыкова, а таксама Аляксандр Дзянісаў. Удзельнічае ў фільме і ўнучка Прэзідэнта Вікторыя Лукашэнка. А эпизадную ролю Філіпа Кіркорава сыпраў сам Філіп Кіркораў.

Фільм апавядае пра прыгоды неразлучных сяброў — дзёда Лёхі і дзёда Сані, якія выйтралі вялікую суму грошай у латарэю і выправіліся з роднага Палесся паглядзець Мінск. На працягу падарожжа іх суправаджаюць два анёлы-ахоўнікі, якія дапамагаюць сябрам асвойтацца ў вялікім горадзе і ўсяляк спрыяюць сустрэчы старых з прадаўшчыцай латарэйных білетаў, якой патрэбны грошы на лячэнне дзіцяці.

Крытыкі называюць Івана Паўлава беларускім Эмірам Кустурьцам, і невяпадкова, бо фільм "На спіне ў чорнага ката" напоўнены камічнымі момантамі, у якіх пераплятаюцца нацыянальныя традыцыі беларусаў з рэаліямі сучаснага жыцця. Прыкладам — камічны эпізод, калі "ўваскрослія" пенсіянеры вяртаюцца ў вёску на ўласныя хаўтуры, а пахавальны марш грае аркестр беларускіх народных інструментаў. Наогул, музычнае суправаджэнне і паводзіны людзей вельмі нагадваюць атмосферу кінастужак знакамітага балканскага рэжысёра. Але, калі Кустурьца робіць акцэнт на нацыянальную адметнасць яго суайчыннікаў, на іх жыццё і паводзіны ў розных абставінах, то ў Паўлава дамінуюць ідэалагічныя моманты, што характэрна і для іншых яго карцін. Сапраўды, калі глядзіш новую стужку, то адрозніваецца патрыятычны настрой, гонар за маладую беларускую сталіцу. Хаця, з іншага боку, мінчанам кідаецца ў вочы ўмоўнае, фантазійнае спалучэнне ў кантэксце дзеяння насамрэч "несумяшчальных" мясцін іх люблага роднага горада. Напрыклад, калі дзяды

Лёха ды Саня прыязджаюць у лепшую гасцініцу краіны — паводле задумы аўтараў гэта гатэль "Беларусь", — дык яны неверагодным чынам апынаюцца ўсё-ткі ў іншай гасцініцы — "Еўропа". Калі яны прыходзяць у атэль моднай вопраткі з фасадам ЗАГСа на Камуністычнай вуліцы, будынак цудоўным чынам ператвараецца ў бібліятэку. Зрэшты, не так ужо гэта істотна для амаль казачнай гісторыі, тым больш, у ёй столькі цудоўных краявідаў з адметнасцямі горада.

У фільме, паралельна асноўнаму сюжэту, раскрываецца тэма кахання. Нас уражвае боль, які адчувае дзед Лёха пасля смерці сваёй любай. Дзед Саня і яго жонка, якая, што называецца, не дае ступіць яму ні кроку, нягледзячы на бясконцыя спрэчкі, вельмі кахаюць адно аднаго. І трэцяя, самая незвычайная лінія кахання, нетыповага не толькі для беларускай глыбіні, але і для сучаснага Мінска, звязаная з вясковым хлопцам, у якога любішчы адначасова з дзвюма дзяўчынамі і які засмучаны праз тое, што ў яго родных Карамельках забаронена шматжонства. Гэты момант увабоднены ў фільме досыць арыгінальна, з вясялым настроем, з гумарам.

Мне падалося, што задума з двума анёламі не атрымала пераканальнага ўвасаблення. Гэтыя самыя слабыя персанажы часам нават псуюць уражанне ад прагляду, амаль выбіваюцца з агульнага акцёрскага ансамбля. Але менавіта яны дапамагаюць дзеду Сані і дзеду Лёху сустрэць прадаўшчыцу латарэйных білетаў і выратаваць яе дзіце з дапамогай выйтрачаных грошай. Фактычна, гэтым можна было заканчыць стужку, але рэжысёр робіць канцоўку сумнай: дзед Лёха памірае. Фільм страчвае настрой, уласцівы камедыі, бо яго завяршае журботная, трагічная нота...

Нягледзячы на пастановачныя хібы, кінастужка ўсё ж такі атрымалася і выклікала надзею, што "Беларусьфільм" і надалей будзе пашыраць жанравую палітру сваёй прадукцыі.

Мікалай ІЎЛЕЎ

Асноўная пляцоўка эстэтычнага выхавання дзяцей сродкамі фальклору на Беларусі сёння — фальклорныя ансамблі. У фальклорна-этнографічных гуртах праекта "Танцавальны фальклор і дзеці", дзе навучанне вядзецца «з нагі на нагу», «з горла на горла» — метадам «уключанага назірання» — калі навучэнец працяглы час не выкраслены з асяродку носьбітаў традыцыі, да якой далучаецца, вынікі выяўляюцца самі па сабе: пасля «прышчэпкі» аўтэнтчнага фальклору выхаванец, калі і "не дабраў" ад выхаванця-носьбіта сістэмна-тэарэтычна, дык, маючы добрую практыку, "дабярэ" пазней самастойна.

У культурным і грамадскім жыцці Беларусі 1990-х — 2000-х гадоў праявілася эфектыўнасць самога праекта і падыходаў да традыцыйнай харэаграфічнай культуры Беларусі, якія прапанаваў пры навучанні дзяцей народнаму танцу М. Козенка (метад уключанага назірання; па магчымасці непарыўнасць — «з нагі на нагу» — традыцыі пры навучанні; комплекснасць навучання з улікам жанравай непадзельнасці фальклору, праз лангуг «танец — інструментальная музыка — спевы — касцюм — святкі»; неабходнасць «жывой» праявы традыцыі — ў фэстах, святах, рэгіянальных конкурсах).

У 2000 г. Саветам Міністраў краіны зацверджана «Праграма аховы народнага мастацтва і народных промыслаў і рамёстваў у Рэспубліцы Беларусь». У яе межах у шэрагу раёнаў Беларусі быў падоўжаны распачаты пры канцы 1990-х эксперыментальны праект «Танцавальны фальклор і дзеці». Каардынацыю праекта ажыццяўляла лабараторыя традыцыйнага мастацтва Беларускага дзяржаўнага інстытута праблем культуры (цяпер яе калектыў — у складзе БДУ культуры і мастацтваў). Наманентамі яе супрацоўнікаў да праграмы падключаліся сістэма адукацыі: з 2002 г. праграма стала абавязковай для ўстаноў адукацыі Міншчыны.

Цяжка ўявіць, што ўсё гэта збольшага «матэрыялізавалася» і «легалізавалася» і шмат у чым дзякуючы своеасабліваму «каталізатору» ў выглядзе аднаго чалавека. Дзейнасць у галіне традыцыйнага побытавага танца Беларусі, распачатая этнахарэографам Міколам Козенкам і яго аднадумцамі, пазначыла шэраг праблем не толькі побытавага танца, але і **традыцыйнай культуры, фальклорнай асновы нацыянальнай культуры Беларусі** ўвогуле.

Эксперты, адміністратары, заклапочаныя лёсам культуры беларусаў навукоўцы і педагогі неаднойчы абмяркоўвалі перспектывы фальклорнага фестывальнага руху. Сваю выснову яны сфармулявалі падчас навукова-практычнай канферэнцыі "Традыцыйная культура і дзеці", праведзенай на канонадні "Берагіні": дзеля "легітымізацыі" працэсу этнакультурнага выхавання на Беларусі, па-першае, хадайнічаць перад Міністэрствам культуры, Адміністрацыяй Прэзідэнта пра стварэнне Стабілізацыйнага фонду "Берагіня" для: а) забеспячэння рэгіянальных этапаў дзейнасці па патрыятычным выхаванні дзяцей і моладзі сродкамі фальклору, б) падрыхтоўцы і правядзення фестывалю "Берагіня", уключанага ў «План мерапрыемстваў па ажыццяўленні Канцэпцыі нацыянальнай бяспекі Рэспублікі Беларусь» (канцэпцыя зацверджана Распараджэннем Прэзідэнта краіны 07.08.2002 г. № 218 рп); па-другое, у змэта пераёмнасці дзейнасці па этнакультурным выхаванні рэкамендаваць Міністэрству культуры і Міністэрству адукацыі разгледзець пытанне пра працоўку вучэбных праграм для ССНУ сферы культуры і сферы мастацвай адукацыі па прадметах, што вывучаюць нематэрыяльную культурную спадчыну Беларусі.

Вячаслаў КАЛАЦЭЙ,
кандыдат культуралогіі
На здымках: імгненні фестывалю.
Фота Яўгена Пясецкага

Святло і рух «Берагіні»

(Працяг. Пачатак на стар. 1)

А саблівы напал "Берагіні" надаюць спаборніцтвы танцавальных дуэтаў. У час турніру пар побытавага танца нават паветра вакол спаборнікаў, падаецца, напятае, як струна, і ледзь не звінціць, апладыменты гледачоў ілююцца хвалямі. Сёлета вылучыліся Алесь Кандраценка і Юля Любанец (педагог Вольга Дульская), Уладзь Халадок і Наталля Шарапава (пед. Алесь Сарнаўскі), Арцём Долбік і Святлана Цімоніна (пед. Алена Ліхашапка), Васіль Адаміч і Галіна Вабішэвіч (пед. Ядвіга Суботка), Дзмітрый Підмакоў і Анжэла Паўлечка (пед. Людміла Лось).

На турніры салістаў перамаглі тыя, хто не толькі дэманстравалі імкненне да авалодвання каранёвай для сваёй мясцовасці спеўнай, інструментальнай, маўленчай фальклорнай традыцыі, але і здолелі (10-гадовы шлях "Берагіні", забяспечыў гэта) арганічна паглыбіцца ў яе, аздобіць імпрывізацыяй, трымаючыся разняволены перад гледачамі і экспертамі. Найлепшымі ў сваіх узроставых групах былі Яўген Сільвановіч (педагогі Маргарыта Шыпула і Вераніка Хомбак), Ксенія Сачок (пед. Вольга Дульская). А Гранпры атрымала Ганна Кудрашова (пед. Ангеліна Абрамовіч), пасля выступлення якой надзея на захаванне высокага мастацтва этнічных беларускіх спеваў у наступнай генерацыі беларусаў падалася амаль матэрыялізаванай і дасяжнай. Таму частая задача, якая ставілася ў час падрыхтоўкі да фэсту, — фарміраванне ў асяроддзі моладзі матывацыі да заняткаў фальклорам — ужо не падаецца скептыкам "жоравам у нябёсах".

Турнір фальклорных гуртоў паказаў, што кола этнаграфічна арыентаваных дзіцячых і маладзёжных калектываў значна пашыраецца. Перамаглі дакладна зарыентаваныя на мясцовую традыцыю "Нашчадкі" з Любаншчыны. Удзельнікі гурта — вучні 4—11 класаў уразілі экспертаў моцнымі, набліжанымі да аўтэнтчных узораў, спевамі, вытанчана каларытнымі танцамі і стылёвымі касцюмамі, рупліва перанятымі ад сталых жыхароў вёскі Забалаць пад наглядом педагога-лідэра Ірыны Караліс. У лізе маладзёжных калектываў вылучыўся рудабелскі "Пасаг", якому дапамагае трымаць творчую форму выдатны музыкант і майстар музычных інструментаў Алесь Сарнаўскі. Вельмі цікава і запамінальна выступілі "Жаўручкі" з Берасцейшчыны, "Сунічкі" з Віцебшчыны, "Карагод", "Некрашынкі", "Золак", "Круцёлкі", "Скарбонка" і "Сустрэ-

Падчас спаборніцтваў танцавальных дуэтаў нават паветра вакол спаборнікаў, падаецца, напятае, як струна, і ледзь не звінціць, апладыменты гледачоў ілююцца хвалямі. На турніры салістаў перамагаюць тыя, хто не толькі дэманструе імкненне да авалодвання каранёвай для сваёй мясцовасці спеўнай, інструментальнай, маўленчай фальклорнай традыцыі, але і здолее арганічна паглыбіцца ў яе, аздобіць імпрывізацыяй, трымаючыся разняволены перад гледачамі і экспертамі.

ча" з Гомельшчыны, "Мемарат" з Гарадзеншчыны, "Астраначка" і "Сузоре" з Магілёўшчыны. Усіх іх з імпульсам віталі сотні гледачоў амфітэатра ў парку пасёлка Акцябрскі падчас спаборніцтваў і на заключным гала-канцэрце, які выдатны рэжысёр Мікола Дудчанка наладзіў як спонтанную імпрэзу-карнавал з няспынным рухам да моцнага эмацыянальнага "прасвятлення" гледачоў і сапраўды катарсічнага ачышчэння іх сапраўдным — каранёвым мастацтвам роднай зямлі.

Ужо сёння відавочна, што "Берагіня" трывала ўвайшла ў гісторыю як першы фестываль пераймання каранёвых форм руральнай культуры Беларусі. Дэталёвае асэнсаванне плёну фестывалю як сацыякультурнага і адукацыйнага, выхавачага праекта яшчэ наперадзе, і яго, безумоўна, зробіць значны ўнёсак як у айчынную тэорыю адукацыі і выхавання, так і ў практыку дзейнасці ўстаноў сацыякультурнай сферы краіны.

Праз эксклюзіўную справу, колісь распачатую купкай мінскіх

навукоўцаў-энтузіястаў (Міколам Козенкам, Тамарай Варфаламевай, Аленай Боганевай, Ірынай Мазюк) і неабыхавымі да лёсу сваёй зямлі рудабелскімі кіраўнікамі (Іванам Паршутам, Святланай Беразоўскай, Інай Метліч), сёння ўся Беларусь атрымала побытак, каштоўнасць якога цяжка пераацаніць. Бо, акрамя **прэзідэнта** праекта па этнакультурным выхаванні ў маштабе краіны, мы маем "доўгайграўную", добра адладжаную і здатную да самаарганізацыі інфраструктуру фальклорнага руху ў рэгіёнах.

Нават пры самым павярхоўным аналізе гэты эффект "Берагіні" падзяляецца на тры складнікі. Першы — сфарміравана мадэль этнакультурнага выхавання сродкамі традыцыйнай культуры. Яна свядома сфакусаваная вакол паэтапа эксплікаваных жанраў фальклору (побытавы танец, гульня, песня, народны інструмент, народнае дэкаратыўна-прыкладное мастацтва), а "на выхадзе" яе — гарантваная этнакалагічныя паводзіны выхаванцаў, іх сацыялізацыя і інкультурацыя як грамадзян су-

верэннай унітарнай дзяржавы ў цэнтры Еўропы. Другі — з'явіўся рух дзіцячых і юнацкіх фальклорных калектываў з усіх рэгіёнаў Беларусі, якія транслююць у часе ўзоры мясцовай каранёвай традыцыі і тым самым гарантуюць існаванне беларусаў як народа-носьбіта адмысловай этнічнай культуры. Так, сапраўдным набыццём для сферы культуры Беларусі сталіся калектывы "Берагіня" з Мётчы, "Рудабелскія зорачкі" і "Цярэшкавы шчодрыкі" з Рудабелкі, "Нежачкі" з Расонаў, "Верабейкі" з Любані, "Куманёк" з Міханавічаў, "Верас" і "Тронка" з Мінска, якія "засвяціліся" і завяршылі ўласнае фарміраванне пад уплывам эстэтыкі, светапогляду носьбітаў аўтэнтчнай традыцыі падчас правядзення імпрэзаў некалькіх фестывалю. Трэцяе — праведзена каласальная **даследчая праца**, праца па дакументаванні і публікацыі сучасных помнікаў фальклору ў выглядзе: серыі навуковых выданняў; матэрыялаў навукова-практычных канферэнцый; дыпломных работ выпускнікоў, магістраў і аспірантаў ВДУ.

«Пачнём Беларусь будаваць...»

Летась споўнілася 120 гадоў з дня нараджэння вядомага заходнебеларускага паэта Станіслава Станкевіча (1886 — 1964). Многія даследчыкі блыгаюць яго з другім Станіславам Станкевічам — бургамістрам спачатку Барысава і Барысаўскага раёна, а пасля Баранавічаў падчас нямецка-фашысцкай акупацыі, эмігрантам, рэдакта-

рам газет “Бацькаўшчына” і “Беларус”. Нават біябібліяграфічны слоўнік “Беларускія пісьменнікі” падае іх як адну асобу, што займаецца і паэтычнай творчасцю, і літаратурнаасцю, і грамадска-палітычнай дзейнасцю. На самай справе, гэта былі розныя індывідуальнасці, характары і чалавечыя лёсы.

Станіслаў Станкевіч-паэт нарадзіўся 18 мая 1886 года ў вёсцы Арыянты на Ашмяншчыне ў малазямельнай сялянскай сям’і. З раннях гадоў ён займаўся цяжкай фізічнай працай на гаспадарцы, авалодаваў асновамі “вясковай адукацыі”.

Да літаратуры і шырэй — грамадска-патрыятычнай і культурніцкай дзейнасці С. Станкевіч прылучыўся ў пеярбургскі перыяд свайго жыцця і працы (1903—1919). Іменна ў Пеярбургу, куды ён патрапіў у пошуках лепшай долі, як напіша пазней у аўтабіяграфіі, праслужыўшы дагэтуль сем гадоў спярша “пастухом, а пасля парабкам” на вёсцы, будучы паэт зблізіўся і пасябраваў з кіраўніком Беларускага навукова-літаратурнага гуртка студэнтаў прафесарам Б. Эпімах-Шыпілам, пазнаёміўся з маладым Янкам Купалам, які вучыўся на агульнаадукацыйных курсах Чарняева і працаваў у выдавецкай супольнасці “Загляне сонца і ў наша аконца”, цесна кантактаваўся ў справе арганізацыі і правядзення шматлікіх імпрэз, вечарын і тэатральных пастановак з многімі прадстаўнікамі тамтэйшай беларускай грамадскасці, галоўным чынам, зразумела, моладзі. Жывучы з 1920 года ў Вільні, С. Станкевіч спачатку працаваў у кнігарні Беларускага выдавецкага таварыства, пасля адкрыў уласную, якая разгарнула свае філіі ў некаторых іншых гарадах і паступова ператварылася ў адзін з вяденых беларускіх культурна-асветных асяродкаў горада і краю. “Хто з жыхароў Заходняй Беларусі ў перадавеным часе не ведаў ягонай кнігарні, якая знаходзілася ў Вільні?... — ставіў рытарычныя пытанні, прыгадаваючы 20—30-я гады, Я. Шутовіч. — Хто да яго не заходзіў, каб па прыездзе ў Вільню адразу даведацца пра беларускія падручнікі, навуковыя кнігі, пра кнігі з беларускай літаратуры, мастацтва, купіць ці дарма дастаць беларускую газету, даведацца пра беларускае жыццё ў Вільні і ў краі...”

С. Станкевіч падключыўся да дзейнасці Беларускай Хрысціянскай Дэмакратыі, дапамагаў наладжваць працу гурткаў ТБШ і мастацкай самадзейнасці (сам сцяваў у хоры Беларускага інстытута гаспадаркі і культуры), бібліятэк-чытальняў, школ, займаўся, як цяпер бы казалі, перспектывнымі выдавецкімі праектамі. Цягам доўгага часу ён сумесна з З. Верас укладаў і друкаваў адрывныя беларускія календары, менавіта яго намаганнямі была перавыдадзена паэма “Тарас на Парнасе”, выйшла ў свет зборнікі “Флірт для ўсіх” і “Беларускі спеўнік”.

Асаблівае значэнне меў акт выдання “Беларускага спеўніка”. Ён садзейнічаў росту нацыянальнай самасвядомасці народа, духоўна-патрыятычнаму выхаванню моладзі. “Можа, і не думаў у 1925 годзе гр. Ст. Станкевіч (кнігар), — адзначаў у газеце “Беларуская кніжніца” Ф. Грышкевіч, — што выданнем “Беларускага спеўніка” выканае такую ўдзячную працу. Неацэнная вартасць выданага Ст. Станкевічам зборнічка песняў месціцца ў тым, што ўсе песні ў зборнічку сёння ўжо на Беларусі знародніліся”.

Увесь гэты час, пачынаючы яшчэ з пеярбургскага перыяду, С. Станкевіч пісаў вершы, якія друкаваліся ў газетах “Крыніца”, “Сялянская ніва”, часопісах “Досвіткі”, “Заранка”, беларускіх календарях і інш. У 1926 годзе пабачыў свет зборнік яго гумарыстычных вершаў “Смех — не грэх”. Ён сведчыў пра наяўнасць у паэта выразнага лірыка-апаўдальнага характару мастацкага светаадчування, значнага літаратурна-творчага патэнцыялу — жыццесцвярдальнага па сваім змесце і прыродзе, пра ўгрунтаванасць гэтага патэнцыялу ў асновах народнай самасвядомасці і маралі, настройах і перажываннях шырокіх слаёў насельніцтва.

Зборнік склаў пяць адносна самастойных тэматычных раздзелаў — “Маставы гумар”, “Вясковы гумар”, “Палітычны гумар”, “Розныя жарты” і “Апаўдальнае”. Яны з розных бакоў выяўлялі зместавыя асаблівасці ўнутранага свету,

псіхалогіі простага чалавека, прадстаўніка сацыяльных нізоў грамадства, яго адносіны да вядомых палітычных, эканамічных, культурных падзей, раскрывалі народнае бачанне і разуменне грамадска-сацыяльных змен, каштоўнасцей чалавечага жыцця. У кожным з іх можна знайсці свае, досыць удалыя мастацкія адкрыцці, у многім трапныя назіранні і абагульненні аўтара.

У святле гумарыстычнай усмешкі паэта — займальныя бытавыя здарэнні (“Малаяная лаўка”, “Параіла!”), цікавыя і павучальныя выпадкі, звязаныя з купляй пэўнага тавару, жывёлы (“Як Мойша купляў цялё?”, “Сцяміў!”), некаторыя праблемы сямейных узаемадчынненняў, асаблівасці народных звычаяў і абрадаў (“Далася ў знакі!”, “Сваты”), чалавечыя памылкі і недахопы, звыклія для беларусаў цямота і прастадушнасць (“П’яніца”, “Растлумачыў!”). Як правіла, ён імкнуўся ўзняцца над канкрэтным матэрыялам рэчаіснасці, эпизодамі і фактамі жыцця свайго сучасніка, надаць ім абагуленае значэнне, завастрыць увагу чытача на істотна важныя акалічнасці сацыяльных абставін, адметных рысах характару героя, яго культуры і выхавання.

У якасці аднаго з відаў камічнага цягам доўгіх стагоддзяў у літаратуры развівалася і ўдасканальвалася сатыра. Прадметам іранічнага асмiania і сатырычнага выкрыцця С. Станкевіча з’явіліся многія факты і дэталі сацыяльна-эканамічнага ўціску і несправядлівасці, рэалінальна-культурных абмежаванняў і разгледаных палітычных забарон і пераследу ў Заходняй Беларусі, шматлікія абіяцанні, якія давалі ды не выконвалі прадстаўнікі польскіх уладных структур, у прыватнасці, кіруючай партыі нацыянальнай дэмакратыі. Напрыклад, у вершы “Нехта — нейкі” ён удаа абыграў звычайны побытавы эпизод з гарадскіх варункаў, акцэнтаваў увагу на важнай асаблівасці грамадскага жыцця — арыштак і зняволенні на Лукішках рэдактараў вядомых газет і часопісаў, якія публікавалі вострыя, прысвечаныя асэнсаванню набалелых праблем і супярэчнасцей заходнебеларускай рэчаіснасці матэрыялы і дакументы.

Нехта нейкі — хто там знае —
Падышоў адной да Грышкі,
Й шапку зняўшы ўраз пыгае:
— “Як мне трапіць на Лукішкі?”

Грышка, як чалавек шчыры і сумленны, не замарудзіў адазвацца, “Разказаці стаў старацца, Каб той болей ня пытаўся”:

— “Кабы — кажа — вам не збіцца
І знайсці “Лукішкі” гэтыя, —
Трэ’ рэдактарам зрабіцца
Беларускае газеты!”
На канчатак так гавора:
— “Наг тагды не аглянешся,
Як без клопату і скура
На “Лукішках” апынешся!”

Верш, як бачым, сюжэтна-апаўдальны, роздумны па сваім характары, поўны тонкай іроніі і глыбокага народнага досціпу.

Шмат у чым тыповым для С. Станкевіча і паказальным у кантэксце нашых разважанняў з’яўляецца верш “Жабракі не спакойны”, які таксама мае выразны сатырычна-гумарыстычны характар. Імкнучыся падкрэсліць складаны сацыяльна-эканамічны ўмовы жыцця ў краі, невыносна цяжкія падаткі, якімі было абкладзена насельніцтва, аўтар карыстаўся прыёмам перабольшання, завастрэння сітуацыі, давядзення яе да абсурду:

Ці то праўда ёсць, ці не,
Не буду я спорыць,
Аднак чуць прышлося мне
Як людзі гавораць:

Што пан Грабскі ўсё-такі
Завядзе парадкі,
Каб, нарэшце, й жабракі
Плацілі падаткі.

Тэрмінова сабраўшыся на сход і абмеркаваўшы няпростую сітуацыю, абураныя жабракі пастанавілі не прызнаваць “ні за што гэныя парадкі”.

Не жартоўна-камічным, а крытычна-сатырычным, выкрывальніцкім па сваім змесце і характары з’яўляецца дастаткова вялікі па аб’ёме верш С. Станкевіча “Не спадабаліся!”. У ім паэт засяродзіўся на канкрэтным факце сацыяльнай і нацыянальнай няроўнасці, калі Ізба Скарбавая абвінаваціла загадчыка беларускай кнігарні ў тым, што ён “разгуляўся // І развесіць пастараўся” ў сваёй краме “Пару новенькіх партрэтаў, // Беларускіх жа паэтаў, — Знаямітых людзей”.

Як можна пераканацца, намагаючыся ў поўным аб’ёме данесці да чытача зместавую сутнасць пэўнай ідэі, у сваіх вершах С. Станкевіч заўсёды ішоў за думкаю, асаблівае значэнне надаваў ідэйна-сэнсавому складніку. Адсюль — характэрныя выдаткі ў іх форме, паэтыцы, кампазіцыі. Канечне, многае дыктавалася тут індывідуальнымі рысамі асобы паэта — стрыманасцю, разважлівасцю, душэўна-псіхалагічнай угрунтаванасцю і інш., асабліва і прыродай яго мастацкага дару, якія непасрэдна вызначалі змест і якасць твораў, тым не менш, думаецца, шмат у чым і дадзена акалічнасць абумовіла іх досыць прыглушанае сатырычнае гучанне. Менавіта гэтыя аспекты акцэнтаваў у сваёй рэцэнзіі на зборнік “Смех — не грэх” Ф. Грышкевіч, адзначаючы, што ён узнік у рэчышчы нацыянальнай духоўнасці і з’явіўся працягам беларускай літаратурнай традыцыі — “смеху скрозь слёзы”.

Досыць шырока для свайго часу пастаноўка няпростых сацыяльных і нацыянальных пытанняў уласціва другому зборніку С. Станкевіча “З майго ваконца” (1928), які засведчыў відавочны ідэйна-мастацкі рост паэта. Ён поўніўся традыцыйнымі для беларускай літаратуры тэмамі, матывамі і вобразамі, шырока распаўсюджаным як у творчасці Янкі Купалы і Якуба Коласа пачатку стагоддзя, гэтак і многіх заходнебеларускіх аўтараў 20-х гадоў. У ім паэт маляваў карціны людскай нядолі, бязрадаснага існавання мужыка-беларуса, яго шматлікіх сацыяльна-бытавых няўладзіц і прыніжэння, “здэкаў і прымусаў”, крытыкаваў існуючы грамадскі парадкі, якія скоўвалі духоўную энергію народа, не давалі надзеі сацыяльным нізам на паліпэнне іх умоў жыцця, пашырэнне правоў і свабод. Ён хацеў “бачыць сонейка над хатай, // Што будзе грэць мой родны кут” (“Надзея”), ставіў на мэце абудзіць народную грамаду ад сну і памроцлівай маркоты, нагніць яе на актыўны дзеянні па здабыцці сваёй волі, долі і шчасця, клікаў да аб’яднання, кансалідацыі сіл (“Трэба сілу нам і згоду // Ўсяму свету паказаць...”).

У вершах С. Станкевіча са зборніка “З майго ваконца” і ў тых, што не ўвайшлі ў яго, сустракаем традыцыйныя для нашай літаратуры звароты аўтара да долі, якой “усё не відаць” (“Можа ты дзе у няволі // І не вырвацца табе...”), да чарговага Новага года, ад якога чакаюць добрых змен і зрухаў у жыцці (“З Новым годам”). Ён апеляваў да волі, што недзе “так марудзіць” і невядома, “да нас калі прыбудзіць...” (“Родная вёска”), горача сцвярджаў: “Годзі ўжо цяпець нам ціха // І пакарна сьпіну гнуць!.. Мы ня хочам, нам даволі // Гнуцца, плакаць, бядаваць!” (“Годзі”). Як і ў творах многіх яго папярэднікаў і сучаснікаў, да прыкладу, М. Васілька і М. Машары, покліч “Да працы” гучаў у паэта ў адным зместавым асацыятыўным полі з поклічам прыступіць “адважна да дзела”, каб “Беларусь будаваць”, парупіцца ўсім, “Хто долі жадае Народу”, “За Маць-Беларусь, за свабоду...”

Сацыяльнае і нацыянальнае, матэрыяльнае і духоўнае, хлеб і асвета, культура ўспрымаліся паэтам як адзінае цэлае, у святле вялікай грамадзянска-патрыя-

тычнай праблемы, вырашэнне якой мела для беларускага народа лёсаноснае значэнне.

С. Станкевіч не сумняваўся ў праўдзівасці і правільнасці сваіх духоўна-маральных крытэрыяў, арыенціраў і ідэйных пазіцый, у цэлым абранага шляху; праз увесь яго зборнік праходзіць матыў веры ў будучыню роднага краю, незалежнае развіццё Беларусі і яе народа. У вершы “Аб прошлым” ён закранаў асаблівасці гістарычнага лёсу беларусаў, выяўляў некаторыя быццёва-філасофскія аспекты нацыянальна-гістарычнага мінулага. А ў вершы “Да Беларусі” выказаў цвёрдую ўпэўненасць у тым, што “згінуць здэкі і прымусы”, паэтызаваў красу і сілу жыватворнай роднай мовы як духоўна-маральнага гунту жыццядзейнасці і самасцвярджэння народа, яго паступальнага руху наперад, як дамінанты нацыянальнай свядомасці і культуры:

Беларусь, жыла й жыць будзеш! —
То дарма, што вораг страша,
Бо дасюль, дзе не забудзіш,
Жыве ўсюды мова наша!

А пакуль жыве ў нас мова,
Не загіне край наш родны...

Дужа паказальнымі і характарыстычнымі ў плане разумення асаблівасцей творчасці С. Станкевіча з’яўляюцца яго вершы, прысвечаныя тэме паэта і паэзіі, якія не ўвайшлі ў зборнік “З майго ваконца”.

У вершы “Замест прадмовы” С. Станкевіч палемізаваў з апанентамі, якія папракалі яго за тое, што піша “ўстарэлым стылем, // Якім пісалі прад вайной...”. Абгрунтаваўшы змест і характар сваёй паэзіі, ён адзначаў, што творыць “для вясковай масы”, а для яе трэба літэратуру прастую, лёгкую даваць...”.

Таптаць няварта ўсё ж паэтаў,
Хоць недарослых, ці малых,
Бо без сцябла не будзе цвету,
Ані разумных без дурных.

А вёска наша — ўся надзея,
Патрэбна з ёю звязь трымаць,
Перш трэба даць, што разумець,
Пасля воль будзем выдумець.

Адметны лад светаўспрымання С. Станкевіча, характэрныя душэўна-псіхалагічныя асаблівасці яго героя, напрыклад, уражлівасць і пачуццёвасць, пшчотнасць і далікатнасць, выявіліся ў пейзажнай, а таксама інтымнай лірыцы — вершы “Да дзяўчыны”, “Ой галубка мая...”, “У летні вечар”, “Восень”, “Мароз” і інш. Паэт умее захапіцца характам наваколя, яго высокім эстэтычным зместам і вабнасцю, раскрыць замілаваную ўсчуленасць прыроднай з’явай, яе чароўнай гармоніяй і суладнасцю, перадаць інтымнае пачуццё ва ўсёй яго значнасці, разнастайнасці зрухаў і адценняў:

Як зорка, што ў небе гуляе
І міла з-за хмарак мігне,
Як пэрла, як кветка жывая,
Так міла заўсёды Ты мне!

Трэба сказаць, многія вершы С. Станкевіча грашылі рытарычнасцю і дэкларацыйнасцю, пераказам наяўных і магчымых падзей і фактаў рэчаіснасці, дыдактычнымі парадамі і заклікамі, канстатацыйнай эмацыянальна-пачуццёвага стану лірычнага героя, але былі сагрэты светлымі думкамі і шчырымі перажываннямі, высакароднымі памкненнямі аўтара, заключалі ў сабе ёмісты пазітыўны змест, неслі значны зарад жыццесцвярдальнай энергетыкі. У гэтым плане нельга не пагадзіцца з даследчыкам Я. Трацяком, які, разглядаючы творы паэта, падкрэслівае наступнае: “Як бачым, новых тэм у беларускую паэзію Станіслаў Станкевіч, як паэт, магчыма, і не прынёс са “свайго ваконца”. Але трэба адзначыць, што шчыра перакананасць і вера ў Беларусь, разуменне неабходнасці ісці ў народ і клікаць яго да беларускасці адчуваюцца ў кожным радку. А гэта не менш важна і не менш патрэбна”.

У гады вайны Станіслаў Станкевіч цалкам адышоў ад вершатворчасці, працаваў у сваёй кнігарні, ажыццяўляў асобныя выдавецкія праекты, у пасляваенны перыяд займаўся культурна-асветнай дзейнасцю. Памёр 3 лютага 1964 года.

"Варта. Ваўкі Марэны. Ніхто. Пустэча. І пануе жаж. Спараджэнне змучанай, па-шматанай зямлі, якая не змагла сцінуць чужынцаў рукамі сваіх дзяцей. Яны былі слабыя і не гатовыя. А яна не хацела скарыцца заваёўнікам. Зняслаўленая жанчына або памірае, або скараецца, або бярэ меч. Дакладней, касу. І змятае гэтай касой прых і вінаватых. Сваіх і чужых. Прых і вінаватых. Варта. Ганітва. Цемра."

Гэта ўрываек з рамана Нікі Ракіцінай "Ганітва", яе першага выдадзенага рамана, які прызнаны лепшым на прэстыжным фестывалі-конкурсе фантастаў старога свету "Еўракан-2008". Раман напісаны ў жанры гістарычнага фэнтэзі і ўяўляе сабой сінтэз беларускай гісторыі і міфалогіі. У аснове сюжэта паўстанне 1831 года ў прыдунай аўтаркай краіне Лейтаве. Краіне, дзе "павольная плынь Двайны і Няпраўды, кучаравы Нямуна, Славуціч, што бярэ ў сябе сінюю кроў Прыпяці і Нірэі; зялёныя пагоркі Менеска, аksamітныя мясы Понар, белакрылая Лявонія; Янтарнае мора на поўначы, на поўні балаты Палесся...", краіне, прататыпам якой з'яўляецца Вялікае княства Літоўскае. Кніга распавядае пра тую Беларусь, што амаль незнаёмая большасці нашых чытачоў, — пра вялікую і ўжо міфічную краіну "ад Янтарнага мора і да мора Чорнага", пра якую захаваліся адно цёмныя легенды і паданні. І толькі неардынарны пісьменніцкі талент здатны адрадыць яе, вярнуць да жыцця — хай нават толькі ў кнізе.

На думку кіраўніка беларускай дэлегацыі на "Еўракане", літаратурнага крытыка і афіцыйнага прадстаўніка Беларусі ў ESFS Аркадзя Руха, з часоў Уладзіміра Караткевіча гэта першы твор такога кшталту ў беларускай літаратуры. Цяпер прозвішча беларускай пісьменніцы знаходзіцца ў "элітным" спісе. Лаўрэатам спецыяльнай прэміі "Гран-майстра еўрапейскай фантастыкі" ў розных намінацыях і ў розныя часы былі браты Стругацкія, Станіслаў Лем, Кір Булычоў, Гары Гарысан, Сяргей Лук'яненка.

— Ніка, я ведаю, што ў жыцці вы — Людміла Багданова, а Ракіціна — літаратурны псеўданім. Чаму менавіта такі?

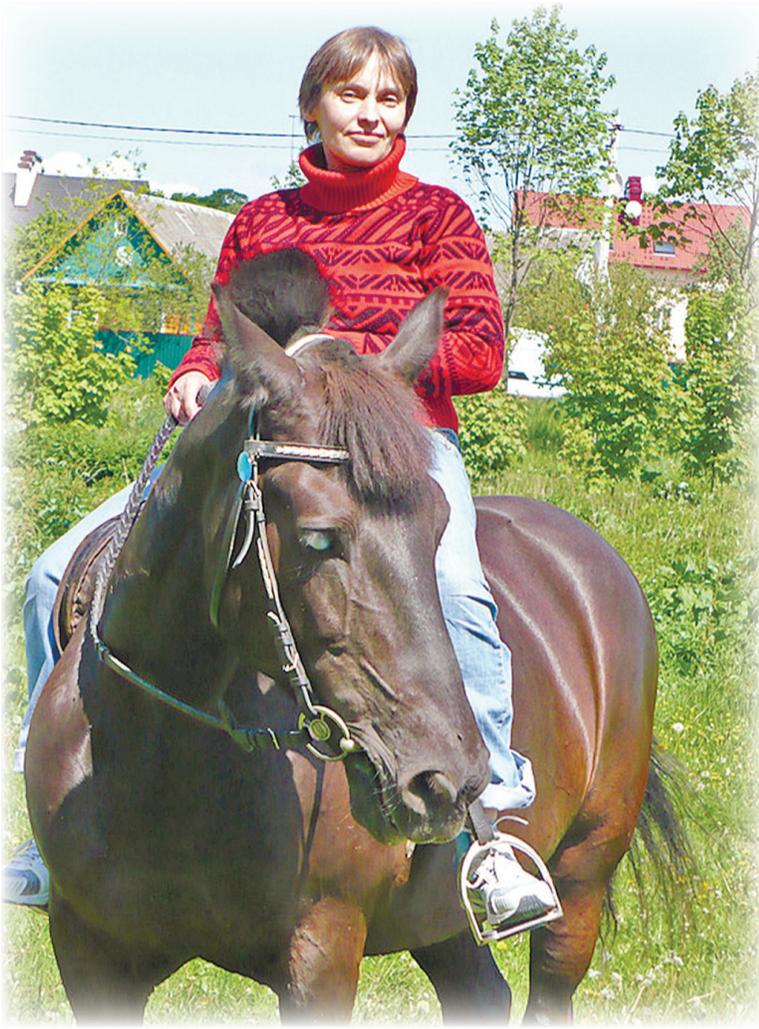
— Людміла Багданова нарадзілася ў Гомелі, вучылася ў школе з "англійскім ухілам", цікавілася фантастыкай і музыкай, скончыла Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт па спецыяльнасці руская і беларуская філалогія, потым, як большасць, выйшла замуж, нарадзіла дзяцей. Карацей, цяпер Людміла — зацоканая жыццём істота, якая працуе і займаецца хатняй гаспадаркай. Іншымі словамі, у адным флаконе і работніца, і хатняя гаспадыня, і руплівая маці. Я нічога не маю супраць руплівых маці і старанных гаспадынь, сама такая, але...

Але Ніка Ракіціна — гэта ўжо іншая асоба, яна добра вядомая ў літаратурных інтэрнет-парталах, пісьменніца-фантаст, фіналістка і член журы некалькіх прэстыжных конкурсаў гэтых самых інтэрнет-парталаў. У яе больш за паўсотні публікацый у розных перыядычных выданнях Расіі і СНД. І вось апошні раман "Ганітва" ператварыўся ў рэальную кнігу, ён апублікаваны рыжскім выдавецтвам "Снежны ком". Ну, а што тычыцца менавіта такога псеўданіма, то "Ніка" — гэта перамога, а "Ракіціна" — ад ракіты, той, што можа вырасці нават ад абламанай галінкі.

— Вы так даўно ўдзельнічаеце ў сецевых конкурсах, а першая папяровая кніга з'явілася толькі цяпер, у чым справа? І ці ёсць розніца паміж папяровай і электроннай версіямі рамана, магчыма, рамкі тыя ўжо сцёрліся?

— Я ўдзельнічаю ў сецевых конкурсах толькі таму, што гэта рэальны шанец сцвердзіцца

Міфічная і сапраўдная краіна Нікі Ракіцінай

ў якасці пісьменніцы. Неяк у пачатку 90-х гадоў я прынесла сваю аповесць аднаму гомельскаму выдаўцу. Яе там пачыталі і адказалі накітавалі таго: аповесць выдатная, але надрукаваць яе не можам, маўляў, няма ў мяне яшчэ імя. А калі падумаць лагічна, адкуль узяцца імя, калі не друкуюць?! Да таго ж, сецевыя конкурсы зручныя за папярковыя, не трэба марнаваць картрыдж, бегчы на пошту і займацца рассылкай, што, дарэчы, нятанна. Апроч усяго, на твой твор у сеціве адразу ідуць каментарыі, а не глухое маўчанне, як у газетах і часопісах, дзе рукапісы могуць праляжаць нерэцэнзаванымі даволі доўга. А дзякуючы сеціву, мае творы самі знайшлі дарогу, яны ўжо выдадзены на паперы.

З раманам "Ганітва" было складаней. Ён, калі казаць па сучаснаму, агрымаўся нефарматным для жанру фэнтэзі. Там няма альфаў з доўгімі вушамі і накачанага героя з мячом і фэерболам. Таму і выдавец для рамана знайшоўся не адразу. А паміж паперай і электроннай версіяй рамкі знікнуць толькі тады, калі тэксты будуць успрымаць адпаведна іх якасці, а не таму, у якой форме яны выдадзены. На жаль, цяпер шмат хто больш якаснымі лічыць папяровыя версіі.

— У вашым рамане і сапраўды няма альфаў, цмокаў і чарадзеяў, затое там дзейнічаюць легендарныя беларускія персанажы, па-аўтарску перасэнсавана легенда пра Вужынага Караля і багіню Марэну. Ды і сам вобраз "Ганітвы" з'яўляецца быццам рэкам "Дзікага палявання караля Стаха" Уладзіміра Караткевіча. На маю думку, гэта яшчэ адзін цудоўны прыклад беларускага рамантызму.

— Фактычна за аснову я ўзяла шляхецкае паўстанне 1831 года, якое разгортвалася на тэрыторыі былой Рэчы Паспалітай — цяперашніх Польшчы, Беларусі, Літвы і Украіны. І хаця, я яшчэ раз паўтаруся, выда-

вец пазіцыянуе гэты раман як фэнтэзі, стандартным фэнтэзі ён не з'яўляецца. Хутчэй, гэта містыка на гістарычным і міфалагічным матэрыяле. У рамане пад прыдуманым прозвішчамі пададзены некаторыя рэальныя гістарычныя персанажы. Гэта і карчмар Баршчэўскі, які збірае розныя цудадзейныя гісторыі і марыць выдаць іх кнігай, і Адам Плятэр, у мяне Адам Цванцыгер, які вядзе археалагічныя раскопкі ў ваколіцах свайго маёнтка — Крслаўцы (Крславе). Дарэчы, сцэна раскопак узятая з "Жывапіснай Расіі", дзе апісана як на Гары ўздыхаў былі знойдзены два шкілеты з бронзавымі каронамі ў выглядзе вужоў, аздобленыя бурштынам. Дзякуючы гэтай выпадку, легенда пра магутнага Вужынага караля (у мяне пан Гівойтас) лягла ў аснову рамана. Тут ёсць міфічныя наўі, якія паўстаюць з магілаў, ёсць Дзікае паляванне — Ганітва — Варта-прывід — змрочныя вершнікі ў баявым абладунку, якія помсцяць заваёўнікам і зраднакам легендарнай Лейтавы, апісваецца першапачатковы ўзор — ідэальнае светаўладкаванне не сапсаванае чужынцамі, якое выпісанае на касцельных сценах выдуманай краіны, ёсць Ганцы, якія спрабуюць аднавіць той узор...

— А хто заваёўнікі? Іх прозвішчы вельмі нагадваюць нямецкія.

— Рэальных немцаў гэта не тычыцца. І хаця іх імёны і прозвішчы падобныя да нямецкіх, вобразы заваёўнікаў з'яўляюцца зборнымі. У слове "неміцы" я б адмыслова паставіла націск на літару "ы" — гэта тыя "нямцы", якія не разумеюць мясцовай мовы і звычайна, яе гісторыі і культуры, чужынцы, адным словам.

— Апроч Вужынага караля, у вашым рамане скразной лініяй праходзіць вобраз фантастычнай герані — Гайлі-Севярыны-Марэны.

— Мяне заўсёды цікавілі нацыянальныя герані, яркія, неардынарныя жаночыя характары. Неяк зусім выпадкова я перачытала верш Адама Міцкевіча, прысвечаны герані паўстання 1831 г. Эміліі Плятэр. Потым быў цудоўны артыкул Генадзя Кахановскага "Ваявода паўстанцаў" — таксама пра яе. Яркі вобраз дзевы-ваяркі і змагаркі, якая бароніць сваю радзіму ад чужынцаў, асацыяваўся ў мяне з вобразам легендарнай Жанны Д'Арк, таксама маёй любімай герані. Я была захопленая гэтай тэмай, нават пазнаёмілася з Генадзем, ён і параіў мне напісаць кнігу пра Эмілію Плятэр. Першапачаткова я збірала пісаць раман, прысвечаны толькі ёй адной. Але, калі наведла тыя мясціны, дзе пражывалі Плятэры — гарадкі Лісна (у рамане Лісна), Краславу і Даўгаўпілс (Дзінабург) у Латгалі, якія раней уваходзілі ў склад Вялікага княства Літоўскага, пазнаёмілася з архіўнымі дакументамі ў мясцовых музеях, адчула той няпросты і геранічны для нашай радзімы час, я вырашыла напісаць іншы раман. Тым больш, амаль усе Плятэры ўдзельнічалі ў паўстаннях 1831 і 1863 гадоў ці дапамагалі паўстанцам. А Лявон Плятэр стаўся адной з першых ахвяр паўстання 1863 г. — быў павешаны па загадзе генерала Мураўёва. А тады я ехала па Латгалі, цешылася і дыхала яе прыродай і тым няўлоўным, роднасным для нас духам. Паўсюль велічны заліты сонцам ляс, а ў Літхнэ закінуты шляхецкі парк, прысады, самотныя крынічка з буслянкай, званіца і касцёл з драўляным разным алтаром усярэдзіне, мармуровыя чашы... Потым было дасканалое вывучэнне Вільні, яе касцёлаў і цэркваў, я хадзіла па старажытных вулачках і ўяўляла сваіх герояў. У выніку, цэлыя кавалкі ўбачанага выкарыстаны ў рамане.

У "Ганітве" шмат жаночых вобразаў, і ўсе яны быццам множаньня копіі Эміліі Плятэр, дакладней, некаторых рысаў яе сутнасці. Францыска Цванцыгер у рамане практычна спісана з Эміліі. Тым больш, што па некаторых архіўных крыніцах яе і звалі Францыскай. Ідуць спрэчкі і пра яе знешнасць, прыжыццёвы партрэт Эміліі зусім не падобны да таго, як яе малявалі потым. І мая Францыска — таўстуха, але з характарам лідэра і практычнага чалавека, часткова гэта ўзята з Эміліі. А іншая частка

— рамантычная, дасталася іншай герані — Гайлі, што па-жамойцку азначае "кветка". Гэтае імя дае ёй Вужыны кароль у гонар папараць-кветкі. Дарэчы, закінуты замак Гівойтаса — Вужынага караля на выспе, спісаны часткова з Лошыцкай сядзібы, часткова з палаца Паскевічаў у Гомелі, яны мяне і натхнілі на ладны кавалак рамана. Час ад часу Гайлі ператвараецца ў Севярыну — паненку, таксама ўдзельніцу паўстання. Ну і нарэшце Марэна і яе адданая служка — шалёная воўчая зграя. У мяне гэта адна з іпастасяў старажытнай Багіні-Маці. Яе формы існавання — Дзева-ваярка, Маці, Старая і яе цёмны бок — Вядзьмарка і гаспадыня чужых лэсаў, якая прадзе іх, нібы ніці. У "Ганітве" пра багіню даволі вялікі кавалак, яна з'яўляецца перад чытачамі ў самых розных вобразах.

— А чаму "Ганітву" выдалі не на радзіме?

— Я прапанавала раман у Інтэрнеце каб паўдзельнічаць у сецевым конкурсе аванцюрнага рамана. Такія конкурсы праводзіцца большай часткай у Расіі, ёсць некаторыя і ва Украіне, беларусы, на жаль, нацыянальных конкурсаў не ладзяць. Раман сярод 60-ці іншых быў прызнаны адным з лепшых і заняў 4-е месца. З аднаго пецярбургскага выдавецтва мне паведамілі, што яны з задавальненнем бы надрукавалі "Ганітву", але, на жаль, спынілі серыю фэнтэзі. А рыжскае выдавецтва "Снежны ком" на чале з Эрыкам Брэгсам, якое друкуе менавіта нямасавых і нефарматных рускамоўных аўтараў, адразу згадзілася выдаць раман. Што тычыцца беларускіх выдавецтваў, я вельмі доўга шукала ў Інтэрнеце якое-небудзь з тых, якія спецыялізуюцца на фэнтэзі і маюць электронны адрас, каб пераслаць сінопсіс і глянц рамана. І нічога не знайшла.

— Вы ў асноўным пішаце па-руску, ды і "Ганітву", на жаль, таксама, хаця вы там і пакідаеце некаторыя каларытныя словы ў беларускім гучанні. Чаму так? Вам не здаецца, што такім чынам вы свядома выкрэсліваеце сябе з нацыянальнага літаратурнага жыцця?

— Я згодна, што мова — вельмі важны складнік нацыянальнага менталітэту, тым не менш — не адзіны. Можна так напісаць па-беларуску, што ніхто і чытаць не захоча. А можна на іншай мове, але з любоўю да краіны, дзе жывеш, якую разумееш, і пра гэта, зрэшты, пішаць. Такая любоў не пакідае аб'якавымі людзей самых розных нацыянальнасцяў. Вось і латвійскага выдаўца яна расчуліла. У мяне ёсць удзячныя чытачы і ў Расіі, і ў Казахстане. А калі б я пісала раманы толькі па-беларуску, хіба яны былі б?

Гутарку вяла Ірына КЛІМКОВІЧ
Фота Святланы Ішчанкі

P.S. Вы можаце, вядома, пагаджацца з Нікай, можаце не пагаджацца. Але мне здаецца, што раман, над якім пісьменніца ўпарта працавала 8 гадоў, у які яна ўклала сваю душу, веды і любоў, любоў да краіны, не выдуманай ёю, а менавіта да той, дзе мы з вамі цяпер жывем, краіны, якая, дзякуючы беларускаму народу, захавала легенды і паданні, традыцыі, якія і натхнілі Ніку, павінен быць з'явіцца менавіта па-беларуску!

Тым не менш, дзякуй ёй за "Ганітву", дзякуй за тое задавальненне, якое атрымліваеш ад чытання рамана. Дзякуй яшчэ і за тое, што фантастычны свет сваіх твораў Ніка Ракіціна змагла перанесці і ў рэальнае жыццё: паг яе кіраўніцтвам у Гомелі існуе дзіцячае літаратурнае аб'яднанне "НЛА" — "незвычайнае літаратурнае аб'яднанне", чые выхаванцы друкуюцца ў беларускіх перыядычных выданнях. Дзякуй ёй!

“Аповесць пра вялікага князя Альгерда” — каштоўны помнік нацыянальнага прыгожага пісьменства XIV ст. Твор прысвечаны гзыржаўнай і вайскавай дзейнасці князя Альгерда (1296—1377) — аднаго з найбуйнейшых манархаў ВКЛ. “Аповесць пра вялікага князя Альгерда” захавалася ў дзвюх асноўных рэдакцыях. Гісторыка-літаратурнае ядро “Аповесці...” і яе фактаграфічная аснова створаны, верагодна, яшчэ пры жыцці Альгерда або аграду пасля яго смерці летапісцам, набліжаным да асобы вялікага князя. Другая рэдакцыя твора была зроблена ў XVI ст.

Князь Альгерд у старажытнай прозе

Пісьменнік намаляваў яркі вобраз вялікага князя Альгерда. На старонках “Аповесці...” дэталёва асвятляецца яго жыццёвы шлях ад пачатку палітычнай кар’еры да апошніх дзён жыцця. Аўтар паказвае, як узмацнялася ўлада Альгерда, павялічвалася яго ўплыў і тэрытарыяльныя ўладанні, асабліва пасля жаніцбы з віцебскай князёўнай Ульянай.

Вельмі шмат увагі ў творы надаецца абставінам узыходжання Альгерда на пасада вялікага князя, што сталася вынікам яго таемнай змовы з братам Кейстутам супраць малодшага брата Яўнута.

Аўтар “Аповесці...” падаў кароткія звесткі пра пераможныя вайсковыя кампаніі ВКЛ на чале з Альгердам супраць крыжакоў. Асаблівы акцэнт пісьменнік зрабіў на паходзе войскаў Альгерда ў Прускую зямлю ў 1361 г., падчас якога было захоплены мноства замкаў і ўзяты шмат палонных.

Найбольш яркай старонкай твора з’яўляецца навіла пра бітву 1362 г. войскаў ВКЛ з татарамі на Сіняй Вадзе. Пісьменнік дэталёва раскрываў вайсковую тактыку Альгерда і адмысловыя маневры татарскіх загонаў падчас бітвы, паказваючы характар і вынікі.

Узнаўленне і пераклад “Аповесці пра вялікага князя Альгерда” ажыццёўлены паводле “Хронікі Вялікага княства Літоўскага і Жамойцкага” (ПСКРЛ. М., 1975. Т. 32. С. 41, 42 — 43). Улічаны таксама гістарычныя звесткі, якія падаюцца ў навілах пра Альгерда, змешчаных у “Хроніцы Быхаўца”.

Іван САВЕРЧАНКА,
доктар філалагічных навук

АПОВЕСЦЬ ПРА ВЯЛІКАГА КНЯЗЯ АЛЬГЕРДА

І Альгерд атрымаў у спадчыну ад бацькі — вялікага князя Гедзіміна — Краўскі замак. Уладанні Альгерда сягалі на усход ажно да рэчкі Барчы і межавалі з Віцебскім княствам.

Пасля шлюбу Альгерда з Ульянай — адзінай дачкой віцебскага князя, ён атрымаў у якасці пасагу ўсё Віцебскае княства. Альгердавы ўладанні цяпер расцягнуліся да ракі Бярэзіны і да ракі Угры.

ІІ Альгерд і яго брат Кейстут вельмі ганарыліся сваім паходжаннем і высокім статусам. Яны мелі значныя рыцарскія заслугі і таму не маглі змірыцца з тым, што ўлада ў Вялікім княстве Літоўскім перайшла да іх малодшага брата Яўнута.

Альгерд і Кейстут таемна змовіліся скінуць Яўнута з вялікага княжання. Яны прысягнулі нікому іншаму не выдаваць таямніцы і дагаварыліся з’явіцца ў Вільні ў пэўны дзень і час, каб разам здзейсніць задуманае — паланіць Яўнута.

Прастак Яўнута, нічога не падзраючы, бяспечна бавіў час. Кейстут рыхтаваўся да захопу Вільні,

прадумваў план авалодання віленскімі замкамі.

Альгерд, аднак, не з’явіўся ў Вільні ў агараны час з-за далёкай адлегласці. Таму Кейстут дзейнічаў у адзіночку. Ён ушытаваў сваё рыцарства — жамойцкае і трокскае — і незаўважна, уначы, падцягнуўся пад Вільню.

На світанні дружыны Кейстута з дапамогай драбінаў узабраліся на сцены і зняпацку напалі на гарнізон. Верхні і ніжні замкі былі ўзятыя.

Яўнута, калі пачуў крыкі, усяхапіўся і ў адным кажушку, праз пралом у сцяне, уцёк з горада і схавалася ў гарах. Праз нейкі час Кейстутавы жаўнеры завалі Яўнута ў лесе, дзе ён адмарозіў сабе ногі. Палоннага Яўнута прывезлі ў Вільню і трымалі пад узмоцненай вартай.

Пасля захопу віленскіх замкаў і паланення Яўнута, Кейстут адправіў ганца да Альгерда, каб паведаміць яму пра здзейсненае і запрасіць яго як найхутчэй прыязджаць у Вільню.

Калі Альгерд прыбыў у Вільню, Кейстут уганараваў яго, выказаў яму сваё шанаванне. Ён перадаў Альгерду, як старэйшаму брату, замкі і Вільню з усімі скарбамі і ўладай.

Альгерд, аднак, не хацеў пераймаць улады ў Вялікім княстве Літоўскім. Ён усяляк адмаўляўся, называючы розныя прычыны, спаылаўся на тое, што ён шчаслівы і задаволены ўжо тым, чым валодае.

Альгерд і Кейстут спрачаліся працягла час, частавалі адзін аднаго. Нарэшце, дзеля ўзаемнай павягі і згоды, пастанавілі раздзяліць Яўнутава скарбы пароўну. Альгерд узышоў на пасада вялікага князя і стаў гаспадаром Вялікага княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага. Кейстут, паводле ўласнага жадання, атрымаў уладу над Троцкім княствам. Яўнута, які скарпыўся лёсу, браты далі Жамойцкае княства і ўладанні на Русі.

Альгерд дамовіўся з братамі ў выпадку патрэбы, перадусім, у час вайны, аб’ядноўваць намаганні і дзейнічаць супольна супраць непрыяцеля.

Прынятыя пастановы браты змацавалі ўзаемнай прысягай.

ІІІ Пасля ўзыходжання на пасада вялікага князя, Альгерд вёў беспынный войны з інфлянцкімі і прускімі крыжакамі, заўжды перамагаючы іх. Так, у 1361 годзе Альгерд згуртаваў рускае і літоўскае войска і ўварваўся ў Прусію. Ён абрабаваў Прускую зямлю, захапіў мноства замкаў, шчодро паліў палеткі нямецкай крывёю і ўзяў шмат палонных, помсцячы гэтак за смерць свайго бацькі Гедзіміна.

Войскі Альгерда не панеслі стратаў. Усе вярнуліся ў Літву з вялікімі набыткамі.

ІV У 1362 годзе Альгерд падпісаў замірныя з прускімі і інфлянцкімі крыжакамі. Пасля гэтага ён выправіўся на татараў у Дзікае Поле.

Разам з вялікім князем на вайну

пайшлі яго пляменнікі, сыны ноўгарадскага князя Карыята — Аляксандр, Канстанцін, Юрый і Фёдар.

Войскі Вялікага княства Літоўскага мінулі Канеў і Чаркасы і прыйшлі да Сіняй Вады. Там, на полі, яны сустрэлі вялікую татарскую арду. На чале арды стаялі тры царкі — Катлубай, Кацібей, Бекер. З імі таксама быў Дзімітрый-султан.

Альгерд пільна аглядзеў варожыя загоны, падрыхтаваныя да бітвы, і загадаў распыхтаваць усё сваё войска на шэсць харугваў. Войскі ўсталявалі абарону на флангах, каб татары не здолелі абкружыць іх сваімі звычайнымі манеўрамі і не мелі магчымасці расстрэльваць іх з лукаў.

Сапраўды, татары спачатку выпусцілі ў бок літвы жалезны град лучных стрэлаў. Але стрэлы не рабілі шкоды войску з-за правільнай расстаноўкі харугваў і іх здольнасці манеўраваць на полі бітвы.

Літвіны і русіны з дзідамі і шаблямі перастрэлі татараў і не дазволілі ім ужыць звычайную тактыку — манеўраваць на конях вакол войска і расстрэльваць яго з лукаў.

Карыятавічы з ноўгарадцамі наступалі з кобаў, валілі татараў з коней і тыя падалі на зямлю, нібы снапы ад моцнага ветру.

Татарскія войскі ўрэшце змяшаліся. Яны не маглі больш стрываць ціску літвы і ў паніцы кінуліся наўцёкі.

Тры татарскія цары — Катлубай, Кацібей і Бекер былі забітыя. Загінуў таксама і Дзімітрый-султан. У Дзікім Полі, калі ісці да Ачакава, засталася возера, якое названа Кацібейскім.

Палегла мноства татарскіх мурзаў і ўланаў.

Усе рэкі запрудзілі трупы забітых татараў. Паўсюль у полі блыкалі вярблуды і валяліся раскіданыя павозкі, на якіх татары прызвычаліся вазіць іх маёмасць.

Пасля той бітвы літва і русь перашкодна забралі Таргавіцу, Белую Царкву, Звенігарад і ўсё Поле, ажно за Ачакаў.

Ад татараў былі вызваленыя землі ад Кіева і Пуціўля да вусця Дону і да Волгі.

Іншых татараў прагналі да Кобы, Азова і Крыма.

Войскі Вялікага княства Літоўскага з трыумфам вярнуліся назад.

Затым Альгерд ушчэнт разграміў, расцярушыў і выгнаў татараў з Падольскіх краёў. Толькі рэшта іх уцякла праз Дняпро на Чорнае мора і да Перакопу.

Такім парадкам Альгерд здабыў слаўную перамогу над татарамі.

Усе землі, што здаўна належалі Кіеву, Альгерд вызваліў ад татарскай напасці.

Затым вялікі князь з часткай войска вярнуўся ў Літву. Другую частку войска Альгерда пакінуў на Падоллі. Гетманам над імі ён прызначыў сваіх пляменнікаў, ноўгарадскіх князёў Карыятавічаў — Аляксандра, Канстанціна, Юрыя і Фёдара. Усю Рускую зямлю і Падолле Альгерд аддаў ім у вечнае валоданне.

Пераклаў Іван САВЕРЧАНКА

3 пошты «ЛіМа»

Свята вясковых музыкаў

“Гудскі гармонік”, народны ансамбль народнай музыкі з недалёкай ад Ліды вёскі Гуды, адзначыў нядаўна сваё 20-годдзе. Сціплы, як здаецца, юбілей стаў святам вясковых музыкаў усяго раёна. Павіншаваць музыкаў прыехалі самадзейныя артысты народнага ансамбля бытавых інструментаў “Каханачка” з Мажэйкава, сямейнага ансамбля Парфенчыкаў (вёска Бердаўка), народнага ансамбля “Талака” прадпрыемства электрасетак і іншых калектываў.

Калегі віталі юбіляраў цудоўнымі песнямі і падарункамі. А прадстаўнікі ўладных структур падмацавалі свае віншаванні ганаровымі граматамі і падзячнымі лістамі. Акрамя таго, райвыканкам уручыў ансамблю сертыфікат на 12 мільёнаў рублёў для набыцця новых музычных інструментаў.

Словам, юбілейная вечарына стала святам і аглядам майстэрства “Гудскага гармоніка” і яго шматлікіх сяброў. А яшчэ, адбылася прэм’ера дзвюх новых песень, створаных мясцовымі кампазітарамі на словы лідскага мастака і паэта Рычарда Грушы.

Алесь ЖАЛКОЎСКИ

Падарунак пісьменніка

Вядомы дзеяч культуры на Рагачоўшчыне, рэжысёр народнага тэатра, ужо нябожчык Аляксей Сількевіч творча супрацоўнічаў з многімі знакамітымі людзьмі нашай краіны. Адзін з іх — лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь, празаік і драматург Георгій Марчук. Яго пяру належаць шматлікія кнігі раманаў, аповесцей, навел, афарызмаў, драматычных твораў. Па п’есах Георгія Марчука незабыўны Аляксей Ігнатавіч ставіў спектаклі, якія з вялікім поспехам ішлі ў гарадскім Доме культуры і ў многіх населеных пунктах раёна і вобласці.

Нядаўна Георгій Марчук падараваў Рагачоўскай цэнтральнай раённай бібліятэцы сваю новую кнігу “Крик на хутор”. Кніга выйшла на рускай мове ў новай серыі “Бібліятэка Саюза пісьменнікаў Беларусі”, якую выпускае сталічнае выдавецтва “Харвест”.

Міхась КАВАЛЁЎ

3 ручаінак — да ракі

Любая рака бярэ пачатак з маленькай ручаінікі. Каб стаць ракой, ёй, няўрымслівай, трэба прабіцца праз шматлікія перашкоды, вытрымаць не адно выпрабаванне.

Палессе — край, багаты ручаінкамі, што даюць жыццё шматлікім рэкам. А яшчэ гэта край невычэрпных струменяў таленту, што жывяць бурліваю плынь паэзіі. Як вядома, Іванаўшчына дала сучаснай беларускай літаратуры многіх цудоўных пісьменнікаў і паэтаў. І літаратурнае аб’яднанне “Ясельда” — прыклад гэтаму.

Нядаўна ў Іванаўскім раённым Цэнтры дзіцячай творчасці адбылася літаратурная сустрэча “Палескія ручаінікі”, ініцыятарамі якой сталі ўдзельнікі і кіраўнікі ўзорнага тэатра паэзіі і прозы “Крынічка”. Зала поўнілася прыемным прадчуваннем нечага незвычайнага. Гэта настройвала на ўрачыстасць.

У мерапрыемстве прынялі ўдзел не толькі гаспадары, але і школьнікі. У якасці ганаровага гасця тут прысутнічаў кіраўнік раённага літаратурнага аб’яднання “Ясельда”, што дзейнічае пры газеце “Чырвоная звязда”, член Саюза пісьменнікаў Беларусі, паэт Валерый Кухарчук. Сустрэча пачалася з прадстаўлення творчасці “маленькіх ручаінак” (так пяшчотна называюць нашых юных паэтаў). Дзеці чыталі ўласныя вершы, з цікавасцю і захапленнем слухалі таварышаў па пяры. Тэматыка іх твораў разнастайная. Гурткоўцы пішуць пра ўсё, што іх хвалюе, складае свет дзіцячых і юнацкіх захапленняў: пра сяброўства, каханне, мары, пра родных і дарагіх людзей, праблемы акаляючага свету. Уразіла тое, што кожны твор гучаў нека своеасабліва нават у межах адной тэмы. Усё гэта заварожвала настолькі, што не хацелася ні параўноўваць, ні шукаць хібы, а проста слухаць. Дарэчы, два вершы самі аўтары паклалі на музыку, што не пакінула абыякавым ніводнага слухача ў зале. Так, Р. Раманюк пад акампанемент гітары выканаў песню “Мая восень”, а К. Мароз прысвяціў свой музычны твор роднай бабулі.

Добры настрой і цёплыя ўзаемаадносіны паміж людзьмі, якіх з’яднала захапленне паэтычным словам перадаліся і на наступную частку сустрэчы, калі адбылася шчырая і доверлівая размова школьнікаў з Валерыем Кухарчуком. Паэт пачаў гутарку з расповеда пра літаратурнае аб’яднанне “Ясельда”, таленавітых ясельдзян. Але адным толькі гэтым не абмежаваліся. Шмат карыснага і цікавага ад Валерыя Анагольскага мы даведаліся пра Саюз пісьменнікаў Беларусі і яго справы. Цікава было юным аўтарам паслухаць біяграфію паэта, успаміны пра дзіцтва і юнацтва, калі пачалі нараджацца яго першыя вершы. Не абышлося, канечне, без чытання паэтычных твораў. І асабліва карысна было пачаткоўцам пачуць парады і рэкамендацыі. Напрыканцы сустрэчы ўсім удзельнікам і гасцям былі ўручаны памятныя сувеніры.

Сапраўды, як сказаў Валерый Кухарчук, нам ёсць чым ганарыцца... Бо маючы такую колькасць руплівых, мэтанакіраваных і таленавітых ручаінак, мы можам смела разлічваць на паўнаводную раку. І няхай не кожны з нас стане прафесійным паэтам або пісьменнікам, але ўсе мы, спадзяёмся, знойдзем сваю плынь у вялікай рацэ пад назвай Жыццё.

Ганна ЛОСЬ

Мусяць, не знойдзеца ў Беларусі чалавека, які б не чуў беларускай народнай песні "Купалінка". Любіць яе выконваць самадзейныя фальклорныя калектывы, часта яна гучыць па радыё:

*Купалінка, Купалінка,
Цёмная ночка,
Цёмная ночка,
А дзе ж твая дочка?*

Нам, занятым будзённаю мітуснёю, няма калі задумацца, хто такая Купалінка і хто яе дачка? У энцыклапедыі "Беларускі фальклор" пра Купалінку гаворыцца наступнае: "Паводле народных уяўленняў у Сонца і Маці-зямлі былі дзеці: Вясна — для росквіту кветак, Ярыла — для багатага ўраджаю, Купалінка — для песень, танцаў карагодаў. Вобраз Купалінкі ўяўляецца маладой вясёлай дзяўчынай або жанчынай з дзецьмі".

Выходзіць, што ў Купалінкі была не толькі адна дачка, а яшчэ і іншыя дзеці. Хто ж яны? Шуканчы адказы на гэтыя пытанні, я звярнула да купальскіх песень і даведлася пра Купалінку шмат цікавага — як яна ўбіралася, як з людзьмі сустракалася, што на свеце бачыла.

*Ішла Купалінка па вуліцы,
Краскамі вочы завесішы.
Сталі людзі гэвіціць сьварыцыя:
— Што вы за людзі гэвіцьныя?
Ці вы на вулку не хадзілі?
Ці вы Купалінкі не відзелі?
Ці вы вяночкаў не звалілі?
Я не такое гэвіца відала:
Шчука рыба кросны ткала
А рак небарак цэўку сучыў,
Сучыў жа цэўкі чырвоныя,
Яна ткала кітайкі зялёныя.*

Паспрабуем разабрацца з гэтым тэкстам. Для Купалінкі тэа людзі дзіўныя, якія не святкуюць Купалле. Сама ж яна прыйшла, кветкамі "вочы завесішы", — такі багаты ў яе вянок на галаве! Апавядае яна пра той цуд, які ёй давялося бачыць не іначай, як на дне ракі ці возера, дзе рак са шчукаю ткалі з чырвоных нітак зялёныя хусткі. Вось такая загадкавая пражка была, якая разгадваецца проста: прыгрэла чырвонае сонейка — і саткала зямля свае зялёныя ўборы.

Узнікае новае пытанне, якое ж дачыненне мае да сонца рак? Тое месца, дзе ракі зімутоць, не самае лепшае на зямлі. Сапраўды рак жыве ў ніжнім, хтанічным свеце, недзе ў нары, пад вадой, куды цёмныя сілы спрабуюць загнаць сонца, каб замарозіць зямлю. Але менавіта рак стараецца сукаць чырвоныя цэўкі для таго, каб выратаваць сонца. Знайшла я адказ на гэтае пытанне ў кнізе Ангела Бонава "Міфы і легенды пра сузор'я", дзе глумачыцца, што Сонца рухаецца па экліптыцы і паступова пераходзіць з аднаго сузор'я ў другое, якія ўтвараюць пасак здыяка. У дзень вясновага раўнадзенства (21 сакавіка) Сонца знаходзіцца над нябесным экватарам, а пасля ўсё больш адхіляецца ад яго на поўнач. У дзень летняга сонцастаяння (22 чэрвеня) Сонца пачынае рухацца "назад", як рак, і паступова набліжаецца да нябеснага экватара. Вось такую астранамічную сувязь з ракам выводзілі нашы далёкія продкі. Кропка летняга сонцастаяння знаходзілася ў вобласці нябеснай сферы там, дзе было сузор'е Рака.

Шчука (шчупак) таксама невыпадкова трапіла ў песню, бо гэта буйная драпежная рыба, можна сказаць, парыцца рэк, якая зімуе на глыбіні, зноў жа звязаная з хтанічным светам. Але і яна ў вадзе чакае вясну для нерасту і плоднасці, тэа зялёныя хусткі, робіць усё для таго, каб закрасавала зямля. Дарэчы, можам тут загадаць рускую казку пра Ямело, дзе ўсе яго жаданні выконваюць чароўны шчупак.

Вось яшчэ цікавыя радкі з купальскай песні:

*А ў цёмным лесе агонь гарыць,
Каля агню Купалк ўголас глчыць.
— Чаго, чаго, Купалка, глчыць?
Ці табе тут сонейка мала?
— Ох, не мала мне яснага сонейка,
Тут досыць мне ўсяго!
І глчу я таго,
Што мяне людзі не так пераймаюць,
Толькі й тое робяць,
Што агні раскадаюць.*

Купалка дакарае людзей за тое, што яны пераймаюць толькі вонкавыя атрыбуты купальскага абраду, не ведаючы яго глыбіннага сэнсу; мэты і святасці. Зноў звяртаюся да энцыклапедыі: Купалле — старажытны абрадавы ўрачыстасць, прымеркаваная да вышэйшага росквіту жыватворных сіл зямлі. Свята персаніфікавалася ў вобразе міфічнай істоты Купалы. У выніку пазнейшых насленняў на язычніц-

Купалінка і яе дзеці

Каб зразумець сімваліку таго ці іншага міфалагічнага персанажа, дастаткова ўслухацца ў корань слова, якім яно называецца. Купалінка, — хутчэй за ўсё, паходзіць ад слова "купаць", абмываць вясновымі дажджамі і росамі зямлю, ахутваць яе туманамі, даваць здароўе і чысціню людзям. Чалавека, які пазніўся на Купалле, аблівалі вадой, такім чынам, умытага, далучалі да свайго гурту.

кі абрад хрысціянскай традыцыі свята прывязалася да дня нараджэння Іаана Хрысціцеля. У народзе свята стала называцца Іванам Купалам, у гэты ж дзень святкавалі імяніны святой Аграфены Купальніцы. Як бачым, Купала і Купальніца неаддзельныя.

Да свята рыхтаваліся загадка. Удзень на месца яго правядзення (часцей на пагорку) зносілі розную старызну для купальскага вогнішча. Для гэтага рытуалу здабывалі жывы агонь, трычы паленца аб паленца. Як сімвал Сонца ўздымалі на жардзіне запаленае кола. Скакалі праз вогнішча, такім чынам ачышчаючы сябе ад хвароб і нягод. Да вогнішча падносілі сарочкі, знятыя з занядушальных людзей, каб прагнаць смерць; падводзілі хваравітых дзяцей. Тут жа гатавалі абрадавую вятэру і частаваліся, вадзілі карагоды, спявалі. Апоўначы самыя адважныя ішлі ў лес шукаць папараць-кветку, якая прыносіць пчасце і багацце. У паданнях гаворыцца, што на Купалле кветкі размаўляюць паміж сабою, а дрэвы могуць пераходзіць з месца на месца. Хлопшы і дзяўчаты сустракалі ўсход сонца, якое ўздымалася над зямлёй не як звычайна, а быццам падскоквала, гуляла, купалася, пералівалася рознымі колерамі, разыходзілася кругамі. Потым моладзь купалася ў рацэ, качалася па купальскай расе, набіралася ад яе сілы і здароўя на цэлы год.

Ачышчальнае вогнішча — таксама абавязковы атрыбут Купалы. Моладзь скакала праз агонь, кідала свае вяночкі ў полымя. Хлопец стараўся выхапіць з агню вянок той дзяўчыны, якая яму падабаецца, і тым самым заваяваць яе каханне. Няцяжка здагадацца, што мужам Купалінкі мог быць бог агню Семаргл. Такім чынам, народная фантазія паспрабавала паяднаць дзве супрацьлеглыя стыхіі — агонь і ваду, без якіх немагчыма было красааванне палаткаў і жыццё на зямлі наогул.

Засталося нам правесці расследаванне і вылічыць, як звалі дзяцей Купалінкі і бога агню. Безумоўна, першым згадаецца Купала, імя якога аднакарэннае з Купалінкай. У "Слоўніку

славянскай міфалогіі" пра Купалу паведамляецца, што гэта прыгожы і вясёлы бог лета, апрануты ў лёгкае адзенне, з вянком на галаве з палавых кветак, які нясе ў руках першыя летнія плады. Ён прызнаваўся адным з важных багоў, быў трэцім пасля Перуна і Вялеса у кіеўскім пантэоне.

Кіруючыся народнаю логікаю, паводле якой ішчаслівы сын удаецца ў маці, а дачка — у бацьку, можам сказаць, што Купала ўдаўся ў Купалінку і нават імя атрымаў падобнае. Ён звязаны з вадой, можа прыносіць пчасце людзям. Таму звычайна на Купалле моладзь варажыла: кідала свае вяночкі на ваду і такім чынам даведвалася пра свой лёс. Калі вянок палыве далёка, дык дзяўчына выйдзе замуж у чужую вёску, калі прыстане да берага — возьме яе замуж тутэйшы хлопец. Калі папарна кінутыя вянкі разыходзіліся, дык не быць закаханым разам. У тым выпадку, калі вянок тануў, быць дзеўчы векавухаю.

Зыходзячы з той жа старадаўняй логікі можна меркаваць, што дачка Купалінкі і бога агню Семаргла павінна мець нешта агульнае з бацькам, у тым ліку і яе імя павінна быць блізкае да бацькоўскага. На гэтую ролю напрашваецца міфічны персанаж Кастрома. Па-першае, яе імя семантычна звязана з агнём, па-другое гэта багіня вясны, святла і пладаноснасці. Саламяную ляльку Кастромы спалывалі на Купале. Яе, дачку бога агню, трэба наталіць агнём, каб забяспечыць пладаноснасць зямлі. Дарэчы, амаль такі ж рытуал адбываўся на русальным тыдні, тады тапілі русалку. Як жа інакш? Русалка жыве ў рацэ, там яе родная стыхія. Мусяць, Кастрома як міфічны персанаж адыгрывала не апошнюю ролю ў вераваннях некаторых славянскіх плямёнаў. Прынамсі, на рацэ Волзе ёсць горад Кастрома і прыток з такою ж назваю. На тэрыторыі Беларусі сустракаюцца назвы вёсак Кастаравіч, Кастроўца і іншыя.

Калі існавала міфічная сям'я, дзе нарадзіліся брат і сястра, Купала і Кастрома, дык мусяць быць сноўжэт, які звязвае іх пэўнымі адносінамі. Тым больш, што

ў чалавечых адносінах родавыя сувязі маюць вялікае значэнне. І мне ўдалося знайсці такі міф, уключаны ў ліра-эпічныя песні-баллады, прычым звязаныя з купальскім цыклам абрадавай паэзіі, якая адлюстроўвае купальскія звычкі старажытных часоў. Паводле міфа брат і сястра былі разлучаны ў маленстве, а потым, калі спаткаліся паўналетнімі, не пазналі адно аднаго. Купала ўпадаваў прыгажуню Кастрому. Ён ёй таксама спадабаўся. Маладыя выршылі ўзяць шлюб.

Прапаную урывак з народнай песні, дзе выкарыстаны гэты сюжэт. Багаты і прыгожы хлопец зайшоў у шынко і загазаў піва для сябе і сяброў. Шынкарка пасватала за яго сваю наймічку, якая хлопу прыйшла да душы.

*Іх у касцёле вянчалі,
У каморы спаць клалі.
— Скажы, Скажы, дзівіца,
Якога ты роду?
— Па бацькоўку Карпаўна,
Па матушцы Войтаўна.
Скажы, скажы маладзец,
Якога ты роду?
— Па бацькоўку Карпавіч,
Па матушцы Войтавіч.*

*А хвала ж табе бог,
Што з сястрою спаць не лёг.
Пойдем, сястра, у поле
Рассеюся травой, —
А на братку — сіні цвет,
А на сястрыцы —
жоўценькі.
Будуць дзеўкі кветкі рваць,
У вяночкі ўвіваць,
Нас з табою памінаць...*

Усявышні бог не дазволіў інцэстуальнаму шлюбу і ператварыў маладых у кветку "травіца брат-сястрыца" або "браткі". Калі дзяўчына на Купале знойдзе гэтую краску, дык усё жыццё будзе жыве ў пчасці і красаваць.

Здаецца, разгадалі мы яшчэ адну таямніцу, разблыталі ланцужок, звены якога пагубляліся і парассыпаліся ў даўніне. І не засталося сведкаў таго далёкага часу, калі старадаўнія ведунны сачылі за зоркамі, складалі календары і вучылі маладых, як трэба жыць на свеце.

Зінаіда ДУДЗЮК

Ён не памёр, ён пайшоў у вечнасць

На 82-м годзе жыцця не стала Уладзіміра Андрэвіча Крука — чалавека выключнай прапаганды і сумленнасці, вялікага таленту і надзвычайнага аптымізму, душэўнай шчодрасці і таварыскасці. Яго ведалі многія і многія з ім сябравалі. Пашчасціла на такое сяброўства і мне, хоць розніца ва ўзросце ў нас амаль дваццаць гадоў. Ды што тая розніца, калі Уладзімір Андрэвіч заўсёды быў малады і з гэтым жа маладым імпульсам пастаянна працаваў, паказваючы прыклад кожнаму. Таму ягонае прозвішча добра вядома і сённяшнім чытачам "ЛіМа", бо без здымкаў, выкананых у розны час гэтым таленавітым майстрам, не абысціся, калі трэба праілюстраваць падзеі, якія ўжо сталі гісторыяй. Гісторыяй беларускай літаратуры. Гісторыяй нацыянальнай культуры ў цэлым. Калі ж падняць лімаўскія падпількі дзесяцігадовай, але асабліва дваццаці-, трыццацігадовай даўнасці, дык на кожнай паласе прозвішча Уладзіміра Андрэвіча напаткаеш па некалькі разоў. Інакш і быць не магло, бо ўвесь гэты Ул. Крук нязменна працаваў фотакарэспандэнтам "ЛіМа". Менавіта працаваў, а не проста выконваў свае службовыя абавязкі. Таму нярэдкамі былі выпадкі, калі ён сам падказваў пэўную тэму, называў адрас чарговай камандзіроўкі, быў, як кажуць, вельмі лёгкім на пад'ём. Дзе толькі мы з ім ні пабывалі?! І не толькі грамадскім транспартам дабіраліся, а і часта ехалі на ягонай "Волзе". А яшчэ ва Ул. Крука была такая важная для журналіста якасць, як аператыўнасць. Сёння цяжка і паверыць, як гэта можна схадзіць на чарговую транспартную ці канцэртную падзею, каб ужо праз дзень у газеце з'явілася пра яе здымкі, але гэта было так. Уладзімір Андрэвіч стаў і сапраўдным фоталагемістам усіх пісьменніцкіх з'ездаў, пленумаў, творчых вечароў, Дзён літаратуры і мастацтва і іншых мерапрыемстваў, што адбываліся на працягу не аднаго дзесяцігоддзя. Зробленае ім — той неацэнны скарб, да якога мусім вяртацца пастаянна, калі ўзнікне неабходнасць праілюстраваць тэа пэўныя падзеі, звязаныя з літаратурным і культурным жыццём.

Усявышні распарадзіўся так, што нішто на гэтай зямлі не вечна. І толькі адна памяць вечная. Яна акумулюе ў сабе тое, што было колісь, каб тэа, хто прыходзіць на змену памерлым, ведалі, што яны тут не першыя і не апошнія. Вось і памяць пра Уладзіміра Андрэвіча Крука назаўсёды застаецца ў сэрцах усіх, хто з ім працаваў і сябраваў, хто неаднойчы мог упэўніцца, наколькі гэта таленавіты, сумленны, працавіты, прынцыповы чалавек. Я наўмысна не гавару "быў", бо людзі, падобныя яму, ніколі не паміраюць. Яны проста працягваюць жыццё ў іншых рэаліях, іншых вымярэннях, пра якія нам, жывым, ніколі не даведваюцца.

Бывай, дарагі Уладзімір Андрэвіч! Хай пухам будзе табе родная зямля.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Калектыву рэдакцыі штотыднёвіка "Літаратура і мастацтва" выказвае шчырыя спачуванні родным і блізкім былога супрацоўніка рэдакцыі Уладзіміра Андрэвіча КРУКА — з прычыны ягонай смерці.

Рэдакцыя часопіса «Вясёлка» выказвае глыбокае спачуванне рэдактару аддзела, члену рэдакцыі, мастаку Уладзіміру Жуку з прычыны напаткаўшага яго вялікага гора — смерці МАЦІ.

ЛіМ

**Прадпрыемства
"РЫТМ" — комплекс
рамонтна-будаўнічых работ
па ўсёй Беларусі.**

**ТРАДЫЦЫІ
ДЫНАМІКА
НАВАЦЫІ
ЯКАСЦЬ**

**Напрамкі дзейнасці
прадпрыемства:**

- новае будаўніцтва
- рэканструкцыя
- капітальны і касметычны рамонт
- дахавыя і гідраізаляцыйныя работы
- электрамонтажныя работы
- сантэхнічныя работы
- праектныя работы
- дызайнерскія паслугі

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА "Саюз пісьменнікаў
Беларусі"

РВУ "Літаратура
і Мастацтва"

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР
Анато́ль КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная калегія:

Анато́ль Акушэвіч
Лілія Ананіч
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Святлана Берасцень
Віктар Гардзей
Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзіёмава
Уладзімір Дуктаў
Анато́ль Жук
Вольга Казлова
Анато́ль Казлоў
Алесь Карлюкевіч
Анато́ль Крайдзіч
Віктар Кураш
Дзмітрый Лыбін
Алесь Марціновіч
Мікола Станкевіч
Юрый Цвяткоў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:

220034, Мінск,
вул. Захарава, 19

Тэлефоны:

галоўны рэдактар,
намеснік — 284-66-73

Адрэсы:

публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-95-62

крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы і пазэіі — 284-44-04
мастацтва — 284-82-04
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: lim_new@mail.ru

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛіМ".
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.
Аўтары допісаў у рэдакцыю
паведмляюць сваё
прозвішча, поўнасьцю імя і
імя па бацьку, пашпартныя
звесткі, асноўнае месца
працы, зваротны адрас.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва".

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Выдавец:

Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва".

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79.

Індэкс 63856

Наклад 3359

Умоўна друк. арк. 3,72

Нумар падпісаны ў друк
6.08.2008 у 11.00

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 4193

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 08032

220021, г. Мінск, вул. Агарова, 1
Тэл.: +375 (17)242-99-62,
факс: +375 (17)243-30-60
E-mail: company@ritm.biz
www.ritm.biz